ZENONAS IVINSKIS

ŠV. KAZIMIERAS

1458 — 1484

New York 1955

Nihil Obstat:

Admodum Revdus Dnus Ioannes Balkunas
Censor Deputatus

Imprimatur:

Thomas Edmundus Molloy, S. T. D.
Archiepiscopus-Episcopus
Brooklyniensis.

Brooklyni, die X Ianuarii 1955.

Imprimi potest:

P. Georgius Gailiušis, O. F. M.
Custos Regiminis

Brooklyni, die V Februarii 1955.

Spaudė Tėvų Pranciškonų Spaustuvė, Brooklyn, N. Y.

ŠVENTAS KAZIMIERAS, vienintelis mūsų tautos šventasis, ligi šiol dar nėra susilaukęs išsamesnės studijos lietuvių kalba. Nėra apie jį stambesnių veikalų nė kitomis kalbomis. Galėjome jų tikėtis iš lenkų, kurie šv. Kazimierą taip pat nuoširdžiai garbina ir net laiko savo tautos šventuoju, bet ir jie, daugiau už mus tyrinėję savo praeitį, o ypač susijusią su Lietuva, nėra atkreipę į šv. Kazimierą didesnio dėmesio. Vienintelė ligi šiol žinoma stambesnė studija apie šv. Kazimierą yra dr. A. Kimsos parašyta disertacija Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų fakultetui (1944), bet jos man neteko matyti; ji vis dar nėra išleista.

Man pačiam niekada anksčiau nebuvo atėję į mintį rašyti apie šv. Kazimierą studiją ir užkišti spragą mūsų istorinėje literatūroje. Tiktai dirbdamas Romos archyvuose esu susidūręs su dokumentais, susijusiais su šv. Kazimiero kanonizacijos byla, o ypačiai jo kul-

tu. Tuo klausimu galima būtų didoką studiją parašyti. Mano gi įsigilinta į kitus klausimus, ir laiko tam neužtenka. Vis dėlto pasiryžau trumpam darbelyje pasvarstyti, kaip iš tikrųjų buvo su šv. Kazimiero kanonizacija popiežiaus Leono X laikais. Ligi šiol kone visų buvo teigiama, kad šv. Kazimieras beatifikuotas popiežiaus Leono X (1521), o kanonizuotas Klemenso VIII (1602). Mano tyrinėjimai nuvedė į kitokias išvadas, kurios čia ir išdėstomos. Tai ir sudaro šio leidinio pagrindinę dalį. Prie tos pagrindinės dalies yra prijungti bendrieji šv. Kazimiero gyvenimo bruožai ir jo garbinimo aprašymas Lietuvoje bei kituose kraštuose. Čia stengiausi pateikti tikslius duomenis, kaip šv. Kazimiero kultas išsiplėtė.

Papildymus, kurie neįėjo į pirmykštį mano planą, parašiau tiktai paragintas visa išspausdinti atskiru iliustruotu leidiniu, kuriam rinkdamas medžiagą esu sulaukęs daug talkos ir paspirties. Už tai čia nuoširdžiai visiem dėkoju.

Pirmiausia mano nuoširdi padėka priklauso Kauno arkivyskupui metropolitui J. Skvireckui už informaciją visais klausimais, kuriais tik jį varginau. Dėkoju Vatikano archyvo perfektui Mons. A. Mercati, kuris buvo man nepaprastai paslaugus besiteiraujant archyve ieškomos medžiagos. Nuoširdžiai mane įkalbinėjo rašyti apie šv. Kazimierą ir sten-

gėsi kuo galėdamas padėti dr. kun. J. Vaišnora, kuriam tariu nuoširdų ačiū. Dėkoju už paslaugas ir patarimus Mons. V. Meysztowicz'ui, Mons. Kl. Razminui, istorikui kun. R. Krasauskui, muzikui kun. K. Senkui ir ponui J. Macevičiui. Dėkoju taip pat užjūrio bičiuliam — kun. St. Ylai, prof. J. Brazaičiui ir S. Sužiedėliui. Pastarasis galutinam tekstui negailėjo rūpestingų stilistinių pataisų ir papildymų apie šv. Kazimiero garbinimą.

Atskirą nuoširdžią padėką noriu išreikšti rašytojui P. Jurkui, kuris ne tiktai mane raginte ragino rašyti, bet ėmėsi visų rūpesčių šį leidinį meniškai apipavidalinti ir gausiai iliustruoti. Jis pats surankiojo daugumą čia dedamų nuotraukų iš šv. Kazimiero kulto ir jo gyventų laikų.

Leidėjam, Lietuvos pranciškonam Amerikoje, reiškiu gilią padėką, kad jie prisiėmė šios knygelės leidimo išlaidas ir nepagailėjo jų gausiom iliustracijom.

Susilaukęs tokios didelės talkos, pats jaučiausi tiek tepasitarnavęs, kad šv. Kazimieras pagerbiamas dar vienu lietuvišku leidiniu. Tai gal būt paskatins kitus imtis žymiai didesnio darbo, o lietuviam tremtyje tuo tarpu bus iš ko prisiminti bent pagrindinius mūsų Šventojo gyvenimo bruožus. Jeigu man pačiam dar kada nors būtų lemta grįžti prie šv. Kazimiero, tai būtų prasminga antrąjį šios knygutės

leidimą paruošti tik ten, kur yra jo palaikai. Ten yra, be abejo, ir apie jo kultą iki šiol dar nenaudotos medžiagos.

Jo karstas Vilniuje laukia išvaduojamas kartu su visa lietuvių tauta, kreipiančia į Šventąjį savo prašymus padėti greičiau to pasiekti.

Zenonas Ivinskis

Roma, 1954 III 4.

ŠVENTASIS TARP KONTRASTŲ

I

LIETUVA, toliausiai rytų Europoje įsikišusi katalikybės įlanka, apgaubta stačiatikių ir kitų konfesijų žmonių, it kokių marių, nuo senų laikų yra gavusi Šventosios Lietuvos ir Marijos žemės vardą. Vadinama ji dar kryžių ir rūpintojėlių šalimi, kur pamaldūs žmonės, žemę savo derliui purendami, keldavo ir guldavo su malda ir giesme. Šventadieniais jie skubėdavo į bažnyčią pėsti ir važiuoti, keliais ir takeliais, ir dažnoje kelio užuolankoje praeidavo pro jų pačių statytą koplytėlę. Šventosios Lietuvos vardas iš tikrųjų tiko tam kraštui prie pat katalikybės sienos, vos keli žingsniai nuo Baltijos marių.

Tačiau toje šalyje, kur kiekvienas žmogaus žingsnis buvo kryžiumi ženklinamas, per visą septynetą amžių, kai apsikrikštijo pirmas Lietuvos karalius Mindaugas, teiškilo vienui vienas Šventasis. Tos altoriaus garbės sulaukė karalaitis šv. Kazimieras, gyvenęs prieš penkis

šimtus metų. Antrasis kilnus mūsų tautos sūnus, Dievo Tarnas arkivysk. Jurgis Matulaitis, kanonizacijos ištarmės dar tebelaukia. Lietuvių tauta, rodosi, daugiau jų turėjo sulaukti. Daugiau jų ir buvo, nepripažintų šventųjų, palikusių tik vienam Dievui težinomų. Tai, ką mes žinome, palyginti su Šventąja Lietuva, sudaro tarytum kokį kontrastą: vienui vienas pripažintas Šventasis per tiek amžių!...

Kontrastai, arba priešybės, iš tikrųjų yra įprastas mūsų buities reiškinys. Jų yra kiekvienos šalies ir kiekvieno žmogaus gyvenime. Lietuvos praeities gyvenime jų būta net per gausiai. Dėl to prof. St. Šalkauskis, žvelgdamas į Lietuvos senovę gilaus mintytojo akimi ir lygindamas ją su dabartimi, visai teisingai yra savo metu pastebėjęs, jog Lietuva kai kuriais atžvilgiais galima vadinti "paradoksų šalim"[1]. Ji turėjo didelių neišsemtų galimybių, kurios ją galėjo dar aukščiau iškelti, ir ji praėjo pro didelius pralaimėjimus, kurie jos gyvasties vis dėlto neužstelbė. Tauta liko gyva, kaip ir šv. Kazimieras pačioje tautoje.

Žvelgdami į Šventojo gyvenimą, versdami lapas po lapo senų laikų aprašymus, gilindamiesi į jo kultą, nemažai randame tų priešybių, siekiančių net mūsų dienas.

Antai, šv. Kazimiero prosenelis, didysis Lietuvos kunigaikštis Algirdas, pagal senovės lietuvių paprotį dar buvo sudegintas ant laužo

su savo žirgais ir medžiokliniais šunimis. Jis buvo dar pagonis. Algirdo sūnus Jogaila, šv. Kazimiero senelis, taip pat buvo pagonis dar gerą savo amžiaus pusę: jis krikštijosi būdamas kokių 35 ar 37 metų. Tačiau jo vaikaitis, sūnaus sūnus, siekęs krikščioniškos askezės, griežtos skaistybės ir didelio pamaldumo idealo, jau pasiekė altoriaus garbės. Jis tapo šventuoju Lietuvos Globėju dar tais laikais, kai Lietuva daugeliu atžvilgių tebebuvo neofitų, arba naujakrikštų, šalis, kai lietuviui ūkininkui, neišbrendamos miško tankmės apsuptam, ligi artimiausios bažnyčios reikėjo eiti visą dieną. Argi tai nėra priešybė sustačius, kas buvo dar sunku naujakrikštui pasiekti ir kas dangišku krikščionybės žiedu jau prasiskleidė ant Viešpaties altoriaus? Šv. Kazimieras ir nemirusi dar pagoniška dvasia — tai vienas iš kontrastų! Antras — liečia Šventojo tautinę kilmę.

LIETUVIS, O VADINAMAS LENKU

Šv. Kazimieras savo kilme buvo tikras lietuvis, o tačiau jis dažnai palaikomas lenku. Lenkiškos kilmės pėdsakų jame nėra nei žymės. Jis buvo kilęs iš garsiosios Gedimino giminės, kuri davė vieną po kito stambius valstybės vyrus — didžiuosius Lietuvos kunigaikščius, kilusius iš Aukštaičių. Tai giminei priklausė ir

Šventojo tėvas — Kazimieras Jogailaitis, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius. Šv. Kazimiero senelė, Jogailos ketvirtoji žmona, buvo lietuvaitė, Alšėnų kunigaikštytė Sofija, augusi Vilniaus krašte. Šv. Kazimiero motina buvo kilusi iš Habsburgų, imperatoriaus Albrechto II duktė Elzbieta, austrė. Lenkų tauta nedavė šv. Kazimierui nei vieno savo kraujo lašo. O tačiau prie šio vienintelio lietuvių Šventojo ligi pat mūsų dienų dar nevengiama pridėti žodžio "Polonus". Taip buvo parašyta dar pernai vienuolio konventualo A. Ricciardi, karalienės Jadvygos beatifikacijos postulatoriaus, kuris pridėjo savo įvadą prie spausdintos lotyniškos paskaitos, parašytos O. Haleckio.[2] Argi tai nėra kontrastas?

Šiam kontrastui galėjo duoti medžiagos tik ta aplinkybė, kad šv. Kazimiero tėvai (Kazimieras ir Elzbieta)buvo ne vien didieji Lietuvos kunigaikščiai, bet ir Lenkijos karaliai. Po Jogailos mirties Lenkijos karalium buvo išrinktas jo sūnus Vladislovas, kuris, neilgai valdęs, žuvo kovoje su turkais prie Varnos (1444). Jo brolis Kazimieras Jogailaitis buvo pirmas didysis Lietuvos kunigaikštis, suėmęs į savo rankas abu kraštus (1447). Tačiau jis buvo į Lenkiją išleistas tiktai po ilgų derybų ir Lietuvos bajorams užsitikrinus gana plačias privilegijas. Jis taip pat liko ir didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu, nors Krokuvoje užsidėjo Lenkijos karaliaus vainiką. Abiejų kraštų valdymu Lietuvos ponai

vēliau buvo nepatenkinti. Ypač buvo pasišiaušusi vadovaujanti didikų Goštautų šeima, kam karalius Kazimieras per ilgai kartais užsisėdįs Lenkijoje. Dēl to vienu metu buvo aštriai įsitempę lietuvių ir lenkų santykiai. Lenkai tai yra praminę "lietuvių separatizmo siekimais."

Buvo jau praėję vienuolika metų, Kazimierui Jogailaičiui atsisėdus į Lenkijos sostą, kai jam Krokuvoje gimē sūnus, taip pat pakrikštytas Kazimieru. Jis gimē 1458 m. spalių 3 d. Kadangi šv. Kazimieras gimē Krokuvoje ir Lenkijos karaliui, tai brevioriaus antrojo nokturno ketvirtoje lekcijoje (kovo 4) yra pasakyta: "... gimęs iš Lenkijos karalių (Poloniae regibus"), Kazimiero ir motinos Elzbietos, austrēs..." Tačiau dēl to vieno fakto, kad šv. Kazimiero tēvas buvo lenkų karalius, dar negalima sakyti, kad jo sūnus buvo lenkas. Kiek tik lietuvių tautos istorijos šaltiniai sekia, nuo pat seniausių laikų, šv. Kazimiero giminēje nebuvo nei vieno iš to krašto, kur jo tēvas karaliavo.

Po pirmojo Didžiojo karo pabiurus santykiam tarp lietuvių ir lenkų, seniau artimai gyvenusių, lenkiškoje spaudoje šv. Kazimieras buvo net apšauktas karštu Lietuvos ir Lenkijos unijos rēmēju. Gana būdingas tų naujai susiklosčiusių santykių vaizdelis — tai 1921 metų pavasarį atsiradusi Vilniaus teisme byla už piktažodžiavimą prieš Šventąjį.[3] Bylinējosi du laikraščių redaktoriai, lietuvis ir lenkas. Bylą laimējo lietuvis kad ir lenkiškame teis-

me. Taip nebičiuliškai susivije lietuvių ir lenkų santykiai ėmė atsispindėti net šventuose dalykuose; žinia gi, kad šv. Kazimieras Lenkijoje yra taip pat labai garbinamas šalia kitų šventųjų[4]. Kas čia užkliūva, tai politika. Ji mums atidengia dar vieną kontrastą šv. Kazimiero gyvenime.

NUO POLITIKOS ATSISAKĘS, TAČIAU POLITIKAI REIKŠMINGAS

Pasirinkęs šventojo vyro, o ne valstybės politiko idealą, šv. Kazimieras į politiką vis dėlto buvo traukte traukiamas. Į tą darbą sūnų tempė patys jo tėvai. Jie buvo didžiai persiėmę gausios savo šeimos dinastiniais reikalais —parūpinti savo vaikams karališkų sostų. Vienas iš jų, Vengrijos sostas, buvo nužiūrėtas ir šv. Kazimierui. Nors politikoje jis pasireiškė gabiausiai iš savo brolių, tačiau subrendęs iš viešojo gyvenimo traukėsi. Pagaliau valstybės valdymo reikalus paliko visai nuošalyje, apie 1482 metus, kai pasirodė matomi džiovos ženklai ir kada jis savo karališkos aplinkos žmonėm galėjo tiesiai sakyti, jog "ne jam yra šio pasaulio karalystės."

O tačiau šv. Kazimieras turėjo nemaža reikšmės Lietuvos politikai, ypač jos santykiam su pravoslaviška Maskva. Reikšmingi buvo ne

jo paties politiniai žingsniai, atlikti dar jaunuose metuose, bet jo šventas asmuo ir stebuklų garsas, apipintas dar gausiomis legendomis ryšium su Maskva. Šv. Kazimiero lietuviai šaukdavosi, kada užgriūdavo nelaimės iš rytų. Po žiaurios 1655 metų rusų okupacijos, kai laimingai buvo pasibaigęs maskolių jungas Vilniui, Kaunui ir Gardinui, žmonės dar pustrečio šimto metų giedojo: "Kazimieras šventas iš dangaus atėjo, kurį žalnieriai ant oro regėjo"[5]. Šią giesmę rusai devynioliktojo amžiaus viduryje uždraudė giedoti. Iš "kantičkų" ji turėjo būti išimta.

Nuo šešioliktojo amžiaus pradžios (1518) šv. Kazimieras pagarsi Lietuvoj kaip antimaskoliškos kovos simbolis. Pasakojimai iš jo gyvenimo ir stebuklų stiprindavo Lietuvos žmones. Dėl to rusai šv. Kazimiero kultą laikė jiem pavojingu, o patį Šventąjį skelbė savo priešu. Antai, Maskvos archiriejus (stačiatikių vyskupas), vos tiktai rusų kariuomenė įžengė į Polocką 1655 m., šv. Kazimierą pagal Rytų Bažnyčios apeigas "ekskomunikavo"[6]. Prie Polocko šv. Kazimieras buvo pasirodęs pirmą kartą lietuvių kariuomenei 1518 m.

Lietuvą rusams galutinai užėmus, po trečiojo padalinimo (1795), puošni šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje buvo paversta cerkve. Be to, kada katalikai kitas savo šventes galėjo dar nekliudomi švęsti, Kazimiero šventė

kovo 4 d. buvo varžoma. Jei tą dieną katalikai mokiniai nepasirodydavo pamokose, jie būdavo baudžiami. Taigi Kazimiero šventės ramiai atšvęsti jau nebuvo galima.

RAMIAI PRAGYVENĘS, PO MIRTIES BE RAMYBĖS

Nei šv. Kazimiero kūnas po mirties neturėjo ramybės. Tai yra dar viena priešybė, prisiminus jo išgyventas ramias dienas. Visą savo gyvenimą, išskyrus 13 metų berniuko žygį į Vengriją, šv. Kazimieras ramiai gyveno tai Lietuvoje, tai Lenkijoje. Tačiau jam mirus, Šventojo palaikai ramybės neteko. Štai, Vilniaus vyskupas Jurgis Tiškevičius jau 1654 m. rugpiūčio 13 d. susirūpinęs klausė popiežiaus nuncijaus patarimo, kur paslėpti šv. Kazimiero relikvijas, kad "nepatektų į priešo rankas, kai užims Vilnių"[7]. Šv. Kazimiero altoriaus brangūs papuošalai ir sidabras buvo sunaudoti ginantis nuo įsibrovėlių[8], o kūnas išvežtas iš miesto ir paslėptas. Antrą kartą šv. Kazimiero relikvijas teko slėpti aštuonioliktam amžiuje, kai Lietuvą užkliudė didysis Šiaurės karas, o jos žemę trypė svetimieji, net skirtingų konfesijų žmonės: stačiatikiai ir protestantai.

Protestantizmas, kaip žinome, reiškė Vakarų Bažnyčios skilimą, viduriniams amžiams

pereinant į naujuosius. Šv. Kazimieras kaip tik gyveno tų dviejų amžių sąvartoje. Jis ano meto humanistines tendencijas pirmiausia pažino Krokuvoje, nes ir jo mokytojai buvo humanistai. Kai vakarų Europoje daugelis humanistų vienu ar kitu atžvilgiu savo jėgas skyrė Bažnyčiai silpninti, humanistų mokinys šv. Kazimieras Lietuvoje ir Lenkijoje tapo Bažnyčios garbė ir skilimo metu jos atrama. Lietuvoje jo kultas prisidėjo prie religinės vienybės. Čia yra gana reikšminga, kad šv. Kazimiero kanonizacijos byla buvo pradėta tais metais, kai Martynas Liuteris išėjo su savo tezėmis (1517); gi šv. Kazimiero kultas plačiai išplito Lietuvoje katalikų ir protestantų kovos metu. Šventasis savo garbe prisidėjo prie katalikybės galutinės persvaros. Jo vardas plačiai nuaidėjo per Lietuvą ir svetimus kraštus. Bet čia užkliudome dar vieną ir paskutinį kontrastą.

GARSUS, O ŽINIŲ MAŽAI PALIKĘS

Argi nėra keista, kad Šventojo vardas nuskambėjo toli į svetimas šalis, pasiekė iki Viduržemių jūros pakraščių, bet ir savoje ir svečioje šalyje mažai kas bepaliko apie šv. Kazimierą žinoma, galima sakyti, tik nuotrupos. Labai maža žinių aptinkame iš jo gyventojo laiko, jo asmeniškai pamaldaus gyvenimo. Nebe-

galima dėl to išsiaiškinti gana svarbių klausimų. Jeigu paprastai šventųjų gyvenimą paveikia kokia nors viena stipri ir pagrindinė idėja, jeigu atsiranda kuri nauja ir nelaukta inspiracija, koks staigus nepaprastas posūkis, kuris nuveda šventu keliu, tai šv. Kazimiero gyvenime apie tai labai nedaug ką žinome. Kas gi nulėmė, kad tas Lietuvos karalaitis palinko į asketinį šventą gyvenimą? Faktų aiškių neturime, galime tik spėti. Gal priežastimi buvo nepavykęs karo žygis į Vengriją? Gal jį labiau į Dievo prieglobstį pastūmėjo nepagydoma džiovos liga?

Tiksliai nebeišaiškiname ir kitų dalykų. Yra, sakysime, nemaža mįslė, kai reikia paremti aiškiais faktais, kada šv. Kazimieras buvo įrašytas į šventųjų skaičių: 1521 ar 1602 metais? Dažniausia kalbama apie popiežiaus Leono X kanonizacijos bulą iš 1521 metų. Bet jos likimas iki šiol nežinomas, ir dėl to čia pasiremiama tiktai netiesioginias argumentais. Tik ar jie pakankami? Kiek rodo surastos versmių nuotrupos, reikia abejoti, ar 1517 metais pradėta kanonizacijos byla, buvo užbaigta dar prieš popiežiaus Leono X mirtį (1521). Reikia laikyti tikru daiktu, kad to popiežiaus laikais dar nėra buvę tokių kanonizacijos apeigų, kokios atliekamos dabar, skelbiant Katalikų Bažnyčios pripažintąjį šventąjį. Tai gali paaiškinti, dėl ko šv. Kazimiero kultas Bažnyčioje buvo tiksliai nustatytas tiktai septyniolikto-

jo amžiaus pradžioje. Šiemet sueina kaip tik 350 metų sukaktis, kai šv. Kazimiero garbinimas viešai buvo paskelbtas Gedimino mieste. Tiktai jo švento gyvenimo ir stebuklų garsas jau sklido anksčiau ir jis buvo garbinamas kaip šventasis, dar formaliai Bažnyčiai jo ir nepripažinus.

LIETUVIŲ TAUTOJE GARBINAMAS, BET LIKĘS NEIŠTIRTAS

Per paskutinius pusketvirto šimto metų jis suaugo su lietuvių tauta, kaip retas kuris šventasis kitoje kurioje žemėje. Nebent būtų galima iš dalies prisiminti airių šv. Patriką, vengrų šv. Steponą, prancūzų šv. Joaną d'Ark. Tie šventieji savo tautose yra buvę Bažnyčios šulai, katalikų tikėjimą įvedant arba jį išlaikant. Šv. Kazimieras padėjo jį Lietuvoje išlaikyti ir atnaujinti reformacijos metu. Šventasis taip pat stiprino lietuvių tautą jos sunkiais negando metais. Kiek daug kartų lietuvis per šimtus metų yra šaukęsis Vilniaus Šventojo užtarimo! Kiek daug kartų jis yra kalbėjęs Šventojo litaniją arba giedojęs iš "kantičkų" jo garbei sudėtas giesmes.[9] O kiek daug Lietuvoje ir išeivijoje yra pastatyta tam uoliajam Švč. Marijos garbintojui bažnyčių bei altorių! Kiek daug įvairių lietuviškųjų įstaigų ir organizacijų

pasaulyje yra pramintų šv. Kazimiero vardu! Prisiminkime tik pora pavyzdžių.

Geroms knygoms leisti Kaune 1906 metais buvo įsteigta pagarsėjusi Šv. Kazimiero Draugija, kurios gyvoji siela ilgai buvo prel. A. Dambrauskas - Jakštas. Bet dar spaudos draudimo metu devynioliktojo amžiaus gale Kaune kunigų seminarijoje buvo šv. Kazimiero vardo draugija, kurios tikslas buvo rūpintis slapta spausdinti geras lietuviškas knygas ir platinti jas žmonėse. Šitas įdomus faktas yra žinomas tiksliai iš prel. A. Dambrausko monografijos apie šv. Kazimiero Draugiją, kai ji šventė 25-rių metų jubiliejų. Jis rašo, jog dar 1889 m. Kauno seminarijos klierikas Paulius Silinskas parvežė iš Vilniaus šv. Kazimiero relikvijų... Jos buvo sudėliotos į paprastus misinginius kryželius ir padalintos dešimčiai artimiausių draugų, kurie buvo pasižadėję leisti religinę lietuvių literatūrą ir rinkti jai lėšas. Jų tarpe buvo, be kitų, klierikai: J. Tumas, K. Pakalniškis, Fel. Lalis, J. Visbaras, A. Kaupas (Šv. Kazimiero Draugija, 1932 p. 5). Viešai pradėjusi veikti Šv. Kazimiero Draugija ne tiktai tą šventąjį Lietuvos karalaitį pasirinko savo Globėju, bet rūpinosi ir jo kultą žmonėse palaikyti ir plėsti. Popiežius Pijus X, draugijos nariam buvo suteikęs įvairių atlaidų per kitas šventes ir visuotinius šv. Kazimiero dienoje (kovo 4). Atlaidai buvo suteikti 1907 m. balandžio 10 d.

Pažymėtina, jog lenkų okupuotoje Lietuvos dalyje, būtent Vilniaus krašte, sėkmingai veikė, kad ir sutikdama labai daug kliūčių, lietuvių liaudžiai šviesti Šv. Kazimiero Draugija.

Amerikoje 1907 metais įsisteigė Šv. Kazimiero Seserų Kongregacija, pasirinkusi savo pagrindiniu uždaviniu lietuviškąjį jaunimą šviesti, pasiėmė pavyzdžiu ir savo Globėju tą mūsų Šventąjį, kad jauniesiems įkvėptų jo idealus — didžio maldingumo, skaistybės ir karštos Dievo meilės.

*

Štai, ir turime plačiai garbinamąjį Šventąjį gražioje Nemuno šalyje, prie kurios rytinių sienų baigiasi katalikybės plotai. Jo šventės metu kasmet priseina minėti beveik tie patys faktai, nes visa eilė jo gyvenimo įvykių yra praeities užklotų ir sunkiai atsekamų. Kai kas atidžiau dar nėra ir tyrinėta. Nei šioje trumpoje apybraižoje nesiekiama plačiau atvaizduoti šv. Kazimiero gyvenimo, suminint visa, kas jau yra paskelbta.[10]

Vienuoliai bolandistai (jėzuitai), kurie nuo septynioliktojo amžiaus išleido daugybę šventųjų aprašymų (Acta Sanctorum), jau geras pusšimtis rūpinasi kritiškomis šventųjų biografijomis. Iš specialaus jų leidžiamo žurnalo "Annalecta Bolandiana", skirto šventųjų gyvenimo faktams tyrinėti, matyti, su kokiu moksli-

niu įžvalgumu šiandien yra prieinama prie seniaus be pakankamos mokslinės kritikos paskelbtų tekstų, vis rūpinantis atstatyti autentiškus faktų liudijimus.

Su tokiu pat metodu reikia prieiti ir prie mūsų Šventojo šaltinių. Šv. Kazimieras dar laukia rimtos lietuvio studijos, kuri ne tik apimtų jo gyvenimą ir jo laikus, bet ir rūpestingai atskleistų jo kultą amžių bėgyje, duotų autentiškų žinių apie Šventojo relikvijas ir koplyčią Vilniuje. Paskelbtieji Vilniaus kapitulos aktai tam reikalui duoda gana geros medžiagos, bet jie dar niekeno nenaudoti.

Ar nenuostabu pagaliau, kad ir mūsų tauta, kuri prie to vienintelio savo Šventojo yra taip prisirišusi, kurio vardą tiek daug lietuvių nešioja, — ir dėl kurio Lietuva teisingai dar gali būti vadinama šv. Kazimiero žeme, — iki šios dienos viešumai tedavė tiktai dvi knygeles: vieną Antano Aleknos (1927), kuris apie Šventąjį davė patikimų faktų[11] ir kitą S. Sužiedėlio (1947), kuris šv. Kazimierą labai patraukliai įstatė į jo laiko rėmus[12]. Tačiau abi knygelės neviršija 32 puslapių. Savaime aišku, kad lietuvių tautai, iš kurios šv. Kazimieras dangišku žiedu išaugo ir paskui savo altoriaus garbe taip giliai vėl į ją įaugo, yra per maža.

---

1. **Šalkauskis,** St.: Istorinio lietuvių tautos likimo ypatybės. Romuva, Nr. 1 (Kaunas, 1921), 30 p.

2. **Halecki's**: De Hedvige Andegavensi, Roma (Edizioni Hosianum 1953, 4 p. Po A. Ricciardi įvado yra tokia data: "Romae die Martii 1953 in festo S. Casimiri Poloni".

3. **J. V.**: Šv. Kazimieras Vilniaus teisme, "Lux Christi", 1953, Nr. 4 (11), 19 p.

4. **Papèe, Frd.**: Studya i szkice z czasòw Kazimierza Jagiellończyka, 1907, 143 p.

5. **Žiūr.** rink. **"Lietuvių poezijos antologija"**. Sudarė J. Aistis ir A. Vaičiulaitis, 1951, 119 p. (Pranas Šrubauskas).

6. **Jėz. Arch.** (Roma): Lithuania, t. 40, f. 65.

7. **Vatikano Archyvas**: Nunziatura di Polonia, t. 62. f. 346 ("perche non andasse in mano de Nemici, quando s'impadronissero di Vilna"). Kazimiero relikvijoms ir katedros brangenybėms apsaugoti Vilniaus kapitulos jau buvo rūpinamasi 1653 m. (J. Kurczewski: Kościół Zamkowy czyli Katedra Wileńska, III, 1916, 159 p.).

8. **Kurczewski J.**: Košc. Zamkowy III (1657), 161 p. 161 p.

9. (M. Valančius): (Žemaičių) **Kantička, 1859**, 375—378 p.

10. Šia proga papildome ir patiksliname, kas buvo mano anksčiau rašyta "Darbininke" (1953, Nr. 14—16) ir "Ateityje" (1953, Nr. 3).

11. **Alekna, A.**: Šventasis Kazimieras, Kaunas (Šv. Kazimiero Draugijos leidinys), 1927.

12. **Sužiedėlis, S.**: Šventas Kazimieras 1458—1484. Kircheim—Teck (Švento Sosto Delegatūros lietuviams Vokietijoje ir Austrijoje leidinys), 1947.

TRUMPO GYVENIMO KELY

II

ŠVENTOJO karalaičio gyvenimas, žiūrint žmogiškomis akimis, buvo tragiškas. Tėvas buvo nužiūrėjęs jį palikti savo vietoje. Šv. Kazimiero laukė žėrinti pasaulio garbė, papuošta turtais, valdžia ir galybe, o sulaukė jo ankstyva mirtis. Vos tik prasiskleidęs jaunystės žiedu, neišgyvenęs nė pilnų 26 metų, tas gražaus veido, tamsių akių ir juosvų plaukų švelnus jaunikaitis paliko šį pasaulį. Paliko jis tėvą dideliam skausme ir savo tautą liūdesy, paliko ir ateitį be gausesnių apie save žinių. Būtų šv. Kazmieras dar pagyvenęs tiek, kiek jo senelis ar tėvas, sulaukęs bent 70 metų, anų laikų metraščiuose jau būtų likę daugiau žinių.

Žinių iš Lietuvos ir Lenkijos praeities ima gausėti tiktai penkioliktajame amžiuje. Pavyzdžiui, apie Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą yra bent dešimtį kartų daugiau prirašyta negu apie Gediminą ar net Algirdą. Vėliau istorinių liudijmų dar daugiau atsiranda. Tačiau šv. Kazimieras ne tiktai trumpai gyveno, bet ir iš viešojo gyvenimo pasitraukė porą metų

prieš savo mirtį. Jis tada nekreipė į save kitų akies. Paliko tiktai gyvas prisiminimas, jog tai būta gerai išsilavinusio, gabaus ir tauraus būdo karalaičio. Taip jį trumpai apibūdino Jonas Dlugošas, italas Kalimachas, Jonas iš Torgovicos, Plocko vyskupas Petras iš Bnino. Ir kai kuriuose miestuose, kaip Lvove ir Torne, paminint šv. Kazimiero mirtį, atsiliepta apie jį tokiais pat gražiais žodžiais[1]. Tačiau visi tie šaltiniai duoda tik nuotrupas, kurias reikia krūvon lipdyti, jei norime apie šv. Kazimierą susidaryti kiek ryškesnį vaizdą.

DLUGOŠAS APIE ŠV. KAZIMIERĄ

Kai lenkų metraštininkas Jonas Dlugošas, kasmet dėdamas vis daugiau faktų į savo kroniką, žinomą "Lenkijos istorijos" vardu, ėmėsi auklėti ir mokyti karaliaus Kazimiero sūnus, niekas dar negalėjo nė iš tolo numanyti, kad vienas iš jo auklėtinių pasieks Šventojo garbės. Jonas Dlugošas ir pats mirė ketveriais metais anksčiau (1480) negu šv. Kazimieras. Dėl to ir savo kronikoje apie šv. Kazimierą jis rašo beveik tiek pat, kiek ir apie kitus jo brolius. Dlugošas tėra užrašęs Kazimiero gimimą, krikštą, plačiau paminėjęs nelaimingąjį žygį Vengrijos sostui užimti, nurodęs ir tai, kad tėvas su dviem savo sūnumis — Kazimieru ir Jonu Albrechtu, kuriuos Dlugošas "iš savo mo-

kyklos paleido" — 1475 metais nuvyko Vilniun[2].

Jonas Dlugošas, mokydamas šv. Kazimierą ir jo brolius, galėjo daug ko pripasakoti iš Lietuvos praeities. Savo stambioje kronikoje jis rašo gana daug apie Lietuvą, ypač apie jos krikštą, Tanenbergo kautynes (1410), Jogailą, Vytautą ir k. Bet Dlugošas lietuviam simpatijų neturėjo ir Vytauto nemėgo. Jis nebuvo palankus visai Gediminaičių giminei, įskaitant ir patį Jogailą, kurio kancleriu buvo žymus lenkų valstybininkas Zbignievas Olesnickis, Krokuvos vyskupas. Dlugošas, jo sekretorius, buvo paveiktas Zbignievo Olesnickio politinių pažiūrų, kurios nesutarė su Lietuvos savarankumu. Dėl to lenkų politikos grynai tautiniai siekimai atsispindi ir Dlugošo kronikoje. Jos netikslumus ir neobjektyvumą iškelia patys lenkų istorikai[3]. Ar tokio šališko nusistatymo Jonas Dlugošas laikėsi ir mokydamas didžiojo Lietuvos kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Kazimiero sūnus, lieka atviras klausimas. Aišku tik tiek, kad šv. Kazimieras ir jo broliai turėjo progos iš Dlugošo pasakojimų daugiau pažinti savo tėvo ir senelių kraštą, Lietuvos valstybę bei jos istoriją.

Jaunas karalaitis buvo taip pat gerai pramokytas lotynų kalbos. Su dvasininkais jis lotyniškai pasikalbėdavo. Be to, ta sena kalba, kaip anuomet buvo įprasta, sveikindavo svečius ir pasiuntinius, kurių Krokuvoje ne-

trūko. Kai čia atsilankė kardinolas Marco Barbo, popiežiaus Pauliaus II legatas, šv. Kazimieras, tada dar nedidelis berniukas, pasakė gana ilgą prakalbą, gindamas savo teises į Vengrijos sostą[4]. Kai Venecijos ambasadorius Ambrozijus Contarini 1474 metais keliavo per Lenkiją ir Lietuvą, Liubline jis rado bemokomus keturis Kazimiero sūnus, kurių vyriausiam buvęs 15 metų. Kadangi Vladislovas jau nuo 1471 metų karaliavo Čekijoje, tai Contarini turėjo galvoje ne kurį kitą karaliaus sūnų, kaip tik būsimąjį šventąjį Kazimierą. Jonas Albrechtas tada buvo 14, Aleksandras 13 ir Zigmantas 8 metų. Ambasadorius karalaičius aplankė, ir vėl greičiausiai jaunasis Kazimieras prakalbėjo į pasiuntinį "kuo kilniausiais žodžiais, kiek tik buvo galima"[5]. Ar jisai iš savo tėvo buvo pramokęs ir lietuviškai, nieko tikro negalima pasakyti. Atrodo, kad šv. Kazimiero aplinkoje, nei Krokuvoje nei kur kitur, progos lietuviškai pramokti nebuvo. Pats karalius Kazimieras, jo tėvas, gerai mokėjo lietuviškai, gudiškai ir lenkiškai. Sūnus kalbėjo lenkiškai, lotyniškai ir vokiškai.

Šv. Kazimieras turėjo būti gana gabus. Geriausiai galėjo tai žinoti jo mokytojas Jonas Dlugošas. Apie savo auklėtinį jis kronikoje rašė, kad tai buvo "puikus, retų gabumų ir nuostabaus mokslumo jaunikaitis"[6]. Kad tai buvo teisinga pastaba, patvirtina karaliaus Kazimiero patarėjų apgailestavimas, jog toks gabus jo

sūnus išleidžiamas svetur, užuot jį savo kraštui pasilaikius[7]. Gal būt, Kazimieras iš savo šešių brolių buvo pats gabiausias, dėl to ir tėvas jį nepaprastai mylėjo. Tuo tarpu motinai Elzbietai artimiausias sūnus visą laiką buvo Jonas Albrechtas[8].

Šv. Kazimiero auklėtoju kartais dar laikomas ir italų humanistas Kalimachas (Buonacorsi), gyvenęs tada karaliaus dvare Krokuvoje. Apie tai užsimenama senose monografijose, pavyzdžiui Moravskio, o ir pats Kalimachas save laikęs karalaičio auklėtoju. Tačiau naujausi tyrinėjimai rodo, kad tasai humanistas buvo siuntinėjamas į užsienius dažniau negu Dlugošas. Ilgai prabūdamas tose diplomatinėse kelionėse, Kalimachas nedaug beturėjo laiko su karaliaus vaikais užsiimti. Jis tegalėjo kiek pamokyti iškalbos meno, kuriam humanistai skyrė daug dėmesio, bet tiktai trumpą laiką (1472-1473) ir tik vyresniuosius karaliaus sūnus — Kazimierą ir Joną Albrechtą. Pirmasis atkreipė Kalimacho dėmesį savo kilnumu ir dorumu, arba paties to humanisto žodžiais tariant, buvęs "šventas jaunuolis— divus adolescens"[9].

TĖVAI, BROLIAI IR SESERYS

Karalių Kazimierą reikia laikyti buvus laimingą tėvą. Jau buvo praėję tie laikai, kai Habsburgai (nuo 1386 metų) griežė dantį į

Gedimino giminę, kam ji įsėdo į Lenkijos sostą, kai Jogaila, Kazimiero tėvas, vedė Jadvygą. Habsburgai ilgai šnekėjo ir Romoje Jogailą skundė, kad jis Vilhelmui Habsburgiečiui "pagrobęs" žmoną. Jadvyga, kaip žinoma, buvo anksčiau pažadėta Vilhelmui ir tik paskui išėjo už Jogailos. Kazimiero laikais ta skriauda jau buvo užmiršta. Gedimino ir Habsburgų giminės buvo susijungusios taikos žiedu: Kazimieras buvo vedęs Elzbietą Habsburgaitę. Ji padarė Kazimierą laimingą, nes padovanojo jam gausią šeimą: per 23 metus jiem gimė 6 sūnūs ir 6 dukterys[10]. (Viena jų labai anksti mirė, tai dažnai rašoma, kad karalius Kazimieras teturėjęs penkias dukteris). Šv. Kazimieras buvo antrasis iš eilės sūnus. Prieš jį buvo gimęs vyriausias brolis Vladislovas, kuris 1471 metais tapo Čekijos karalium, o po šv. Kazimiero mirties užsidėjo ir Vengrijos karališkąjį vainiką (1490).

Iš keturių jaunesnių šv. Kazimiero brolių Aleksandras ir Zigmantas buvo didieji Lietuvos kunigaikščiai ir Lenkijos karaliai; pirmasis valdė 1492—1506 m., antrasis 1506-1548. Jonas Albrechtas buvo tiktai Lenkijos karalius (1492—1501), o Fridrichas - Gniezno primas ir Krokuvos vyskupas (†1503). Pastarasis šalia kardinolo Jurgio Radvilos, kuris gyveno šešioliktojo amžiaus pabaigoje, mūsų yra visai užmirštas kardinolas, nors savo kilme, kaip ir šv. Kazimieras, buvo lietuvis. Tiktai Fridrichas

ir Kazimieras nebuvo užsidėję karališkų vainikų. Tačiau Kazimieras buvo vienintelis iš 6 brolių, pasiekęs daug vertingesnio dangiškojo vainiko.

Penkios užaugusios šv. Kazimiero seserys nutekėjo svetur ir visos pateko į sritinių vokiečių kunigaikščių dvarus. Jadvyga ištekėjo už Bavarijos kunigaikščio į Landshutą[11], Ona išėjo už Pomeranijos kunigaikščio, Sofija—už Brandenburgo margrafo ir Barbora buvo išleista už Saksonijos kunigaikščio[12]. Vėliausiai savo namus paliko Elzbieta, ištekėjusi už Liegnitzo kunigaikščio (1515). Visos jos pateko į kraštus, kurių daugumoje paskui įsigalėjo protestantizmas. Sofijos sūnus Albrechtas buvo paskutinis Vokiečių ordino magistras, paskleidęs protestantizmą ir prūsų žemėje, užimtoje kryžiuočių. Protestantizmas, kaip žinome, šventųjų garbinimo nepripažįsta, tačiau Kazimiero seserys, atrodo, yra prisidėjusios, kad jų brolio kultas būtų paskleistas Vokietijoje. Šventasis vėliau buvo laikomas abiejų giminių (Jogailaičių ir Habsburgų) pažiba.

Karalienė Elzbieta Habsburgietė, lenkų vadinama "Jogailaičių motina", mirusi 1507 m., trumpuose šv. Kazimiero gyvenimo aprašymuose dažnai iškeliama, kad turėjusi savo vaikams labai didelės įtakos — perteikusi religines savo šeimos tradicijas ir įkvėpusi pamaldumo dvasios. Tačiau ji daugiau prižiūrėjo ir auklėjo savo dukteris, o ne sūnus. Ne viską

išaiškinsi ir įtakomis, nes dar lieka daug galimybių pačiam laisva valia brandinti savo asmenybę. Juk toje pačioje šeimoje ir tose pat sąlygose išauga vaikai labai skirtingų charakterių ir nusiteikimų. Tas pats buvo ir karalienės Elzbietos namų židinyje.

Nuo šv. Kazimiero žymiai skyrėsi jaunesnieji jo broliai — Aleksandras ir Zigmantas. Aleksandras, įsėdęs į Lietuvos sostą, buvo vedęs Maskvos kunigaikščio Jono III dukterį Eleną, kuri paliko stačiatikė ir savo įtaka stiprino Rytų Bažnyčios skleidimąsi Lietuvoje. Tai buvo, be abejo, politinės vedybos, bet jose pasirodė kitoks Aleksandro charakteris negu jo šventojo brolio. Taip pat kitoks buvo ir jauniausias jo brolis Zigmantas, žinomas Senojo vardu, kai jam gimė sūnus Zigmantas Augustas, kuris greitai buvo vainikuotas karalium. Kai Zigmantas Senasis, jaunas būdamas nepasižymėjo doriniu santūrumu (turėjo nelegalų sūnų), tai šv. Kazimieras tuo atžvilgiu buvo nepaprastai jautrus ir griežtos skaistybės pavyzdys. Tai labai stipriai pabrėžia po jo mirties surašyti liudijimai (Ferreri).

ŠV. KAZIMIERUI IEŠKOMA ŽMONOS

Kai jau buvo pasirodę aiškūs džiovos ženklai ir jaunam vyrui jokie vaistai negalėjo padėti, dvaro gydytojai davinėjo visokių patari-

mų: čia siūlė jam vesti, čia kaišiojo kitas žemiškas pagundas. Buvo manoma, kad ligą įvarė asketiškas jaunuolio gyvenimas. Kazimieras tačiau buvo nepajudinamas. Apie tai įsakmiai rašo pirmasis šv. Kazimiero biografas Ferreri; tai liudija ir gana autentiški šv. Kazimiero mirties metų šaltiniai, kuriuose randama pažymėta: "jis buvo labai išmintingas ir doras... ir visi žmonės daug gero apie jį girdėjo"[13].

Yra likusi taip pat žinia, kad ir šv. Kazimiero motina ieškojo jam žmonos. Ji labai daug rūpindavosi, už kokių vyrų išleisti dukteris ir kokias žmonas gauti sūnums. Dukteris ji sužieduodavo vos nuo žemės pakilusias — penkerių septynerių metų mergaites. Sūnum dairėsi žmonos taip pat iš anksto. Dairėsi jos ir šv. Kazimierui, bet jau suaugusiam, kiek istorinės žinios rodo. Antai, 1481 metų rudenį Brandenburgo pasiuntinys Romoje patyrė iš lenkų pasiuntinio, kad yra vedamos derybos antrąjį Lenkijos karaliaus sūnų suvesdinti su imperatoriaus Fridricho III dukterimi. Tą žinią Brandenburgo pasiuntinys pranešė savo kancleriui[14]. Tačiau derybos liko tuščios, nes šv. Kazimieras nuėjo savo keliu, išsisukęs iš motinos ir tėvo dinastinių planų ir politinių interesų .

Dėl ko Kazimieras taip ryškiai išsiskyrė iš kitų savo brolių ir pasuko grynai dorinio religinio tobulėjimo keliu, tas klausimas šiame

rašinyje galėtų būti pats pagrindinis, jeigu jam paaiškinti nestigtų autentiškų įrodymų. Jų trūkumas sukelia įvairius spėliojimus, kurie nebesutaria aiškindami, kas šv. Kazimiero gyvenimui davė tą posūkį, nuo kurio jis į nieką kitą taip nesiveržė, kaip į šventumą. Kaip daugelio kitų šventųjų, taip ir jo trumpame gyvenime turėjo būti toks ryškesnis momentas.

NENUSISEKĘS KARO ŽYGIS

Vieni (J .Caro) to lemiamo apsisprendimo priežastimi laiko nenusisekusį žygį į Vengriją. Kiti (Fr. Papée) tam karo žygiui didelės reikšmės neteikia[15]. Vis dėlto jis mums yra įdomus, nes čia pirmą kartą būsimas Šventasis įpinamas į dinastinės politikos verpetą.

Kai 1457 metais mirė šv. Kazimiero dėdė, Čekijos ir Vengrijos karalius Ladislovas, imperatoriaus Albrechto sūnus, tai anie du sostai liko be Habsburgų valdžios. Karalienė Elzbieta, šv. Kazimiero motina, pasijuto vienintelė tikra savo brolio žemių paveldėtoja. Čekijos sostan jai pavyko sėkmingai įsodinti vyriausiąjį sūnų Vladislovą (1471), tačiau Vengrijos žemė Elzbietai buvo dar brangesnė. Ten bevaldydamas jos senelis Zigmantas, kuris Vytautui buvo siūlęs karaliaus vainiką, buvo iškilęs į imperatorius. Vengrijoje mirė ir Elzbietos tė-

vas imperatorius Albrechtas II. Su visu tuo siejosi ne tiktai jos giminės teisės ir jaunų dienų brangūs prisiminimai, bet ir jos politinė mintis, kuri traukė labiau į pietus ir vakarus, o ne rytus[16]. Gi savo vyrui Kazimierui ji turėjo stiprios įtakos. Dėlto ir jo dėmesį suko į pietus nuo rytų, su kuriais buvo surišti Lietuvos reikalai ir kur Lietuvos didikai reikalavo budėti arba patį karalių arba duoti vieną iš savo sūnų. Tačiau vienas jau buvo nusiųstas į Čekiją, o antras buvo užsimota pasodinti Vengrijoje. Tuo antruoju buvo šv. Kazimieras.

Jaunutis Kazimieras buvo pradėjęs dar tik tryliktuosius metus, kai jį pasiuntė Vengrijon, kur jau valdė dalies vengrų didikų pastatytas tautinis kandidatas Motiejus Korvinas. Kiti vengrų didikai savo karalium buvo paskelbę Kazimierą. Bet sostui užimti ir Korvinui pašalinti reikėjo jau karo žygio. Jis buvo suruoštas, pasamdžius nemažą kariuomenę (12.000 vyrų), bet skaudžiai nepasisekė. Nevisi vengrų didikai sutiko naują valdovą priimti, o neapmokėti algininkai pakriko, ir Kazimieras turėjo grįžti nieko nepešęs. Yra žinių, kad jautrus jaunuolis buvo labai stipriai paveiktas to žygio nesekmės ir giliai susijaudinęs. Mat, įsėdęs į Vengrijos sostą, jis galvojo stoti į kovą su nekrikštais turkais, su kuriais grumdamasis buvo žuvęs jo dėdė Vladislovas. Turkų veržimasis į krikščioniškus pietryčių Europos kraš-

tus dar nebuvo sustabdytas, ir jauną dar vaiką galėjo čia vilioti krikščionies karžygio pergalė. Žinoma gi, kad bręstančiame amžiuje vaikai daug prisvajoją apie nepaprastus ir nuotykingus žygius, gerai nesuvokdami pačios tikrovės. Nesėkmė jauną Kazimierą taip sujaudino, kad jis kurį laiką Krokuvoje net nesirodė, nors pats karo žygis nebuvo nei jo sumanytas nei vadovautas. Už jauno karalaičio stovėjo paties karališkojo dvaro parinkti karo vadai ir patarėjai. Vis dėlto jaunas karalaitis jautėsi nesmagiai, nors dėl to jis dar nepasitraukė iš viešojo valstybės gyvenimo.

KAZIMIERAS VILNIUJE

Po nesėkmingo žygio Vengrijon, šv. Kazimieras savo tėvą lydi įvairiose kelionėse į abi valstybes. 1475 metais jis pirmą kartą buvo atvykęs į Lietuvos sostinę Vilnių, kai niekas tada nei pamanyti negalėjo, kad tas miestas vėliau priglaus jo šventus palaikus ir amžiams bus papuoštas jo dangiškos garbės. Vilniuje jo tėvas tada priiminėjo svetimų valstybių pasiuntinius. Kitais metais (1476) abu jie lankėsi Marienburge, iš kur Vokiečių ordino magistras jau buvo persikraustęs į Karaliaučių. Buvo jau praėję dešimts metų, kai po ilgo karo (1453-1466) Lenkija buvo atgavusi Pamarį su

Vislos žiotimis, o Vokiečių ordinas tapęs Lenkijos vasalu. 1478 metais abu Kazimierai dalyvavo Lenkijos seime.

Lietuvoje tuo metu jau buvo reiškiamas didelis nepasitenkinimas, kad Kazimieras apleido Lietuvos reikalus. Ir pats jis jau seniai Lietuvoje nebegyveno ir nesutiko jai duoti savo vietininko — sūnaus, nors keliais atvejais buvo prašomas tai padaryti[17]. Matyti, karalių Kazimierą prilaikė Elzbieta, kurios visas dėmesys, kaip matėme, buvo nukreiptas į kitus kraštus, kur ji siuntė abu vyriausius sūnus savo paveldėtinėms teisėms ginti. Apskritai yra žinoma, kad Lietuvos ir rytų Europos kraštų karalienė Elzbieta nemėgo[18]. Tačiau senis Kazimieras, būdamas ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, negalėjo savo tėvų šalies visai išleisti iš akių.

Norėdamas apmaldyti Lietuvoje vis stiprėjantį nepasitenkinimą, ir net augantį priešiškumą karaliui, jis 1479 metais vėl atvyko į Vilnių, pasiėmęs kartu ir savo sūnų Kazimierą. Šį kartą karalius buvo nusistatęs Lietuvoje kiek ilgiau palikti. Tuo metu jis susilaukė ir žinomojo sąmokslo. Užkulisiai nėra gerai žinomi, bet aišku, kad sąmokslininkai siekė Kazimierą ir jo giminę pašalinti nuo Lietuvos sosto. Karalius turėjo netekti galvos, bet sąmokslas buvo laiku susektas. Jis buvo organizuojamas per 1481 metų Velykas vieno kunigaikščio

vestuvių metu. Nėra abejonės, kad nuo sąmokslininkų durklo būtų kritęs ir jaunasis Kazimieras. Tai jam padarė gilaus įspūdžio.

Naujų įspūdžių šv. Kazimieras patyrė ir didžiojo Lietuvos kunigaikščio rūmuose Vilniuje. Aplinka čia buvo jau kitokia negu Krokuvoje, kur nuo jaunų dienų jis buvo augęs ir gyvenęs. Vilniuje Kazimieras dažnai girdėjo jam svetimą gudų kalbą. Taip pat rusiškoji stačiatikių įtaka čia buvo gana giliai įsiskverbusi; ji rungėsi su grynai lietuviškąja katalikų dvasia[19]. Tai gali paaiškinti, kodėl jaunas Kazimieras yra daręs pastangų stabdyti naujų cerkvių statybą.

Pasiremiant tiktai legenda, seniau buvo rašoma, kad jaunas karalaitis išprašęs tėvo įsakymą, draudusį visoje Didžioje Lietuvos Kunigaikštystėje statyti naujas ir taisyti senas cerkves. Žinome visai priešingą faktą: rusai po 1863 metų sukilimo yra draudę katalikams Lietuvoje remontuoti senas ir statyti naujas bažnyčias. Penkioliktajame amžiuje tokio įstatymo nebuvo. Yra žinomas tiktai nuostatas, tvarkęs naujų cerkvių statymą. Šv. Kazimieras prašęs savo tėvą vien to, kad naujos cerkvės nebūtų leista statyti, kur jos nebuvo reikalingos[20]. Tai būtų buvusi priemonė užkirsti kelią stačiatikių įtakai, kuri Vilniuje dar sustiprėjo, kai į didžiojo Lietuvos kunigaikščio sostą įsėdo šv. Kazimiero brolis Aleksandras, vedęs Maskvos kunigaikštytę Eleną.

Jaunutei Katalikų Bažnyčiai rytinėje Lietuvoje stačiatikių įtaka sudarė nemažą pavojų. Pavojus buvo tuo didesnis, kad dar neseniai krikštyti žmonės nedaug ką suprato apie Rytų ir Vakarų Bažnyčių skirtumus. Dėl to Lietuvos ir Lenkijos sąmoningesni didikai ir pats karaliaus dvaras rėmė vienuolių bernardinų apaštalavimo darbą mišriose abiejų konfesijų srityse. Tarp stačiatikių bernardinai turėjo nemažo pasisekimo, stengdamiesi juos grąžinti Romos Bažnyčiai, į kurią priimdavo be naujo krikšto ir kitų sunkumų[21].

Lietuvoje ir Lenkijoje tuo metu buvo gana aštriai ginčijamasi, ar Rytų Bažnyčios krikštas galioja ar ne. Kunigai nevienuoliai reikalavo iš naujo krikštyti stačiatikius, kurie būdavo priimami į Katalikų Bažnyčią, o vienuoliai bernardinai laikėsi priešingo nusistatymo. Jie vadovavosi nutarimais Florencijos bažnytinės koncilijos (1438—39), kuri siekė Rytų ir Vakarų Bažnyčių unijos ir buvo nusprendusi, jog stačiatikių iš naujo krikštyti nebereikia. Laikydamiesi tų nutarimų, bernardinai plėtė savo veiklą rytiniuose Lietuvos žemių plotuose ir ten uoliai vykdė misijas, apaštalaudami tarp stačiatikių (A. M. Ammann, Orientalia Christiana Periodica, VIII, 1942, 295 p.).

Šv. Kazimieras buvo ėjęs dar toliau: siūlęs nebestatyti naujų cerkvių ten, kur vienuo-

liai bernardinai buvo išvystę savo apaštališką veiklą. Jis norėjęs paremti jų misijų darbą. Bet tai nieko neturi bendro su tariamu šv. Kazimiero uždraudimu stačiatikiams statydintis cerkves betkur Lietuvoje. Kun. J. Fijalekas, tą klausimą specialiai tyręs (Aten. Wilenskie II, 1924, 131—158), pateikia dokumentuotų duomenų, kad dar Jogailos laikais buvo varžoma statyti naujos cerkvės. Vadinasi, ne karalius Kazimieras, savo sūnaus įprašytas, kaip kas taria, yrą tuos varžančius nuostatus išleidęs. XV amžiuje, kaip žinoma, buvo draudžiama statyti tiktai mūrinės cerkvės (At. Wil. II, 140). bet XVI amž. pradžioje nė to draudimo nebepaisė Kostantinas Ostragiškis, Vilniaus kaštelionas, įgijęs didelės įtakos bekariaudamas su Maskva. Jisai statydino mūrines cerkves, o medinės, kaip rodo visa eilė faktų, buvo leidžiama visai laisvai statyti. Tad, kaip J. Fijalekas nurodo, cerkvių statymo varžymas šv. Kazimierui yra klaidingai priskiriamas (146 p.). Svarbu čia dar ir tai prisiminti, kad popiežiaus legatui atvykstant į Vilnių kanonizacijos reikalais, šv. Kazimiero garbinimas žmonėse jau buvo prasiskleidęs, bet tam tikroje "antimaskoliškoje nuotaikoje"; mat, buvo kariaujama su Maskva. Kas buvo "antimaskoliško", imta sieti su šv. Kazimiero asmeniu, ir taip jam klaidingai priskirtas ir draudimas cerkves statyti (146 p.).

Iš Lietuvos šv. Kazimieras vėl grįžo Lenkijon 1481 metais. Lenkijoje jis dvejus metus pavadavo tėvą, kuris pasiliko Vilniuj tvarkyti Lietuvos reikalų. Tas jo valdymo laikotarpis yra tyrinėtas Fr. Papėes ir A. Prochaskos. Jų studijos, paremtos ano laiko šaltiniais, iškelia šv. Kazimiero kaip valstybininko didelius gabumus. Jis taupiai elgėsi su valstybės iždo pinigais ir padėjo išpirkti užstatytas valdines žemes. Karalaitis stengėsi pagerinti Lenkijos santykius su Roma, kur jo tėvas buvo užsitraukęs nemalonės savo politika Čekijoje. Visiems stengėsi būti teisingas, bet nesivaržė "skriausti" ir atleisti netikusių, kadangi karaliaus dvaras, prižiūrimas doro karalaičio, turėjo būti ir doriniu atžvilgiu be priekaišto. Savo atskirą nuomonę jis turėjo ir Vengrijos klausimu, vis dar nepamiršęs ano nesėkmingo žygio, bet daugiau dėmesio skyręs ne sostui užimti, o atremti didėjantį turkų pavojų. Lenkų istorikai tai ypač pabrėžia, nurodydami, kad šv. Kazimieras dažnai prisimindavęs savo dėdę Vladislovą, žuvusį prie Varnos (1444). Kalimachas yra aprašęs Vladislovo gyvenimą, tiktai šv. Kazimiero įprašytas.

Šv. Kazimiero domėjimasis kova su turkais ano laiko sąlygomis yra visai suprantamas. Reikia žinoti, kad Konstantinopolio užėmimas (1453) ir Bizantijos imperijos žlugimas

dar buvo Europoje gyvai jaučiamas. Bizantijos krikščionys, pabėgėliai graikai, beldėsi į Vakarų krikščionių sąžinę, kaip dabar pro geležinę bolševikų sieną prapsrūdę bėgliai. Anie pabėgusieji graikai stačiatikiai buvo linkę ieškoti tinkamo sprendimo ir Vakarų bei Rytų bažnytinės unijos klausimu.

Tokiu metu Romai labai rūpėjo sujungti visus krikščioniškų kraštų valdovus vienam bendram žygiui — kovai su muzulmonais turkais. Jų pavojus krikščioniškai Europai vis labiau augo. Roma dėl to nebuvo patenkinta, kai Lenkijos karalius Kazimieras siuntė savo sūnų užimti Vengrijos sosto. Popiežius Paulius II tam žingsniui nepritarė ir palaikė Motiejų Korviną. Popiežius rėmėsi ta mintimi, kad krikščionių valdovų tarpusavio kova dėl sosto, kuriam grėsė turkai, silpnino krikščionių jėgas. Tai aiškiai išdėstė Krokuvoje popiežiaus legatas Barbo, kuriam ilga lotyniška kalba atsakė pats jaunasis Kazimieras.

Be to, Roma siekė dar toliau. Popiežiaus kanceliarijoje jau buvo rengiamasi pripažinti Maskvos kunigaikščiui Jonui caro titulą[22], kad ir tas tolimas krikščionių valdovas būtų įtrauktas į sąjungininkus prieš turkus, užgrobusius Bizantiją. Bizantijos imperatoriaus paskutinę palikuonę buvo vedęs Jonas III. Šventas Kazimieras, kuris visada buvo uolus popiežiaus gynėjas, šiuo atveju stojo prieš Romos sumanymus. Po jaunojo karalaičio mirties

ir jo tēvas Kazimieras rašė Romai įspėdamas, kad su Maskva būtų apdairi[23]. Savaime suprantama, kad vis didėjąs Maskvos spaudimas Lietuvai reikalavo iš karaliaus pasisakyti prieš tokią politiką, kuri Maskvos kunigaikštį dar labiau sustiprintų, o Lietuvai pakenktų. Čia glūdi dar viena priežastis, dėl ko šv. Kazimieras yra stengęsis mažinti ir stačiatikių įtaką Lietuvoje.

MIRĖ GARDINE, PALAIDOTAS VILNIUJE

Lietuvon šv. Kazimieras grįžo 1483 metų viduvasaryje, bet nieko nežinome, ką jis yra viešai veikęs. Matyti, iš viešojo gyvenimo vis daugiau traukėsi, susitelkdamas maldai, askezei ir gailestingiem darbam. Jau turėjo būti pasireiškusi ir visai nepagydoma jo liga. Jis sirgo džiova, kuri iki tol nebuvo kibusi nei į Jogailos nei į Habsburgų gimines, iš kurių šv. Kazimieras buvo išaugęs. Jo motina Elzbieta buvo nuostabiai stiprios sveikatos moteris: galėdavo lengvai pakelti ano meto ilgų ir varginančių kelionių naštą, lydėdavo savo vyrą, važinėjusi po Lenkiją ir Lietuvą. Jos sūnaus džiova, sekant Ferreri, paprastai priskiriama šv. Kazimiero griežtam asketiškam gyvenimui, kuris jau diena iš dienos geso.

Sužinojęs apie savo sūnaus staigų sveika-

tos pablogėjimą, tėvas tuojau išsiskubino Lietuvon. Kazimieras jau gulėjo patale. Ketvirtadienį po Pelenų dienos, kovo 4, vos išaušus, jis išsiskyrė iš šio pasaulio. Mirė Gardine, tame pačiame mieste, kur prieš 50 metų, lakštingalų giesmės beklausydamas, mirtinai sušalo ir jau nebeatsitiesė jo senelis Jogaila. Gardine mirė ir narsus kovotojas su Maskva Steponas Batoras (1586), kurio kelias į sostą buvo priešingas negu šv. Kazimiero: Steponas Batoras iš Vengrijos buvo atėjęs valdyti Lietuvos ir Lenkijos.

Ir kronikose ir kazimierinėje literatūroje bei enciklopedijose šv. Kazimiero mirties vieta (kartais ir data!) iki šiol vis tebepainiojama. Vis teberašoma ir dabar, kad jis miręs Vilniuje. Mirties vietai painioti progos davė patys šaltiniai. Z. Ferreri rašė, kad karalaitis mirė Gardine, o Miechovitos kronikoje yra įrašytas Vilnius. Niekas vėliau to klausimo tiksliai nebesiaiškino. Rašantieji, žiūrint kuriuo šaltiniu naudojasi, įvairiai tebežymi jo mirties vietą. Net tokie rimti autoriai, kaip I. Kraševskis, M. Balinskis, Przyalgowskis, Lipnickis, Kirkoras, Zahorskis — šv. Kazimiero mirties vietą nurodo Vilnių.[24] Naujausios enciklopedijos irgi nevengia to pakartoti.[25] Remdamasis jau savais šaltiniais T. Narbutas rašė, kad šv. Kazimieras miręs Medninkuose (Vilniaus apskr.)[26]. Yra sakoma, kad Lietuvon atvykęs karalaitis gyvendavęs Medninkų pilyje.

Tačiau Fr. Papée, kad ir nesustodamas specialiau prie šv. Kazimiero mirties vietos, teigė, jog jis miręs yra Gardine.[27] Šventojo mirties vietos klausimą yra nagrinėjęs A. Jodziewiczius. Jis atkreipė ypatingą dėmesį, kad to pat laiko benediktinų metraštis, kaip ir Ferreri, Kazimiero mirties vietą nurodė Gardiną.[28] Taip jau buvo rašęs prieš 27-ris metus tikslumą mylįs mūsų istorikas, kan. A. Alekna.[30] Mes laikome klausimą, kad karalaitis mirė Gardine, išspręstu.

Šv. Kazimiero palaikai buvo nuvežti ir palaidoti Vilniuje, jo prosenelio Gedimino mieste. Šventasis priklausė Gedimino giminei, plačiai išsišakojusiai po Europą. Gediminaičių giminė davė ir Lenkijai "Jogailaičių dinastiją", kuri penkioliktajame ir šešioliktajame amžiuje lenkus plačiai išgarsino ir papuošė didele garbe.

Gyvas būdamas šv. Kazimieras veržėsi kovoti pietuose su krikščionybės priešais turkais. Miręs jis buvo palaidotas rytų Europos "Atėnuose", Vilniuje, ir ten jis turėjo atlikti svarbią savo tautai misiją. Jo kultas siejasi su dviejų kultūrų ir dviejų konfesijų kova rytuose ant pačios katalikybės ribos.

---

1. **Popee, Fr.**: Szkice hist. o c. 152 p. Popee, F.: O najstarszych wizerunkach św. Kazimierza. "Kwartalnik historyczny" 19 (1905) 428 p.

2. **Dlugosz, J.**: Opera omnia (ed. Przezdziecki) XIV (878) 276, 558—560, 620 p. Lietuvoje karalaitis

lankėsi dar 1479 ir savo amžiaus paskutiniais metais 1483—1484 metais.

3. Žiūr. plačiau su atitinkama bibliografija (Z. Ivinskio) **Dlugošas**, Lietuvos Enciklopedija VI (1937).

4. **Prochaska, Ant.**: Wyprawa św. Kazimierza na Węgry, "Ateneum Wileskie" I, (1923) 12 p. **Papee Fr.**: Szkice hist. o. c. 144 p.

5. **Klimas, P.**: Ambrosio Contarini, Praeitis, 1933, II, 171 p.

6. **Dlugosz, J**: Opera o. c. XIV 557 p.

7. **Papee, F.**: Szkice hist. o. c. 145 p. **Prochaska, A** · Wyprawa o. c. 12 p.

8. **Garbacik, Jòzef**: Elžbieta Rakuska, Polski Slownik Biograficzny VI (1948), 252 p.

9 **Garbacik, J.**: Kallimach jako dyplomata i polityk, Krakow (Polska Akad. Umiejętnošci) 1948, 33—34 p.

10. **Garbacik, J.**: Elžbieta o. c. 250 p.

11. Ar Barbora, ar Elžbieta buvo jauniausia, nėra išaiškinta. Plg. Polski Slownik Biograficzny VI (1948) pp. 250, 264.

12. Šitos Kazimieraitės vestuvių iškilmės Landshute nuo seno (ir dabar po II-ro D. Karo) periodiškai kasmet karnavališkai pakartojamos vaikštynėmis po miestą ir ceremoningais vaidinimais. Landshuto miesto rotušės salėje yra žymių dailininkų piešiniai iš Jadvygos vestuvių scenų. Gal ryšium su šitomis vedybomis kaikurių Bavarijos pilių salėse ir koplyčiose (prie Passau ir kit.) aptinkamas ir Lietuvos Vytis. Bavarijos karaliaus Liudviko II statytoje prie Fuesseno Hohenschwangau pilyje yra šv. Kazimiero freska.

13. **Scriptores** rerum Prussicarum IV, 687 p. Plg. **Papee, Fr.**: Szkice hist. o. c. 148 p.

14. **Priebatsch**: Politische Correspondenz des Kurfuersten Albrecht Achilles, tom. 3 (rink.: Pub-

licationen aus den preuss. Staatsarchiven, tom. 71) 117 p.

15. **Caro, Jacob**: Geschichte Polens, Bd. V, 2—Haelfte, 1888, 583 p. **Papee, F.** Szkice hist. o. c. 145 p.

16. **Garbacik, J.**: Elžbieta o. c. 252 p. Teigiama, kad jai Lietuva buvusi svetima (ten pat, 253 p.).

17. **Dlugosz, J.**: Opera o. c. 669, 698 p. (tai yra paskutinė žinia apie Lietuvą iš 1480 metų prieš Dlugošo mirtį).

18 **Garbacik, J.**: Elžbieta o. c. 253 p.

19. Plačiau žiūr. **Voldemaras, Augustinas**: Nacijonal'naja bor'ba v Velikom kniažestve Litovskom v XV i XVI vekach. Izvestija otdelenija Russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj Akademij Nauk 1909, tom XIV, knižka 3 (1910).

20. **Papee, Fr.**: Polska i Litwa na przelomie średnich wiekow, 1904, 109, 339 p. **Papee, Fr.**: Szkice hist. o. c. 148 p.

21 **Prochaska, Ant.**: Wyprawa o. c. 132 p. **Papee, Fr.**: Szkice o. c. 148 p.

22. **Theiner, Aug.**: Vetera Monumenta Polon. et Lithuaniae, II (1861) 230 p. (Nr. 257).

23. Patikējusi Maskvos Jono IV-jo pažadams popiežiaus Grigaliaus XIII-jo laikais, Roma atsiuntē Lietuvon jēzuitą Poseviną. Maskvos caras, popiežiaus pasiuntiniui vikriai tarpininkaujant, laimējo trokštamas paliaubas jam labai nesēkmingame kare su Steponu Batoru (1582), tačiau savo pažadų paskui Romai netesējo.

24. **Kraszewski, I.**: Wilno, I p. 163; II p. 207. **Balinski, M.**: Starožytna Polska, IV p. 125, 174. **Balinski, M.**: Historya miasta Wilna, II p. 32. **Przyalgowski**: Żywoty biskupow wilenskich, I p. 66. **Lipnicki**: Życie, cuda i cześč Sw. Kazimierza, 1907 p. 43. **Kirkor**: Przewodnik po Wilnie 3. wyd. p. 105. **Zahorski**: Katedra Wilenska, po 129.

25. **Lexikon** f. Theologie und Kirche, V. (1933) p. 862. Enciclopedia Cattolica, III (1949) p. 980. Senųjų enciklopedijų čia nebeminime.

26. **Dzieje** narodu litewskiego, VIII p. 230.

27. Monumenta Poloniae historica, III p. 231.

28. Miejsce zgonu Św. Kazimierza, Ateneum Wilenskie, III (1925) 95—103.

29. **Šv. Kazimieras**, p. 18.

KELIAS Į KANONIZACIJĄ

III

KAZIMIERO mirtis žilagalviui jo tėvui buvo labai skaudi. Jis tikėjosi sūnų savo vietoje palikti, o teko jam lydėti jį mirusį ir palikti Vilniaus katedroje.

Praslinkus keturiems mėnesiams po sūnaus mirties, jam prisiminti, tėvas įsteigė (1484 liepos 17) katedroje amžinąjį anniversarium: Vilniaus kapitulos prelatai ir kanauninkai turėjo kasmet atgiedoti egzekvijas ir atlaikyti pamaldas už mirusiojo vėlę pirmąjį ketvirtadienį po Pelenų dienos. Tai buvo šv. Kazimiero mirties diena. Atlyginimo už tas pamaldas karalius paskyrė kapitulai atskirą beneficiją[1].

Netrukus Vilniaus miesto gyventojai taip pat pradėjo lankyti mirusiojo karalaičio kapą ir prie jo melstis. Vilniuje darėsi tas pats, kas atsitikdavo viduriniais amžiais ir kitur, mirus kuriam šventai gyvenusiam asmeniui. Žmonės, iš arčiau velionį pažinę ir matę tauraus jo gyvenimo pavyzdį, imdavo jį garbinti, jokio leidimo nesiteiraudami. Garbinimas pamažu

plito, o Romos Bažnyčia to nedraudė, leisdama mirusįjį garbinti ir be bažnytinio proceso (canonisatio aequipollens)[2]. Roma tenkinos tik tuo, kad garbinamasis garsėjo stebuklais. Tas pats galėjo būti pradžioje ir su šv. Kazimieru, nes ir jo šventumo ir stebuklų garsas vis labiau sklido. Tai mums liudija visai autentiški ano meto dokumentai.

Praėjus vos 17 metų po šv. Kazimiero mirties, Romoje lankėsi Erazmas Ciolekas, didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro pasiuntinys. Jisai iš popiežiaus Aleksandro VI gavo Vilniaus vyskupijai daug privilegijų ir relikvijų[3]. Atskira bula (1501 geguž. 15) popiežius suteikė atlaidus tiem, kas tam tikromis dienomis aplankys koplyčią, kur buvo šv. Kazimiero grabas. Buloje minima, jog mirusiojo kūnas garsėjąs gausiais stebuklais; suteikiamais atlaidais norima žmones paskatinti dažniau koplyčią lankyti. Ta bula, kurios gražus nuorašas yra Vatikano archyve[4], yra pats seniausias ligi šiol žinomas dokumentas, liudijęs apie šv. Kazimiero garbinimą, dar nesuėjus nė dviem dešimtim metų nuo jo mirties.

Kitais metais (1502) vienas italų humanistas, įprašytas parašyti vadovėlį karaliui Vladislovui, šv. Kazimiero vyresniajam broliui, kaip tas turįs savo sūnų auklėti, tarp kitko įrašė ir tokius žodžius: "tavo brolį Kazimierą, mirusį, palikuoniai pastatė tarp šventųjų (inter divos), nes jis nepaprastai branginęs tikė-

jimą"[5]. Iš tikrųjų, mirusio karalaičio giminės laikė jį buvus nepaprastą savo šeimos narį. Šventojo brolis Aleksandras, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius, savo aktuose (1503) yra pažymėjęs, kad tai buvo "švento prisiminimo kunigaikštis (princeps)"[6]. Apskritai buvo jau bendra nuomonė, kad karalaitis Kazimieras miręs šventojo garbėje — in odore sanctitatis.

PRAŠOMA ŠVENTUOJU SKELBTI

Garsas apie tą šventąjį karalaitį metai iš metų vis labiau plito. Vatikano archyve (iš 1516 metų) yra trys dideli, beveik pusmetriniai (42-25 cm ilgio), ant pargamento rašyti laiškai popiežiui Leonui X. Tuos laiškus yra parašę: šv. Kazimiero brolis Zigmantas Senasis, Lietuvos valdovas; Vilniaus vyskupas Albertas su savo kapitula ir Vilniaus pranciškonai[7].

Pats stambiausias laiškas yra Vilniaus pranciškonų. Jie išvardija mirusiojo karalaičio dorybes ir sumini, kad prie grabo vyksta daug stebuklų; juos tenka pamoksluose minėti ir aiškinti. Vienuoliai prašo išklausyti tikinčiųjų balso ir "Kazimierą įrašyti į šventųjų skaičių." Prašymas užbaigiamas kreipimusi į šv. Tėvą: "jeigu Jūsų Šventenybė tai padarytų, būtų didelė parama tikėjimui Lietuvos žemėje."

Tos pačios datos (1516 vasario 18) antrame laiške, rašytame popiežiui Vilniaus vyskupo Alberto ir kapitulos, nurodoma, kad šv. Kazimiero pagalbos ir tarpininkavimo šaukiasi "ne tiktai žmonės iš visos Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės, bet taip pat kaimyninės ir kitos tautos". Toliau tvirtinama, kad įvykstą daug stebuklų, ir dėl to Kazimieras prašomas paskelbti šventuoju.

Abu minėti laiškai yra patys pirmieji žinomi dokumentai, kuriuose prašoma Kazimierą kanonizuoti . Trečias laiškas yra Lietuvos ir Lenkijos valdovo Zigmanto Senojo. Laiškas yra rašytas trimis mėnesiais vėliau (1516 gegužės 10). Iš jo patiriame, kad Zigmantas Senasis savo brolio kanonizacijos reikalu jau dukart buvo kreipęsis į popiežių Leoną X, atėjusį į Apaštališkąjį Sostą 1513 m. Tačiau ankstyvesnieji du raštai nebeužtinkami. Trečiajame karalius nurodo, kad prie Kazimiero karsto stebuklų vis daugėją. Kazimieras esąs žmonių garbinamas. Karalius rašąs tuo pačiu reikalu jau trečiąjį kartą, prašomas paties Vilniaus vyskupo, kapitulos, kunigų ir savo patarėjų. Jis taip pat Romon siunčiąs Vilniaus vyskupą Albertą ir savo sekretorių — kapitulos kanauninką, katedros kleboną[8].

Tačiau savo delegatus į Romą karalius išsiuntė tik po pusantrų metų. Tai mums liudija imperatoriaus Maksimilijono I Habsburgo laiškas popiežiui Leonui X. Laiškas rašytas iš

Kremonos, šiaurinės Italijos, 1517 m. rugsėjo 4 d.[9]. Laiške užsimenama, kad Zigmanto siųstas vyskupas ir Vilniaus katedros klebonas atvyksta pas popiežių. Jis prijungiąs ir savo prašymą kanonizuoti jo giminaitį Kazimierą, kurio "šventumą liudija nuostabūs bei įvairūs ženklai ir stebuklai." Apie tai daugiau žinių suteiksią karaliaus Zigmanto atstovai — vyskupas ir katedros prepozitas. Laiško gale imperatorius Maksimilijonas taip pat prašo Kazimierą paskelbti šventuoju.

Taigi 1516-1517 metais jau buvo išvystyta plati akcija, siekusi Kazimiero kanonizacijos. Popiežiui Leonui X, kaip matėme, laiškus rašė imperatorius, Lietuvos ir Lenkijos valdovas, Lietuvos sostinės vyskupas su kapitula ir vienuoliai pranciškonai. Iš tų keturių prašymų,— žinių yra dar apie tris laiškus, bet gal jų buvo ir daugiau, — taip pat iš popiežiaus Aleksandro VI bulos matyti, kad Kazimiero kanonizacija rūpėjo daugiausia Lietuvai. Lenkija laikėsi nuošaliai. Vatikano archyve nėra jokios žinios, kad tuo metu prašymus Romon būtų siuntę Lenkijos vyskupai ar vienuoliai, nors šv. Kazimiero gimtajame mieste, Krokuvoje, vienuolių buvo daug įsikūrusių.

PRADEDAMA KANONIZACIJOS BYLA

Paminėti laiškai ir popiežiaus bula dar rodo, kad šv. Kazimieras ėmė garsėti stebuklais

tuojau po savo mirties, dar jo amžininkų laikais. Jo kartos žmonių, sulaukusių šeštos dešimties metų, dar būta nemažai. Matyti, Vilniaus gyventojai, kurie gerai dar prisiminė tauraus karalaičio šventą gyvenimą, ėmė dažniau lankyti jo kapą Vilniaus katedroje, šauktis pagalbos savo rūpesčiuose, prašyti Dievo malonių jo užtarimu. Visi laiškai mini daug stebuklų, atsitikusių prie Kazimiero grabo, nors nei vieno jų tiksliau neaptaria. Reikia manyti, kad Zigmanto pasiuntiniai gerai juos žinojo, vežėsi Romon įrodomosios medžiagos ir buvo pasirengę žodžiu dar patvirtinti. Deja, tos visos medžiagos mūsų laikams nebeliko. Bet ji Romai turėjo būti pakankama pradėti Kazimiero kanonizacijos bylai.

Byla buvo pradėta, atvykus Lietuvos delegatams į Romą, kuriai kandidatas į šventuosius jau buvo gerai žinomas iš ankstyvesnių raštų. Dabar, kardinolų kolegijoje, kaip rodo jos protokolo užrašas, buvo perskaitytas dar ketvirtas Zigmanto Senojo laiškas, rašytas 1517 m. gegužės 2 d. Ir tame laiške karalius prašo kanonizuoti jo mirusį brolį, kurio gyvenimas spindi stebuklais[10]. Kardinolų kolegija posėdžio buvo susirinkusi 1517 m. lapkričio mėn. 4 d. Ta data laikytina šv. Kazimiero kanonizacijos proceso pradžia. Ji yra penkiomis dienomis vėlyvesnė už kitą istorinę datą — Martyno Liuterio 95 tezių prikalimą prie Vittenbergo bažnyčios durų. Tai buvo pradžia

Vakarų Europos religinio suskilimo, kuris atsiliepė ir Lietuvai. Bet ji gavo Šventąjį Globėją kaip tik tuo metu, kai reikėjo išlaikyti vienybę su Romos Bažnyčia.

Romoje, minėtoje kardinolų konsistorijoje, popiežius Leonas X įsakė sudaryti komisiją ištirti palaimintojo Kazimiero gyvenimą bei jo dorybes; antra, turėjo būti išsiuntinėtos brevės vyskupams, "kad jie surinktų žinias tuo reikalu, pradėtų procesus ir jų davinius su paliudijimais, kaip yra įprasta, atsiųstų Jo Šventybei"[11]. Tas nutarimas Kazimiero kanonizacijos byloje yra labai reikšmingas, kaip tai paaiškės vėliau. Mat, kruopštus popiežių istorikas Liudvikas Pastorius, rašydamas apie Leoną X, pažymi, kad jo metu kanonizacijos procesai buvo vedami su didžiausiu tikslumu, ir dėl to "jie taip greitai pabaigos neprieidavo"[12].

Mums būtų labai įdomu ir svarbu žinoti, kokiem vyskupam buvo brevės pasiųstos. Deja, to susekti tiksliai neįmanoma, nes toje teksto vietoje, kur adresatas paminimas, originale yra daugtaškis. Jis buvo užpildomas tekstą nurašant ir jį išsiunčiant atitinkamam vyskupui. Tačiaus iš popiežiaus Leono X laikų trūksta gana daug išsiunčiamųjų raštų registrų; jų kaip tik nėra mums rūpimuoju klausimu. Savaime aišku, kad brėvė turėjo būti pasiųsta Vilniaus vyskupui, nes jo diecezijoje buvo palaidotas kandidatas į šventuosius, ir taip pat vyskupui Krokuvoje, kur Kazimieras buvo gi-

męs ir ilgai gyvenęs. Konsistorijos nutarimas siųsti breves yra įrašytas vicekanclerio aktuose[13] ir pakartotas dar to meto nuorašuose.[14].

Tai ir viskas, ką randame iš Leono X laikų Romos archyvuose šv. Kazimiero reikalu. O kas dėjosi toliau pačioje Lietuvoje?

POPIEŽIAUS LEGATAS VILNIUJE

Lietuvos sostinėje, kur stebuklais jau garsėjo jaunas miręs karalaitis, 1520 metų rudenį atvyko popiežiaus legatas Zacharijas Ferreri, Gardos vyskupas. Jis kartais palaikomas Gardino vyskupu, nes klaidina artimas žodžių sąskambis. Gardino vyskupijos niekada nėra buvę, bet yra Alpių papėdėje Gardos ežeras, prie kurio buvo legato Zacharijaus Ferreri diecezija. Iš ten jis buvo atvykęs kaip popiežiaus Leono X pasiuntinys Lietuvai ir Lenkijai. Tai jis pats nurodo tituliniame lape savo knygutės, pirmos apie šv. Kazimierą. Zacharijas Ferreri yra pirmasis mūsų Šventojo biografas.

Romos jis nebuvo siųstas vien tiktai Kazimiero kanonizacijos reikalu. Popiežiaus legatas čia turėjo dar kitų svarbių reikalų: jam buvo tarp kitko pavesta sutaikyti Lietuvos valdovą Zigmantą su jo sesers Sofijos sunūmi — Vokiečių ordino magistru Albrechtu Hohenzoller-

nu. Kad tasai po ketverių metų stos už Martyną Liuterį ir pirmasis Prūsijos ordiną pavers pasauline kunigaikštyste, Roma tada dar negalėjo nujausti. Nenujautė nei Zacharijas Ferreri, rasit, dar tikėjęsis ir paties Liuterio grįžimu, nes tam atskilusiam vienuoliui rašęs įspėjamą laišką[15]. Jį rašė Vilniaus nepasiekęs (1520 gegužės 20). Buvo užsiėmęs taip pat kitais įvairiais darbais, daugiausia taikinamojo pobūdžio, posėdžiavęs Torne ir kitur. Vilniuje informacinį kanonizacijos procesą pradėjo tiktai 1520 metų rudenį; tų pačių metų pabaigoje (1520 gruodžio 9) jis buvo jau užbaigtas.

Vysk. Zacharijui Ferreri pats popiežius Leonas X buvo įsakęs nuvykti į Vilnių, kur yra Kazimiero kūnas, ir rūpestingai surinkti žinias apie jo gyvenimą ir stebuklus po jo mirties, kad "galėtum apie visą turėti duomenis ir pateikti tikrus įrodymus, kai grįši"[16]. Tuo pačiu reikalu Leonas X dar rašė Gniezno arkivyskupui ir Pšemislio vyskupui, irgi įsakydamas surinkti visas žinias apie Šventojo gyvenimą, jo darbus ir stebuklus[17]. Instrukcijoje, kurią Ferreri gavo iš popiežiaus, buvo smulkiai nurodyta, kaip tos žinios turi būti renkamos ir tikrinamos. Viską ištyręs, dokumentus surašęs ir juos gerai užantspaudavęs, turėjo viską pasiųsti Romon, kad popiežius su savo kardinolais galėtų nuspręsti, ar Kazimieras, nepaisant jo garsios giminės ir karališkojo kraujo, galįs būti įrašytas į šventusius[18].

Vaduodamasis popiežiaus instrukcijom Ferreri, kaip pats pažymi, klausinėjo liudininkus ir tyrinėjo stebuklus (examinata miracula et testes)[19]. Jam padėjo komisija, sudaryta iš trijų lotynų apeigų vyskupų: Vilniaus, Kijevo ir Krymo Kafos. Savo rašte dar pamini, kad Kazimierą kanonizuoti jį prašęs Gniezno arkivyskupas Laskis, Poznanės ir Pšemislio vyskupai ir Lenkijos kancleris. Romon nusiųstų prašymų vysk. Zacharijas Ferreri neužsimena.

Tai, ką jis patyrė, klausinėdamas liudininkus pagal popiežiaus Leono X reikalavimus, Zachariją Ferrerį paskatino surašyti ir išleisti knyga. Ji yra nedidelė — 4 skyrelių ir tik 28 puslapių, pavadinta "Vita beati Casimiri, scripta Vilnae"[20]. Visos medžiagos, kiek buvo surinkęs, matyti, ji neapima. Mažai duodama ir paties Kazimiero gyvenimo faktų. Legatas daugiau susitelkė prie karalaičio asketinio gyvenimo ir pamaldumo, aprašinėdamas tai vidurinių amžių stiliumi, kuriuo buvo surašyti daugelio šventųjų gyvenimai. Jis įprastu italui temperamentu gyvai pasakoja, kaip Kazimieras vilkėjęs ašutinę, apmąstinėjęs Kristaus kančią, miegojęs ant plikos žemės, alkinęs save, meldęsis prie uždarų katedros durų ir k. Taip pat išskaičiuota visa eilė Kazimiero dorybių, pabrėžiant jo teisingumą, santūrumą, skaistumą, dvasios tvirtybę, išmintį. Paskutinis ketvirtasis skyrius apima pomirtinius šv. Kazimiero stebuklus.

Negalėdamas savo knygelės išleisti Vilniuj, kur dar tada nebuvo spaustuvės, legatas Zacharijas Ferreri ją atspaudė Krokuvoje. Metai nepažymėti, bet ji turėjo išeiti apie 1521 metų pradžią. Jos yra įvairių atmainų ir leidimų, o ant viršelio išlikęs pats seniausias Kazimiero paveikslas.

Nors ir jauti, kad ta knygelė yra surašyta iš svetur atvykusio žmogaus, kuriam viskas buvo nauja, ji vis dėlto lieka pačiu svarbiausiu šaltiniu šv. Kazimiero gyvenimui pažinti. Mat, paskui per visą šešioliktąjį amžių niekas daugiau apie šv. Kazimierą nerašė nei Lietuvoje nei Lenkijoje. Tiktai septynioliktojo amžiaus pradžioje Vilniaus kanauninkas Grigalius Sviencickis davė dvigubai storesnę knygutę apie šv. Kazimiero stebuklus[21]. O rodos, galėjo būti daugiau, nes humanizmo įtaka buvo paskatinusi gyviau leisti knygas.

Rašomos buvo toliau ir kronikos. Tačiau tokioje Motiejaus Miechovito išleistoje "Chronica Polonorum" (1519-1521), kuri laikoma Jono Dlugošo darbo tęsiniu, apie šv. Kazimierą mažai tėra žinių, nors ir užsimenama, kad "po mirties stebuklų ženklais ėmė jo garsas plisti"[22].

Dėl ko tat apie šv. Kazimierą per visą šešioliktąjį amžių daugiau jokios knygos nepasirodė?

Priežastis yra suprantama. Po vysk. Zacharijaus Ferreri apsilankymo Vilniuje, iš Vakarų

tuojau plūstelėjo į Lietuvą reformacijos banga. Pradžioje ji buvo gana stipri — mažai betrūko, kad Lietuva ir Lenkija būtų buvusios nuneštos Kalvino ir Liuterio mokslo glėbin. Katalikai buvo apsilpę, vos begalėjo spirtis, tai ir domėtis šv. Kazimiero gyvenimu ir aprašinėti jo stebuklus nebuvo kam.

Kokios tat reikšmės turėjo vysk. Zacharijaus Ferreri apklausinėjimas Vilniuje? Ar popiežius Leonas X, kuris mirė 1521 m. gruodžio 1 d., dar suspėjo Kazimierą kanonizuoti? Tai vienas iš pagrindinių čia klausimų.

---

1. **Codex diplomat.** Ecclesiae Vilnensis (ed. **J. Fijalek** et Wl. Semkowicz), tom. I, 1 (1938) p. 396—397 (Nr. 341); **J. Kurczewski**: Kośc. Zamk. o. c. II, 111—112 p.

2. **Lexikon** fuer Theologie und Kirche (M. Buchberger): Heiligsprechung.

3. Bulių nuorašų Vatikano archyve yra atskiras gražus, kaligrafiškai nurašytas tomas: Arm. 32 tom. 21. šitą svarbų tomą jau panaudojo: **Kutrzeba, St. i Fijalek,** Jan: Kopiarz rzymski Erazma Ciolka, Archiwum Komisji historycznej, ser. 2, t. I (1923) 66—113 p. E. Cioleko pranešimas Romos Konsistorijai ir dalis bulių yra išsp. pas **A. Theinerį**: Mon. Pol. et Lith. II.

4. Arm. 32, tom. 21, f. 65. Išsp. **J. Kurczewski**: Kośc. Zamk. III, 4—5 p. **Codex** dipl. eccl. Vilnensis, I, 575 p. (Nr. 488).

5. **Acta Alexandri,** ed. Fr. Papee, 1927, 360 p.

6. Tekstą išleido **Zeissberg**: Archiv fuer oesterr. Geschichte, tom. 55, 1877 (Wien) p. 103. Plg. **Papee**: Szkice hist. o. c. 153 p.

7. AA Arm. I—XVIII 4322, 4323, 4324. A. **Theiner:** Monum. Pol. et Lith. II 367 p. (Nr. 396), 373—374 p. (Nr. 400), 374 p. (Nr. 401).

8. "... Albertum episcopum Vilnensem..., et venerabilem Lau... prepositum et canonicum predicte Ecclesiae Vilnensis..." (**Theiner:** Mon. Pol. et Lith. II 367 p.) To katedros klebono (Lau...) pavardė toliau nebeišskaitoma, nes originalas apgadintas. Vilniaus vyskupu tada buvo Vaitiekus (Albertas) Radvila, sūnus vaivados Mikalojaus Radvilos. J. **Kurczewski:** Biskupstwo Wilenskie, 1912, p. 33. paduoda to Vilniaus vysk. (1508—19) trumpą biografiją. Nieko nemini apie jo kelionę Romon.

9. Vat. arch. Principi, vol. 2, f. 39. Plg. **Garampi:** Miscellanea 72, Indice 516, f. 117 v. AA I—XVIII 3011. Pagal tas dvi Vatikano katalogų žinias laiškas buvo surastas Vatikano archyve.

10. "Rmus. Dnus. Cardlis. de Farnesio legit litteras Sermi. Regis Poloniae, scriptas ad Sacrum Collegium Rmorum. DD. Cardinalium, datas Wilnae die secunda Maii 1517, quibus eos rogabat, ut apud S. D. N. ita curarent et efficerent, ut S. Stas. Beatum Casimirum, praefati Regis fratrem, miraculis fulgentem, cathalogo Sanctorum adscriberet. Et propterea S. D. N. cui etiam praefatus Rex supplicabat, mota precibus commisit, ut commissio fieret in partibus super via et moribus B. Casimiri et Brevia committerentur Rdis patribus Dnis. Episcopis..., qui se informarent de hoc negotio processusque conficeret una cum attestationibus eosque, ut moris est, ad Stem. S. mitterent". Vat. arch. Acta Vicecancellarii 2, f. 53. Plg. Analecta Romana, Scriptores rerum Polonicarum, II (1894) p. 81 (Nr. 89).

11. Acta Vicecancellarii 2, f. 53v.

12. Geschichte der Paepste, IV, 1 p. 599.

13. Pirmasis jį paskelbė J. Korzeniowski, Scrip. rer. Polon. II, 81 p.

14. Vat. arch. Acta Miscellanea, vol. 6, f. 184v—185.

15. **Fijalek, J.**: Mahnschreiben d. paepstl. Legaten in Polen Z. Ferreri an M. Luther 20. Mai 1520, astp. iš "Histor. Jahrbuch" 1894.

16. **Acta Tomiciana,** V (1855), 190 p.

17. **Acta Tomiciana,** V, 187, 190 p.

18. **Acta Tomiciana,** V, 187 p.

19. **Acta Sanctorum,** Martius I, 351 p.

20. Plačią bibliografiją apie Ferreri knygutę žr.: **Estreicher**: Bibliogr. Polska, XVI (1898), 200 p.; plg. ten pat VIII, (1883), 15 p.

21. **Miracula S. Casimiri,** Acta Sanctorum, Martius, I, 351—356 p.

22. **Mathias de Miechow**: Chronica Polonorum, 1521, p. 345.

KANONIZACIJOS BULOS MĮSLĖ

IV

GARDO vyskupo Zacharijaus Ferreri triūsas Vilniuje neliko be vaisių. Pirmiausia jis surinko nemaža žinių apie Kazimiero šventą gyvenimą ir pomirtinius jo stebuklus. Nors ir ne visa surašė į savo "Vita B. Casimiri", bet tas jo darbas buvo pagrindas kitiems šv. Kazimiero gyvenimo aprašymams, ypač XVII amžiuje, kai po pirmosios reformacijos bangos katalikybė Lietuvoje vėl ėmė atsitiesti. Visa popiežiaus legato surinkta medžiaga turėjo pasiekti Romą ir padėti kanonizacijos bylą baigti. Paprastai ir manoma, kad Zacharijaus Ferreri atliktas Vilniuje informacinis procesas davė pagrindą Leonui X Kazimierą kanonizuoti dar 1521 metais, kai tas Medičių popiežius tebebuvo gyvas. Jis mirė 1521 metų pabaigoje. Bet ar tais metais Kazimieras iš tikrųjų buvo Šventuoju paskelbtas?

Popiežiaus legatas Zacharijus Ferreri 1521 pradžioje dar buvo Torne[1]. Jį ten randame 1521 m. balandžio 8 d. Ligi to laiko pats pri-

statyti Romai dokumentų negalėjo. Galėjo juos pasiųsti per kitą asmenį tiesiai iš Vilniaus, kai tiktai baigė liudininkus apklausti. Bet tuo atveju ligi popiežiaus Leono X mirties tebūtų likę ne daugiau kaip dešimt mėnesių kanonizacijos bylai baigti. Žinoma, ir per tokį trumpą laiką galima buvo kanonizacijos procesą baigti ir Kazimierą oficialiai paskelbė šventuoju. Taip ir galvojama nuo seno; taip ir rašoma visose enciklopedijose, straipsniuose ir knygelėse apie šv. Kazimierą. Kunigai savo brevioriuose taip pat skaito, kad popiežius Leonas X Kazimierą įrašė į šventuosius. Tas pats dar tiksliau parašyta Romos šventųjų knygose (Martyrologium Romanum). Ten kovo 4 skiltyje skaitome, kad palaimintasis Kazimieras, kurio kūnas yra Vilniuje, Lietuvoje (Vilnae, in Lituania), popiežiaus Leono X buvo įrašytas į šventųjų skaičių. Pagaliau ir popiežiaus Klemenso VIII brevėje, kuria 1602 metais buvo atnaujintas šv. Kazimiero kultas, pasakyta, jog Kazimieras "popiežiaus Leono X... buvo įrašytas į šventuosius"[2].

Visa tai buvo pakankamas pagrindas teigti, kad Leonas X užbaigė Kazimiero kanonizacijos bylą ir parašė bulą, paskelbusią jį šventuoju. Tačiau nei Romoje nei Vilniuje jokių tos bulos žymių ligi šiol nerasta. Tada buvo galvojama, kad ji dingusi pačioje Romoje, kai Zigmanto pasiuntinys Erazmas Ciolekas, galėjęs ją turėti, miręs Romoje epidemijos metu

1522 metų lapkričio mėnesyje. Kai kas dar mano, kad popiežiaus bulą galėję vežtis kiti Lietuvos pasiuntiniai ir ją pakeliui praradę ar kur palikę. Ta mintis buvo pakartota lietuvių spaudos Vokietijoje (1948), kai pasklido žinia, jog kan. Pr. Penkauskas, gyvenęs prie vieno Austrijos vienuolyno (Sigharting), jo bibliotekoje radęs naujų dokumentų, liečiančių šv. Kazimierą. Tuojau prisiminta ana nesurandama bula. Tačiau kan. Pr. Penkauskas, miręs 1951 m., tebuvo užtikęs pilnesnį bolandistų leidinį "Acta Sanctorum", kurio Lietuvoje neturėta. Viename to leidinio tome išspausdinta apie šv. Kazimierą visa medžiaga (iki 1668 metų), kiek jos tada buvo žinoma. Ji yra paskelbta su garsaus bolandisto Papenbrocho komentarais[3]. Bet visa, ką bolandistai surinko, perspausdinę net Ferreri ir Sviencickio knygutes, šv. Kazimiero tyrinėtojų jau seniai sunaudota.

Nesurandant Leono X bulos, bet ir neatsisakant minties, kad jis Kazimierą priskyrė prie šventųjų, reikėjo kaip nors paaiškinti Klemenso VIII brevę, kuri 1602 metais formaliai patvirtino šv. Kazimiero kultą. Daug kas griebėsi aiškinti kad 1521 metais buvusi tik beatifikacija, o 1602 metais užbaigta ir kanonizacija. Rodos, pirmas taip sprendė Fr. Papée[4], lenkų istorikas, vidurinių amžių specialistas. Deja, XVI amžiuje dar nebuvo dvigubo šventajam paskelbti proceso kaip yra dabar. Beatifi-

kacijos ir kanonizacijos procesai buvo nustatyti tiktai popiežiaus Urbono VIII konstitucijos "Coelestis Hierusalem" (1634 liepos 5). Anksčiau tų dvigubų reikalavimų nebuvo, tai ir Kazimieras, kaip pamename, Romos konsistorijos nutarimų aktuose vadinamas beatus — palaimintas, nors dar buvo tik pradėta jo šventumas tyrinėti[5]. Kam tada po ketverių metų būtų prireikę atskiros bulos jam palaimintuoju skelbti? Jis turėjo būti paskelbtas tiesiai šventuoju. Bet čia ir iškyla didžioji mįslė, ar Leonas X dar suspėjo Kazimierą kanonizuoti?

KANONIZACIJOS BULOS NĖRA

Vatikano archyvuose aptikti 1521 metų bulos bet kokių pėdsakų, galima sakyti, yra beviltiška. Registrų knygose terandame žymių, kad Leono X laikais Vilniaus vyskupijai buvo pasiųsta per 10 bulų. Jos visos atžymėtos ir sutrauktuose išsiunčiamųjų raštų sąrašuose. Anos bulos nėra palikusios jokio ženklo. Tačiau gerai žinoma, kad iš Leono X laikų Vatikano archyve yra didelių spragų. Dėl to galima būtų manyti, jog bula dingo pačioje Romoje, jei neužkliūtų kiti įrodymai, kurie verčia trumpai išspręsti mįslę: tokios bulos, kuria Leonas X būtų paskelbęs Kazimierą šventuoju, iš viso nėra buvę.

Popiežiaus Leono X laikais buvo tik pradėta Kazimiero kanonizacijos byla ir įsakyta vietoje rinkti įrodomąją medžiagą. Pačioje Romoje nebuvo net sudaryta kardinolų komisija, kaip pavyzdžiui Florencijos arkivysk. Antonino kanonizacijos byloje (1518)[6]. Vicekanclerio aktai nerodo, kad Lietuvos karalaičio kanonizacija būtų jau tiek pasistūmėjusi, jog būtų reikėję komisiją sudaryti. Net ir 1521 metų pabaigoje, kai vysk. Zacharijas Ferreri pargrįžo iš Vilniaus, o Leonas X gyveno paskutinius savo mėnesius, nieko daugiau nepadaryta. Dėl to Vatikano dokumentuose nieko apie Kazimierą ir neužtinkame ligi pat Leono X mirties (1521 gruodžio 1). Jisai Kazimiero kanonizaciją pradėjo, bet bylos neužbaigė.

Lietuvoje ir Lenkijoje popiežiaus legatas tačiau buvo palikęs aiškų įsitikinimą, kad kanonizacija Romoje greitai bus užbaigta. Taip tikrindamas, jis pats neabejojo, ir remdamasis Vilniuje surinktais dokumentais, neturėjo pagrindo kitaip galvoti. Atsisveikindamas su karaliumi Zigmantu Senuoju Ferreri dar gavo už tarpininkavimą taikai su vokiečių ordinu pasižymėjimo ženklą — teisę prie savo herbo prisidėti Lenkijos erelį. Neliko ir Zigmanto dvare abejonės, kad kanonizacija tuoj bus pradėta. Bet Romoje 1521 metais nieko nebebuvo spėta padaryti.

Tačiau negalima būtų teigti, kad nebuvo parašytas joks raštas šv. Kazimiero garbinimo

ar atlaidų reikalu, kai Zacharijas Ferreri pargrįžo į Romą. Žinome, kad dar popiežius Aleksandras VI buvo suteikęs atlaidus už Kazimiero koplyčios lankymą. Jeigu jis atlaidais skatino lankyti mirusiojo karalaičio kapą, tai Leonas X galėjo jau leisti ir melstis į mirusįjį, garsėjantį stebuklais. Gal būt, Kazimiero kulto reikalu Roma ką nors ir rašė, nors apie tai neturime jokios žinios. Bet yra visai aišku, kad kanonizacijos iškilmių Leono X laikais neįvyko. Tam yra keli įrodymai.

Pirmiausia reikia pastebėti, kad apie Kazimiero kanonizaciją 1521 metais nutyli pora stambių bažnytinių leksikonų. Žinomajame Vysk. M. Buchbergerio leksikone (Lexikon fuer Theologie un Kirche) Krokuvos universito prof. Tadas Glemma[7], rašydamas apie šv. Kazimierą, pastebi, kad jis "šventuoju greičiausiai paskelbtas 1604 m." Savo tvirtinimui paremti jis neduoda jokių argumentų, bet pastabą reikia laikyti tikra; tik Kazimiero kanonizacija dvejais metais pavėlinta (turėtų būti 1602 m.). Antra, Bažnyčios istorijos ir bažnytinės geografijos leksikone (Dictionnaire d'historie et de geographie écclesiastiques), pradėtame leisti kardinolo Baudrillart, straipsnio apie šv. Kazimierą autorius P. Davidas pastebi, kad po Zacharijaus Ferreri tyrinėjimo kanonizacijos byla buvusi neužbaigta, o per politinius ir religinius neramumus Lietuvoje XVI amžiuje šv. Kazimiero garbinimas buvo sumenkęs[8];

apie popiežiaus Leono X bulą neužsimena nė žodžio.

Žinomas lenku Bažnyčios istorikas, prof. kun. J. Fijalekas, kuris buvo pripažintas dideliu ano meto šaltinių žinovu, jau 1924 m. yra patiekęs neabejotinų duomenų, kad XVI amžiuje Kazimiero kanonizacija nebuvo užbaigta. Duodamas Vilniaus miesto aprašymus iki XVII amž. pusės, jis ten įglaudė dokumentuotą savo paskaitą apie šv. Kazimierą ir jo santykius su rusų chizma (Ateneum Wilenskie, II, 1924, 131—158). Jeigu bent į porą pagrindinių Fijaleko išskaičiuotų įrodymų būtume prieš 30 metų atkreipę reikiamą dėmesį, jau žymiai anksčiau būtų paaiškėję, jog 1521 metais nieko nebebuvo padaryta Kazimiero kanonizacijai privesti prie pabaigos. Tai yra istorinis faktas, ir jam paremti yra eilė įrodymų.

Atsiverčiame dar garsiąją "Popiežių istoriją"[9], parašytą nemirštamo popiežių istoriko Ludviko Pastoriaus. Jisai labai rūpestingai yra sužymėjęs ir vietomis net labai plačiai aprašęs kiekvieno popiežiaus atliktas kanonizacijas. "Popiežių istorijos" tome, kuris liečia Leono X laikus, L. Pastorius pamini keturių šventųjų kanonizacijos procesų bylas, bet apie šv. Kazimierą neužsimena nė žodžio. Iš tų keturių bylų tiktai viena buvo užbaigta. Ja ypatingai rūpinosi Prancūzija. Kanonizuotas buvo italas Pranciškus Paulietis (1508), Mažiausių-

jų Brolių (Fratres Minimi) Ordino kūrėjas. Šis šventasis buvo paruošęs mirčiai Prancūzijos karalių Liudviką XI, ir paskutinius 25-ris savo amžiaus metus (mirė 92 metų) turėjo daug įtakos visam karaliaus dvarui. Kiti trys kanonizacijos procesai nebuvo užbaigti, net ir Florencijos arkivyskupo Antonino, Leono X tautiečio iš Toskanos; popiežius mielai būtų norėjęs matyti jį altoriaus šlovėje[10].

Liudvikas Pastorius pastebi, jog kanonizacijos bylos buvo su dideliu kruopštumu vedamos, dėl to nesulaukdavo greitos pabaigos[11]. Tiesa, apie vysk. Zacharijaus Ferreri veiklą L. Pastorius užsimena, bet visai kitu atžvilgiu[12]; apie šv. Kazimierą rašo tik tada, kai jo kultą formaliai atnaujino Klemensas VIII[13].

Taigi, iš Liudviko Pastoriaus veikalo, — o pro jo dėmesį nepraėjo net visai smulkūs popiežių gyvenimo įvykiai, nes genialus istorikas sunaudojo nuostabiai daug nespausdintos medžiagos net ir iš Rytų Europos archyvų (pasiekė Petrapilį!), — matyti, ką Leonas X kanonizavo. Šv. Kazimiero tame skaičiuje nėra. Paskutines abejones čia išblaško pats Vatikano archyvas.

Šešioliktajame amžiuje, kaip ir dabar, žymesnieji religinio bei politinio gyvenimo įvykiai, surišti su popiežių rūmais ir jų aplinka, būdavo surašomi į ceremonijų magistro dienoraštį. Tasai popiežiaus dignitorius (ceremo-

niarum magister) taip pat nustatydavo ceremonialo taisykles ir pravesdavo pačias iškilmes. Pro jo dėmesį nepraeidavo nė vienas žymesnis įvykis Romoje, ypač kanonizacija.

CEREMONIJŲ MAGISTRAS TYLI

Popiežiaus Leono X laikais tas ceremonijų magistro pareigas ėjo vyskupas Paris de Grassis. Jis yra palikęs dienoraštį, kurio penktasis tomas kaip tik apima mums rūpimą laikotarpį (1517-1521) ir nusitęsia dar po Leono X mirties; jo laidotuvės yra aprašytos su visom smulkmenom[14]. Tam dienorašty taip pat gana smulkiai aprašyta Pranciškaus Pauliečio kanonizacija, įvykusi 1519 m. gruodžio 1 d. Paris de Grassis buvo tiek smulkmeniškas, kad pažymėjo ir tai, kiek tos kanonizacijos dieną išmokėta varpininkui[15]. Kitoje savo dienoraščio vietoje jisai nurodo, kad buvo atvykę ispanų, anglų ir portugalų pasiuntiniai prašyti kanonizuoti "trijų kitų šventųjų"[16].

Tačiau tame kruopščiai surašytame dienoraštyje nieko neužtinkame apie Kazimiero kanonizaciją — nė vieno žodžio. Tai yra labai reikšmingas faktas. Jeigu Paris de Grassis, kuris pats nustatydavo iškilmių tvarką, nepraleido nepaminėjęs nei vieno reikšmingesnio įvykio Romoje, tai jis negalėjo tylomis praeiti

pro kanonizaciją karalaičio Kazimiero, kuris dar buvo imperatoriaus Habsburgo giminaitis. Išvada yra aiški: popiežius Leonas X laikais šv. Petro Bazilikoje nebuvo dar ruoštasi tokiom Kazimiero kanonizacijos iškilmėm, kokios buvo surengtos šv. Pranciškui Pauliečiui. Ceremonijų magistrui dar nereikėjo galvoti, kaip tos iškilmės turi būti pravestos.

Vyskupas Paris de Grassis savo dienoraštyje teužsimena Zigmanto Senojo pasiuntinį Erazmą Cioleką, Plocko vyskupą. Ceremonijų magistras jam yra paskyręs net pustrečio puslapio savo dienoraštyje, kur išsamiai aiškina, dėl ko Plocko vyskupas nebuvo popiežiaus priimtas. Lietuvos pasiuntinys, kaip nurodoma, jau buvo savo valdovo atšauktas prieš 3 ar 4 mėnesius. O pagal Romos tradicijas, kaip pažymi Paris de Grassis, pasiuntinys savo teisėmis tegalįs naudotis dar 3 mėnesius, pasibaigus jo įgaliojimams. Paskui jau, nors tai būtų vyskupas ar arkivyskupas, "laikomas tiktai paprastu prelatu..."[17]. Šios pastabos rodo, kad pačiam vysk. Paris de Grassis, kaip ceremonijų magistrui, labai rūpėjo pasiteisinti, kad Erazmas Ciolekas negavo pas popiežių audiencijos. Bet ir ji nebuvo susieta su Kazimiero kanonizacija.

Gerai ištirta Erazmo Cioleko biografija rodo, kad Zigmantas senasis Plocko vyskupą pirmiausia buvo siuntęs Augsburgan[18]. Ten buvo

jam pavesa išsiaiškinti, kaip bus globojamas jaunas Vengrijos karalius Liudvikas, Zigmanto Senojo brolio Vladislovo sūnus; Vladislovas buvo miręs 1516 m. Be to, Erazmas Ciolekas buvo įgaliotas tartis su imperatorium Maksimilijonu dėl karo su turkais, kurie buvo jau giliai įsibrovę į Vengriją. Tuo pačiu reikalu jis pasiekė jau Romą (1518 lapkričio 7), kur turėjo atlikti kaž kokią "slaptą misiją", pavestą jam paties imperatoriaus. Su juo besiderėdamas Erazmas Ciolekas įgijo didelį imperatoriaus Maksimilijono pasitikėjimą. Pirmą kartą Erazmas Ciolekas lankėsi Romoje 1501 m., sakė garsią savo kalbą kardinolų kolegijoj ir iš popiežiaus Aleksandro VI gavo atlaidus tiems, kas aplankys Kazimiero koplyčią[19]. Dabar jis nebuvo Romon Kazimiero kanonizacijos reikalais siųstas, o atsidūrė ten savo iniciatyva ir kitais reikalais.

Nuvykęs į Romą, Erazmas Ciolekas dalyvavo ten įvairiose iškilmėse, važinėjo politiniais reikalais į Neapolį, daug rūpinosi gauti kardinolo skrybėlę. Tačiau nėra likusių jokių pėdsakų, kad jis būtų stengęsis Kazimiero kanonizaciją pastūmėti į priekį. Apie tai nieko neužrašė nė vysk. Paris de Grassis, kuris šiaip jau, rašydamas apie Zigmanto Senojo pasiuntinį, savo dienoraštyje jam žodžių nešykštėjo. Kiti to meto užrašai taip pat nieko nemini. Dėl to reikia atmesti senesnį teigimą, kad

Plocko vysk. Erazmas Ciolekas buvo išsirūpinęs kanonizacijos bulą, bet ji žuvusi su jo mirtimi (1522)[20].

Dar prieš Erazmo Cioleko mirtį Lenkijoje jau sklido negeros kalbos, kad tas žemos kilmės ir ambicingas vyskupas, norėdamas įkopti į kardinolus, per ilgai užtrunkąs Romoje. Tai sukėlė prieš jį opoziciją ir Petrakavo bajorų seime (1519) buvo pareikalauta Plocko vyskupą iš Romos atšaukti. Zigmantas Senasis tai padarė, o vysk. Paris de Grassis, kaip matėme, savo dienoraštyje atžymėjo, jog tai sukliudė Erazmui Ciolekui prieiti prie popiežiaus. Paskutinius trejus metus jis Romoje jau nebebuvo pasiuntinys ir nieko daugiau nei sau nei kitiem padaryti negalėjo. Nieko nepadarė nei Kazimiero reikalu.

KAS TAS BEVARDIS PALAIMINTASIS?

To paties meto, kaip ir vysk. Paris de Grassis dienoraštis, yra dar kiti svarbūs užrašai — tai popiežiaus dignitoriaus Blažiejaus Ceseniečio (Blasii de Cesena) "Annotationes"[21]. Juos galima būtų lyginti su mūsų vysk. M. Valančiaus "Pastabomis pačiam sau". Tačiau ir tose reikšmingose B. Ceseniečio "Pastabose" Kazimiero kanonizacijos klausimu nieko nerandame. Tai dar sustiprina ankstyvesnę iš-

vadą, kad Leono X laikais Kazimiero kanonizacijos byla nebuvo užbaigta.

Šiai minčiai paremti turime dar popiežiaus Klemenso VII vicekanclerio užrašus[22], kurie yra išsilikę ir nuorašų knygose[23]. Ten randame pasakyta (1526 gruodžio 17), kad "buvo patiektas procesas iš Lenkijos užbaigti kanonizacijai P(alaimintojo)..." ir kad popiežius tą reikalą pavedė "dviem kardinolam ir dviem Romos Rotos teisėjam-vienuoliam"[24]. Vadinasi, tik 1526 metais sudaryta atitinkama komisija, kurios būtų reikėję žymiai anksčiau, jei šv. Kazimierą kanonizuoti būtų ruošęsis popiežius Leonas X. Neaiškumą sudaro tiktai neįrašytas palaimintojo vardas, kurį atstoja viena raidė B su daugtaškiu... (vadinasi, Beatus, Palaimintasis...) Vardas neįrašytas arba dėl to, kad gerai jo nežinojo pats raštininkas, arba buvo vartojama įprasta tam reikalui formulė. Svarbiausias gi buvo dalykas — atžymėti, jog sudaryta komisija. Komisijos nariai turėjo gerai žinoti, koks uždavinys jiems pavedamas.

Vardu nepasakytas palaimintasis čia turėjo būti ne kas kitas, kaip Kazimieras. Tai pastebėjo jau lenkų istorikas J. Korzeniowskis (1894), pirmas pradėjęs Vatikano archyve rankioti mokslinę medžiagą, liečiančią Lenkiją, ir radęs tą įrašą[25]. Lenkijoj tuo metu nebuvo kito kandidato į šventuosius, o Lietuva būdavo supinama su Lenkija, nes jau tada su-

darē jungtinę valstybę su vienu valdovu. Vatikano archyve yra daug įrodymų, kaip Lietuva palaikoma lenkų kraštu. Antai, ir apie grynai etnografines Lietuvos vyskupijas (Medininkų ir Vilniaus) rašoma, kad jos esančios "in Polonia". Dēl to ir aną įrašą, jog "buvo patiektas procesas iš Lenkijos užbaigti kanonizacijai", reikia suprasti taip, jog iš Lietuvos vyskupų (gal būt, ir iš Lenkijos) gauta papildomos medžiagos, reikalingos Kazimierui pripažinti šventuoju. Tada tiktai sudaryta oficiali tam reikalui komisija (1526 gruodžio 17).

KALBA KAZIMIERO STEBUKLAI

Vilniaus kapitulos aktai taip pat rodo, kad katedroje palaidotas Kazimieras, nors ir garsējęs stebuklais, ligi 1521 metų dar negalējo būti pripažintas šventuoju. Tai būtų atsispindēję kapitulos dokumentuose, kuriuose vēliau labai dažnai užtinkame šv. Kazimierą minint. Tuo tarpu iš 1521-1525 metų tēra išlikusios žymēs tik keturiuose protokoluose, ir ten rašoma ne apie ką kitą, o apie rinkliavas pal. Kazimiero kanonizacijos procesui vesti[26].

Katedroje, karalių koplyčios viduryje, kur šalia Kazimiero buvo palaidotas ir jo brolis Aleksandras, buvo įtaisyta pinigams dēti dēžutē (karbonka) su trimis užraktais. Buvo gausiai aukojami lietuviškieji grašiai ir auksi-

niai dukatai[27]. Taip pat buvo daug aukojama vaško[28]. Vilniaus vysk. Jonas "iš Lietuvos kunigaikščių" 1525 m. spalių mėn. 5 d. reikalavo iš kapitulos, kad ji grąžintų į šv. Kazimiero ("divi") fondą paskolintus iš ten pinigus, kurie yra skirti kanonizacijai[29]. Po dviejų dienų (spalių 7) kapitula atsakė vyskupui raštu ir paaiškino, kad ji pagal susitarimą pasidalinanti pinigines aukas, sudedamas ant altorių, "išskyrus apžadus (votus) sidabru bei vašku ir dedamus į dėžutę pinigus, skirtus Kazimiero kanonizacijai, ir labai sąžiningai juos saugojanti"[30].

Taigi, Vilniuje aukos buvo renkamos dar nebaigtai kononizacijai, kas jau anksčiau paaiškėjo iš Vatikano archyve surastų dokumentų. Kad būtų dar galima rasti tuo klausimu visai naujos ir netikėtos medžiagos kituose archyvuose, pavyzdžiui Florencijos, yra beviltiška[31]. Jos negali ten būti, kadangi ligi 1526 metų nebuvo jokios Kazimiero kanonizacijos.

Galima dar teirautis, ką sako ano meto kronikų autoriai, kaip lenkas Bernardas Wapowski[32]. Jo išleistoj (1535) kronikoje randame aprašytą šv. Kazimiero pasirodymą prie Polocko lietuvių kariuomenei (1518). Tą stebuklingą šv. Kazimiero apsireiškimą pamini ir Zacharijas Ferreri[33], tačiau tiksliai nenurodo vietos. Kartais dėl to painiojamasi ir rašoma apie du skirtingus stebuklus. B. Wapowskis, tiksliai jį aprašęs, apie Kazimiero kanoniza-

ciją vis dėlto neužsimena. Negi tokį neseną ir reikšmingą faktą kronikos autorius būtų nutylėjęs? Priešingai, savo tyla B. Wapowskis susigretina su vysk. Paris de Grassis ir B. Cesaniečiu, kurių užrašai taip pat tyli. Visa tai rodo, kad Kazimiero kanonizacija nebuvo dar baigta nė popiežiaus Klemenso VII laikais. Tas Medičių popiežius mirė 1534 m.

Vilniaus kapitulos aktai ir toliau parodo vis dar nebaigtą Kazimiero kanonizaciją. 1539 metais Romon vyko Zigmanto Senojo pasiuntinys Jonas Vilamovskis, Kamieneco vyskupas nominatas. Jis gavo aiškią instrukciją prašyti popiežiaus, kad karaliaus brolis — "divus Casimirus" — būtų įrašytas į šventųjų skaičių. Buvo pabrėžta, kad jo šventas gyvenimas esąs dokumentuotai paliudytas stebuklų ir daugybės žmonių pareiškimų.[34]

Praėjo tačiau dar keli dešimtmečiai, ir vis šv. Kazimiero garbinimo klausimas nebuvo dar užbaigtas. Pav., Vilniaus vyskupas Jurgis Radvila 1582 vasario 25 išleido ganytojišką laišką ir jame paskelbė visas Vilniaus vyskupijoje švenčiamas šventes. Tame sąraše dar nebuvo šv. Kazimiero šventės.[35] Iki XVI amž. galo vis dar nėra autentiškų įrodymų apie Kazimiero kanonizacijos pabaigą.

---

1. **Papee**, F.: O najstarsz. wizerunkach, o. c. 430 p.
2. Acta Sanctorum, Martii I, Antverpen, 1668, p. 347.

3. Acta Sanctorum, Martii I, p. 337—357.

4. **Papee, F.**: Szkice hist. o. c. 153. Plg. **Yla, Stasys,** kun.: Šventasis Kazimieras, "Lux Christi", 1953 m. Nr. 1 (8) p. 46.

5. **Vat. arch.** Acta Miscellanea, vol. 6., f. 184 v.—185.

6. **Acta vicecancell.** 2, f. 62.

7. Lexikon fuer Theologie und Kirche, V, 1933, p. 862.

8. Dictionnaire d'histoire de Geographie ecclesiastiques, VI, 1949, p. 1284—84.

9. **Pastor,** Ludw.: Geschichte der Paepste, IV, Teil 1 (1906); IV, 2 (1907).

10. **Pastor,** L.: IV, 1, p. 599.

11. **Pastor,** L.: t. p. p. 599.

12. **Pastor,** L.: ten pat p. 442—444.

13. **Pastor,** L.: Gesch. d. Paepste o. c. XI (1927) 482 p. ir pstb. 2.

14. **Fondo Borghese,** Serie I 567, f. 129.

15. Ten pat f. 155 v—156.

16. Ten pat f. 143v.

17. Ten pat f. 220.

18. **Lempicki**, St.: Ciolek, Erazm, Polski Słow. Biograf. IV (1938) p. 78—81.

19. **Lempicki,** St.: Ciolek, Erazm, Polski Slownik Biograficzny, IV (1938) p. 79.

20. Mirė jis 1522 m. rugsėjo 9 d. Palaidotas vienoje Romos bažnyčioje (Santa Maria del Popolo).

21. **Fondo Borghese** Serie I 182, f. 70.

22. **Acta** Vicecancell. 3, f. 134 v. Plg. Sriptores rerum Polonicarum XV, p. 88 (nr. 59).

23. **Acta** Miscellanea 7, f. 121 v.

24. "Fuit productus processus ex Polonia factus super canonizatione fienda B . . . et S. D. N. causam dictae canonizacionis Rmis. Senensi episcopo, Campegio presbytero et de Caesarinis diacono

Cardinalibus necnon Rdis. patribus Paulo de Capozuchis et Christoforo Panicarole Auditoribus Rotae commisit", Acta Vicecanc. 3, f. 134 v.

25. Script, rer. Polon. XV p. 88 (nr. 59).

26. **Kurczewski**, J.: Kosc.. Zamk, III pp. 10 (§35), 12 (§49), 22 (87), 25.

27. **Kurczewski**, J.: Kośc. Zamk. III p. 10 (§35), 12 (49).

23. **Kurczewski**, J.: Kośc. Zamk. III p. 10.

29. **Kurczewski**, J.: Kośc. Zamk. III p. 22.

30. **Kurczewski**, J.: Kośc. Zamk. III p. 25.

31. Vatikano archyvo prefektas **Monsg. A. Mercati** tokia galimybe netiki.

32. **Scrip. rerum Polonic.** t. II p. 156 (Wapowskio kronika).

33. **Acta Sanctorum**, Martii I, 350 p.

34. Plg. **Fijalek**, J.: Cześč św. Kazimierza i cerkwie ruskie w Wilnie, Ateneum Wilenskie, II, 1924 p. 149.

35. **Fijalek**, J.: Cześč, o. c. 149.

ŠVENTOJO SOSTO IŠTARMĖ

V

KAZIMIERO kanonizacijos nudelsimą, gali mums paaiškinti XVI amžiaus pradžios neramumai — politinės, religinės kovos bei Romą užtvinęs algininkų siausmas, istorijoje vadinamas "Sacco di Roma"[1]. Tas baisus "Romos apiplėšimas" įvyko 1527 m. gegužės mėn., miestą užėmus imperatoriaus Karolio V kareiviams. Jie taip siautėjo, degino ir žudė kerštaudami už tai, jog jiem tinkamai neatlyginta, kad miesto vaizdas turėjęs net "gatvių akmenis sugraudinti." Siautėjimo metu pridaryta neatitaisomų nuostolių archyvam, bibliotekom ir bažnytiniam menui. Šv. Petro aikštėje kareiviai degino brangius gobelenus, kad iš auksu siuvinėtų audinių ištirpytų brangųjį metalą. Popiežius Klemensas VII su dalimi kardinolų buvo užsidarę Angelo pilyje. Jis vėliau pareiškė, jog visi slaptosios kanceliarijos aktai buvo patekę į rankas įdūkusios soldateskos[2]. Tada galėjo dingti ir Kazimiero kanonizacijos bylos,

pradētos tiktai prieš šešis mēnesius, nes ir Apeigų kongregacijos archyvo bylose nerandama apie šv. Kazimierą nē menkiausio raštelio.

Tuo metu Vakarų Europoje buvo taip pat siausmo dienos — reformacijos įaistrintos religinēs kovos kēlē nerimą. Jos Romai sudarē didelio rūpesčio, kuris kitus reikalus stūmē į šalį, o tarp jų ir Kazimiero kanonizaciją; jai užbaigti, galimas daiktas, būtų tekę dokumentinę medžiagą telkti iš naujo. Niekas tuo Romoje toliau nesirūpino. Neklabeno jos nē Lietuva, kur religinis gyvenimas, reformacijai besiskverbiant, irgi sutriko. Apie Kazimiero kanonizaciją ištisus dešimtmečius nebuvo kalbos.

Kazimiero kanonizacija, kaip matēm, įvairių priežasčių buvo sukliudyta, tačiau mūsų Šventojo nenustelbē taip, kad jis būtų buvęs visai užmirštas. Kai kurių šaltinių nuotrupos liudija, kad ir reformacijos įsibēgējimo metu katalikai Vilniuje lankydavo šv. Kazimiero koplyčią, šaukdavosi savo rūpesčiuose jo užtarimo, dēdavo į Vilniaus katedros dēžutę aukas "Kazimiero fondui" paremti. Kai 1528 metais Vilniaus vyskupas Jonas išleido savo diecezijos kapitulos statutą[3], pirmajame puslapyje greta šv. Stanislovo, Vilniaus katedros globējo nuo 1387 m., įdējo ir šv. Kazimiero paveikslą. Po Liublino unijos (1569) yra suminimas ir vienas kitas šv. Kazimiero stebuklas.

VILNIUS ATGAIVINA KAZIMIERO GARSĄ

XVI amž. gale katalikybē Lietuvoje pradeda atsipeikēti; kartu su ja vis labiau atsigavo ir šv. Kazimiero kultas. Tačiau jis dar nebuvo galutinai bažnytiškai sutvarkytas. Vyravo tiktai įsitikinimas, jog popiežius Leonas X buvo paskelbęs Kazimierą šventuoju ir siuntęs bulą, bet ji Vilniaus nepasiekusi. Reikējo tat iš naujo siekti Romą ir prašyti, kad šv. Kazimieras būtų įrašytas į Missale Romanum, kunigų breviorų, Martyrologium Romanum ir nustatyta šventojo garbei diena. To pasiekta XVII amžiaus pradžioje.

Kas pirmas ēmēsi iniciatyvos, sunku nustatyti. Aišku tēra, kad judējimas šv. Kazimiero kultui formaliai aptvarkyti prasidējo su katalikybēs atgimimu. Jis ējo ne iš kur kitur, o iš paties Vilniaus, kuris vadovavo visam politiniam bei kultūriniam Lietuvos gyvenimui. Dar daugiau — Vilnius buvo Lietuvos katalikų religinio gyvenimo centras. Jis buvo ir pagrindinis židinys, iš kurio sklido atsinaujinimo spinduliai, persveriant katalikybei prieš reformaciją.

Vilniun atvykę pirmieji jēzuitai (1569) rado protestantus sukilusius[4], o stambųjį kalvinizmo šulą, kunigaikštį Mykalojų Radvilą Juodąjį, prieš porą metų jau mirusį (1566). Vyriau-

sias jo sūnus, pramintas Našlaitėliu, buvo jau sugrįžęs į Katalikų Bažnyčią, nors Lietuvoje ji dar stovėjo prieš sunkias rungtis su reformacija. Į tą kovą uoliai įsijungė jėzuitai, stengdamiesi prie žmonių prieiti ne tiktai su jų pačių kalba, bet ir organizuodami iškilmingas bei patrauklias pamaldas. Tam labai tiko Šventojo kultas, ir ne kurio kito, bet pačiame Vilniuje palaidoto ir žmonių tebegarbinamo. Dėl to žymus jėzuitų pamokslininkas P. Skarga, išleisdamas savo "Visų metų šventųjų gyvenimus" (1579)[5], mielai norėjo ir apie šv. Kazimierą pakartoti tai, kas buvo rašyta vysk. Zacharijus Ferreri. Tos knygos pirmasis leidimas buvo atspaustas Vilniuje, jėzuitams atitekusioj Nesvyžiaus Radvilų spaustuvėj[6]. Tačiau P. Skarga tik 1610 metais septintame savo "Šventųjų gyvenimų" leidime, kuris buvo paskutinis autoriui gyvam esant, tedavė priedu šv. Kazimiero gyvenimą. Vadinasi, Skarga į šventųjų knygą Kazimierą įtraukė tik tada, kai jo garbinimą Bažnyčia buvo galutinai sutvarkiusi.

Vilniaus vyskupijos kapitula tačiau nebuvo šv. Kazimiero išjungusi iš savo rūpesčių. Kapitulos aktuose (1582 spalių 10) yra pažymėta, kad miręs kanauninkas Makovieckis (custos), buvęs ir valstybinio iždo raštininku, iš "Kazimiero fondo" esąs išmokėjęs Zigmantui Augustui, didžiajam Lietuvos kunigaikščiui, 500 kapų grašių. Minėto kanauninko brolis ir jo įpėdinis kapituloje (taip pat custos) paaiš-

kinęs, kad tai buvę padaryta su vyskupo (Jurgio Radvilos) ir kapitulos žinia[7]. Tas aiškinimasis ir susirūpinimas, kad "Kazimiero fondas" nesektų, rodo, jog 1583 metais vėl buvo susidomėta Vilniaus Šventojo kanonizacijos bylos užbaigimu.

Bet tuo metu Vilniaus vyskupija teturėjo administratorių, ištisus aštuonerius metus, ir viena kapitula be vyskupo, matyti, nesiryžo bylos iš naujo judinti. Tas klausimas suaktualėjo tik tada, kai Vilniaus vyskupu buvo paskirtas Benediktas Vainius (Voina), mirus Krokuvoje kardinolui Jurgiui Radvilai (1600), kurio vietą ten užėmė Vilniun ilgai neįsileistas lenkas vysk. Bernardas Maciejevskis. Su naujo vyskupo Vilniuje paskyrimu pagyvėjo ir akcija šv. Kazimiero kultui sutvarkyti. Buvo tuo reikalu pasiekta Roma.

Svarbiais reikalais į popiežių anuo metu būdavo paprastai kreipiamasi per savo krašto valdovą. Lietuvoje juo buvo Zigmantas Vaza, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius (1587-1632). Jis buvo šv. Kazimiero giminaitis — sūnus švedų karaliaus Jono III ir Katrynos Zigmantaitės, dukters Zigmanto Senojo (šv. Kazimiero brolio). Zigmantas Vaza uoliai ėmėsi rūpintis Kazimiero garbinimą sutvarkyti. Antai, L. Pastorius savo "Popiežių istorijoje" pažymi, kad Zigmantas Vaza rašė popiežiui Klemensui VIII laišką (1601 rugsėjo

6), prašydamas šv. Kazimiero kultą išplėsti ir labiau įtvirtinti — įrašyti Šventąjį į mišių knygas bei breviorų ir pripažinti liturgines duplex apeigas[8]. Po pusmečio (1602 kovo 16) Zigmantas Vaza tuo pačiu reikalu rašė popiežiaus sekretoriui Petrui Aldobrandini pastebėdamas, kad Šventąjį dar reikia įglausti į bažnytinę liturgiją. Tačiau karalius išreiškė ir savo pasitenkinimą pažymėdamas. jog "su dideliu širdies džiaugsmu patyrėme, kad jis yra šventųjų sąraše (in Martyrologio Romano) jau įrašytas"[9].

Abu tie laiškai rašyti iš Vilniaus. Tai rodo, kad Lietuvos sostinė buvo centru, iš kurio ėjo visa akcija šv. Kazimiero kultui galutinai sutvarkyti. Galima net tvirtinti, jog kiekvieną kartą, kai tik Zigmantas Vaza (nuo 1601 metų) atvykdavo į Lietuvos sostinę, jis būdavo prašomas siųsti į Romą raštus Vilniaus Šventotojo reikalu. Kad būtų kas rašyta 1601-1602 metais ir iš Lenkijos, Vatikano archyve nėra jokių pėdsakų, kaip ir 1516-1517 metų laikotarpyje. Šv. Kazimieras jau tada buvo patapęs tarsi vienos Lietuvos Šventasis, ir ji pirmoji rūpinosi jo kultu, ypač gi Vilniaus miestas.

Iš Vilniaus rašytas antrasis Zigmanto Vazos laiškas atskleidžia mums žinią, kaip yra buvę toliau su Kazimiero kanonizacijos procesu. Pasirodo, Romoje šv. Kazimieras buvo įrašytas į martirologijos knygas, pažymint šalia

jo vardo, jog dar popiežius Leonas X jį paskelbęs šventuoju. Beliko tiktai Šventąjį "įrašyti į bažnytinį kalendorių ir garbinti iškilminga liturgija (duplici officio)", ko Zigmantas Vaza yra prašęs[10]. Nepamiršo taip pat pažymėti, kad jam būtų suteikta didelė garbė, jeigu "popiežius tą Šventąjį iš mūsų Jogailos giminės įtrauktų į Romos Bažnyčios liturgines knygas." Taigi ir karalius Zigmantas Vaza pabrėžė savo giminystę su šv. Kazimieru, kaip tai buvo anksčiau daręs Zigmantas Senasis ir net imperatorius Maksimilijonas. Bet ar tai turėjo kokios reikšmės?

Yra jau iš seno žinoma, kad Katalikų Bažnyčia, pripažindama kurį asmenį šventuoju, tepaiso jo karžygiškų dorybių, bet neteikia jokios reikšmės karališkajai jo kilmei ar kuriai kilniai giminystei. Tai yra pabrėžęs ir popiežius Leonas X, kai jis vysk. Zacharijui Ferreri rašė, kad tasai ištirtų, "ar Kazimieras, kuris daug giriamas, užsitarnauja būti įrašytas į šventųjų skaičių teisėtai ir nusipelniusiai, ir ne dėl savo garsios giminės bei karališkojo kraujo, o dėl dorybių ir švento gyvenimo"[11]. Tie žodžiai, rašyti 1519 m. rugsėjo 15 d., mums aiškiai pasako, kad jau nuo pat Kazimiero kanonizacijos pradžios jo aukštoji kilmė nevaidino jokios rolės. Dar mažiau karališkasis poaukštis galėjo reikšti popiežiui Klemensui VIII, kuris kanonizacijas pravesdavo su nepaprastu kruopš-

tumu[12]. Jo laikais iš viso buvo kanonizuoti tik du domininkonai — šv. Hiacintas (Jackus) ir šv. Raimundas[13], Zigmanto Vazos užuomina, kad Jogailos giminei būtų garbė šv. Kazimierą rasti kalendoriuje tarp kitų šventųjų, popiežiui tegalėjo nuskambėti tuščiu žodžiu.

Vis dėlto karalius Zigmantas buvo savo padaręs — pajudinęs Romoje kiek primirštą kanonizacijos bylą ir iškėlęs reikalą ją formaliai sutvarkyti. Toliau tuo reikalu turėjo pasirūpinti pati Vilniaus vyskupija. Jos kapitulos aktai rodo, kad jau nuo 1601 metų viduvasario šv. Kazimiero bylos reikalas dažnai užsimenamas[14]. Gi 1602 m. vasario 6 d., pačiam Vilniaus vyskupui pageidaujant, kapitula nutarė vieną savo narį deleguoti į Romą. Juo buvo parinktas kanauninkas Grigalius Sviencickis[15]. Kapitulos aktuose randame taip pat nurodytas pinigų sumas, skirtas kelionei į Romą apmokėti ir kanonizacijos išlaidoms padengti. 1602 m. kovo 15 d. buvo išmokėta 300 auksinų[16]. Po nepilnų dviejų savaičių (kovo 26) Vilniaus vysk. Benediktas Vainius per savo pasiuntinį kan. Grigalių Sviencickį įteikė Klemenso VIII sekretoriui raštą, kuriame prašė sutvarkyti vyskupijai taip rūpimą ir svarbų klausimą[17]. Tas reikalas kaip tik pateko į rankas popiežiaus, kuris gerai pažino Lietuvos ir Lenkijos gyvenimo aktualijas.

Dar prieš užimdamas Apaštalų Sostą, popiežius Klemensas VIII (Ipolitas Aldobrandini) buvo lankęsis Lenkijoje ir Lietuvoje. Jis buvo popiežiaus Siksto V abiem valstybēm skirtas legatu, kuriam tarp kitko buvo pavesta sutaikyti Habsburgus su Zigmantu Vaza, tik ką įsēdusiu į Lietuvos ir Lenkijos valdovo sostą. Habsburgų kandidatas į tą patį sostą, imperatoriaus Rudolfo brolis Maksimilijonas, buvo patekęs į Zigmanto Vazos šalininkų nelaisvę. Vēliau popiežius Klemensas VIII turējo progos stebēti lietuvių ir lenkų ginčą, kai lietuviai užsispyrę neįsileido į Vilnių paskirto lenkų vysk. B. Maciejevskio[18]. Ketvirtais to įdomaus konflikto metais buvo atsiųstas į Vilnių vizitatorius kroatas Komulovičius (Comuleus). Jis išbuvo Vilniuje porą metų ((1595-1597). Susipažinęs su Vilniaus diecezijos padētimi ir jos reikalais, nuvežē Romon gausiai žinių[19]. Taigi popiež. Klemensui VIII Lietuvos reikalai nebuvo svetimi, kai jį pasiekē Zigmanto Vazos ir vysk. B. Vainiaus prašymai sutvarkyti liturgiškai šv. Kazimiero kultą.

Prašymai buvo patenkinti be sunkumų. Mat, Kazimieras jau buvo laikomas popiežiaus Leono X įrašytas į šventuosius, tai Klemensas VIII oficialiai tą faktą tik patvirtino ir paskyrē šv. Kazimiero dieną bažnytiniame kalendoriuje. Klemensas VIII tai padarē savo breve (1602

lapkričio 7), joje taip pat užsiminęs, kad jau Leonas X paskelbė Kazimierą šventu[20]. Niekas nebekėlė Romoje klausimo Kazimiero šventumo tyrinėjimą atnaujinti ir pradėti iš pradžios visą bylą, kurios dokumentai po siausmo Romoje (1527) buvo pradingę.

Įsitikinus, kad šv. Kazimiero kanonizacija yra jau buvusi Leono X metu, Klemensui VIII paskelbus brevę, Romoje kanonizacijos iškilmių šv. Kazimierui jau nebuvo surengta. Nėra apie tai jokių pėdsakų nei gausiuose ano meto šaltiniuose, neprasitaria nei vienu žodžiu ir L. Pastorius savo "Popiežių istorijoje." Tačiau yra būdinga, kad buvo pagaminta "Šventojo vėliava" (labarum), kuri paprastai naudojama šventojo kanonizacijos iškilmių metu ir užima vieną jų dalį. Paskui ta vėliava iškeliauja ten, kur yra šventojo relikvijos. Šv. Kazimiero vėliava buvo raudono aksomo su jo paveikslu[21]. Ji buvo, tur būt, dėl to pagaminta, kad Vilniaus iki tol nebuvo pasiekusi jokia Šventojo vėliava. Vadinasi, Klemensas VIII pasistengė užpildyti tai, ko dar trūko prie šv. Kazimiero kanonizacijos.

Savo brevėje popiežius skelbė, kad šv. Kazimieras gali būti garbinamas Lietuvoje ir Lenkijoje ,tačiau jo vardas dar nebuvo įtrauktas į universalinį Katalikų Bažnysios breviorių. Tai reiškė, kad šv. Kazimiero kultas pradžioje tepripažintas lokaliniu dalyku, kaip dažnai būdavo ir kitais atvejais, kanonizavus kurį šven-

tąjį. Tiktai 1621 metais popiežius Paulius V Kazimiero kultą paskelbė visuotiniu[22]; vadinasi, lygiai po šimto metų nuo kanonizacijos proceso pradžios. Tada buvo taip pat įrašytos šv. Kazimiero pamaldos į visuotinį Bažnyčios mišiolą ir breviorių, ko anksčiau buvo prašę Zigmantas Vaza ir Vilniaus vyskupas per savo pasiuntinį kan. G. Sviencickį.

Tasai Vilniaus kapitulos kanauninkas, gavęs Klemenso VIII brevę, Romoje dar kurį laiką pasiliko. Galimas daiktas, jisai nenorėjo žiemos mėnesiais keliauti per Alpes. Tad žinia apie šv. Kazimiero kulto oficialų patvirtinimą Lietuvos nebepasiekė iki 1603 metų pradžios. Vilniaus kapitulos aktuose randame dar nutarimą (1603 sausio 17) siųsti 400 lenkiškų auksinų Romon "užbaigti Kazimiero kanonizacijos reikalam"[23], nors kan. G. Sviencickis savo rankose jau turėjo Klemenso VIII brevę. Kai parvežė ją į Vilnių kartu su šv. Kazimiero vėliava, čia buvo tikros džiaugsmo dienos, kurios paskui išsiliejo į spalvingą trijų dienų manifestaciją (1604 gegužės 10, 11 ir 12)[24].

DIDŽIOS IŠKILMĖS VILNIUJE

Šiemet tom iškilmėm kaip tik sueina 350 metų. Gana smulkiai jas vaizduoja Vilniaus kapitulos aktai, popiežiaus nuncijaus pranešimas

ir jėzuitų istorikas Rostovskis[25]. Atskira dar knygute jas aprašė austras jėzuitas K. Knogleris[26], kuriam buvo pavesta rūpintis iškilmių tvarka. Jo veikalėlis yra smulki ataskaita iš tos įspūdingos religinės šventės, kokios Vilnius dar niekada nebuvo matęs. Joje, galima sakyti, dalyvavo visa Lietuva.

Apie tokią reikšmingą šventę rašė ir kiti tais pat metais. Buvo išleista jėzuito Lauryno Bojerio sukurtos poezijos apie iškilmes, vėliavos nešimą. Jonas Kraikovskis aprašė iš Klemenso VIII gautą vėliavą (labarum), kuri buvo šventėje dideliu pasididžiavimu. Mums pažįstamas Sviencickis irgi davė iškilmių aprašymą. Kai buvo padėtas kertinis akmuo šv. Kazimiero bažnyčiai, buvo išspausdintas "Lapis angularis" (visus titulus tiksliau žiūr. šaltinių sąraše).

Trijų dienų iškilmės prasidėjo gegužės 10 anksti iš ryto, didele ir spalvinga procesija, kaip Dievo Kūno šventėje. Karalių Zigmantą Vazą, kuris svarbiais reikalais buvo užsiėmęs Livonijoje ir Švedijoje, atstovavo Lietuvos kancleris Leonas Sapiega. Jis iškilmingoje procesijoje, kuri ėjo Vilniaus gatvėmis, nešė šv. Kazimiero vėliavą, parvežtą iš Romos. Kancleriui įteikė ją šv. Stepono bažnyčioje kan. G. Sviencickis, pasakęs lotyniškai labai ilgą kalbą. Leonas Sapiega atsakė jam kiek trumpesne kalba. Tada iš šv. Stepono bažnyčios procesija išėjo į miestą, giedodama šventas giesmes. Ji

vingiavo Rudninkų gatve, ėjo per prekyvietę ir šv. Jono bei Pilies gatvėmis slinko į katedrą. Pakeliui buvo pastatytos trys puošnios arkos su dekoracijomis ir užrašais lotyniškai, graikiškai, lenkiškai, hebraiškai[27]. Vilniaus akademijos jaunimas tose arkose parodė gyvuosius paveikslus su atitinkamais dialogais. Procesijai einant ir pranešant šv. Kazimiero vėliavą, atskirose sustojimo vietose buvo pasakytos šlovinamosios kalbos Vilniaus miesto, akademijos ir kapitulos vardu. Procesijai pasiekus katedrą, šv. Kazimiero vėliavą iš kanclerio Leono Sapiegos perėmė Vilniaus vysk. Benediktas Vainius ir padėjo ją katedroje ant šv. Kazimiero karsto.

Po pirmosios dienos rytinių iškilmių, kurios užtruko apie šešias valandas, popiečio metu Vilniaus akademijoje buvo surengtas šv. Kazimiero garbei minėjimas (Theatridium Poeticum — Eulogia Casimiriana). Akademijos jaunimas skaitė lotyniškai savo sukurtą poeziją[28], šlovinusią Kazimierą ir aukštinusią jo dorybes; jos buvo nupasakotos poemomis, odėmis ir epigramomis. Gana ilgą tų kūrinių sąrašą yra paskelbęs jau minėtas Rostovskis[29]. Buvo sukurtos taip pat giesmės Vilniaus Šventajam pagerbti. Kapitulos aktai mini, kad iškilmių dienomis buvo lotyniškai giedamos giesmės: O Beate Casimire! O flos ducum Lithuaniae! (O palaimintasai Kazimierai! O Lietuvos kunigaikščių žiede!).

Antrąją iškilmių dieną (gegužės 11) prie šv. Kazimiero karsto, kuris buvo padėtas ant katafalko, buvo atlaikytos iškilmingos Mišios ir paskaityta Klemenso VIII brevė, kaip oficialus dokumentas, kad Kazimieras yra pripažintas šventuoju ir leista viešai jį garbinti. Trečiąją gi dieną (gegužės 12) iškilmingai buvo pašventintas kertinis akmuo šv. Kazimiero bažnyčiai, kuri buvo jėzuitų tuojau pradėta statyti prie ano meto Vilniaus prekyvietės. Netrukus ten iškilo puošni barokinė bažnyčia ir aplink ją susikūrė jėzuitų centras su kolegija, naujokynu ir ordino vyresnybe. Iš čia šv. Kazimiero kultas buvo plačiai išskleistas į visą Lietuvą.

Reikšminga, kad šv. Kazimiero bažnyčiai vieta buvo parinkta prie turgavietės, kaip tik ten, kur buvo daug stačiatikių medinukių cerkvių. Jų skaičius Vilniuje XVI amž. bus pralenkęs katalikų bažnyčias. Imperatoriaus karaliaus V-jo diplomatas Zigmantas Herberšteinas, kuris 1526 lankėsi Vilniuje, pastebėjo, kad stačiatikių maldos namų esą žymiai daugiau ("multa plura") negu lotyniškų apeigų bažnyčių. Dar ir po pusės šimto metų reikalai nebuvo pasitaisę, nes popiežiaus nuncijus Bolognetti 1583 rašė iš Vilniaus, kad "rutenai" turį 20 bažnyčių, o katalikai tik 6 (Monum. Pol. Vatic. VI p. 692). Tokią didelę disproporciją galima paaiškinti tik tuo, kad stačiatikių cerkvės buvo medinės, greitomis sukaltos ir aplink rinką, kur

šv. Kazimiero bažnyčiai dedant kertinį akmenį, esą buvę jos viena prie kitos. Parenkant tokią vietą, dar labiau išryškinta šv. Kazimiero kulto atsvara prieš stačiatikių įtaką.

ATIDAROMAS ŠVENTOJO KARSTAS

Lietuvos gi sostinė iškilmių dienomis gyveno nepaprastu džiaugsmu, sulaukusi šv. Kazimiero garbės pripažinimo. Dar prieš iškilmes Šventojo kūnas iš paprasto kapo Vilniaus katedros koplyčioje buvo perkeltas į altorių. Ta proga karstas buvo pirmą kartą atidarytas patikrinimui, vadinamajai rekognicijai. Tai buvo padaryta prie liudininkų, kurie surašė atitinkamą protokolą, paskelbtą bolandistų[30]. Iš protokolo sužinome, kad karstas buvęs drėgnoje vietoje, nes darbininkai, jį išimdami, galėjo permirkusias plytas ardyti be įrankių. Tačiau šv. Kazimiero kūnas rastas nuostabiai gerai išsilaikęs, kad ir pragulėjęs kape jau 120 metų. Iškilmės buvo pataikytos į tą šv. Kazimiero mirties sukaktį (1484-1604).

Atidarius karstą, prie galvos buvo rasta šv. Kazimiero mėgiamiausia Marijai giesmė: Omni die, dic Mariae... Tos gražios giesmės autorium ilgai buvo laikomas pats šv. Kazimieras; tuo klausimu buvo nemažai prirašyta[31]. Tačiau šiandien laikoma tikresniu dalyku, kad tą

giesmę Marijos garbei yra sukūręs Bernardas iš Morlay[32].

Šv. Kazimiero karštą meilę Nekalčiausiajai Marijai yra gerai žinojęs dar jo tėvas ir dėl to pirmąją koplyčią, kurią jis buvo pradėjęs statyti savo sūnui, pavadino Švč. Marijos vardu. Vieta koplyčiai buvo parinkta Vilniaus katedroje kairėje pusėje. Tačiau karalius Kazimieras pradėtojo darbo netesėjo; koplyčia buvo užbaigta šv. Kazimiero brolio Zigmanto Senojo. Kai joje buvo palaidotas jų abiejų brolis Aleksandras, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius, o vėliau ir karalienė Barbora Radvilaitė, koplyčia buvo praminta karališkąja. Ji vis dėlto pasirodė per prasta šventajam Lietuvos Karalaičiui, kurio kultas vis labiau žmonėse skleidėsi. Dėl to po didžiųjų iškilmių Zigmantas Vaza pradėjo statydinti naują koplyčią ir jau pavadintą Šv. Kazimiero vardu. Ją statė žymus architektas Dankoers. Darbai užtruko iki 1636 metų, kol buvo užbaigta, tariant popiežiaus nuncijaus Visconti žodžiais, "su dideliu blizgėsiu"[33]. Taip jis rašė dar 1630 metais, pranešdamas Romai, kaip iškilmingai bus perkeltas naujon koplyčion Kazimiero kūnas[34], kuris laikinai buvo laikomas Goštautų - Katkevičių koplyčioje. Naujosios koplyčios darbus užbaigus, ji tviskėjo marmuru, švietė gipsinėmis figūromis ir išpuošta buvo italų dailininko Delbenės freskomis.

Šv. Kazimiero kūnui perkelti buvo numatyta 1636 m. rugpiūčio 14 diena — nauja iškilminga šventė Vilniaus miestui. Ta proga iš popiežiaus Urbono VIII atėjo raštas, kuriuo šv. Kazimieras buvo paskelbtas Lietuvos Globėju, o jo šventė leista švęsti "sub ritu duplici"[35]. Vilniaus vyskupijos sinodas dar žymiai anksčiau (1602) Lietuvos globėju, greta šv. Jurgio ir šv. Mikalojaus, buvo pasirinkęs ir šv. Kazimierą[36]. Popiežiaus Urbono VIII raštas Vilniaus Šventąjį dabar iškėlė į pirmąją vietą ir paskelbė vyriausiu Lietuvos globėju.

Švento Kazimiero kūno perkėlimo šventę, naujai suteiktus atlaidus, ir vis labiau plintantį šv. Kazimiero garbinimą yra plačiai aprašęs popiežiaus nuncijus Filonardi savo pranešimuose Romoje[37]. Iš jų sužinome, kad Šventojo relikvijos buvo pirmą kartą nešamos Vilniaus miesto gatvėmis, kurios buvo išpuoštos arkomis ir vainikais. Kazimiero vėliavą pakaitomis nešė Lietuvos didikai senatoriai. Iškilmingoje procesijoje dalyvavo pats karalius Vladislovas Vaza, Zigmanto Vazos sūnus, su savo seserimi, popiežiaus nuncijus Filonardi ir abu Lietuvos vyskupai — Vilniaus Abraomas Vainius ir Žemaičių Jurgis Tiškevičius. Procesijai užsibaigus, šv. Kazimiero karstas buvo padėtas į naujos koplyčios altorių[38].

Ta antroji iškilminga šventė buvo tartum baigiamasis aktas šv. Kazimiero kanonizacijos eigoje. Šventojo garbinimas Lietuvoje ir užsie-

niuose vis labiau plito. Tai turėjo nemažos reikšmės religiniam Lietuvos gyvenimui, kuris po reformacijos atoslūgio reiškėsi nauju dvasios pakilimu.

Atkeltas į Vilniaus diecezija (1649), vysk. Jurgis Tiškevičius išsirūpino iš popiežiaus Inocento X leidimą švęsti šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo šventę[39]. Popiežiaus brēvē (1652 rugsėjo 28) tai šventei Lietuvoje ir Lenkijoje paskyrė pirmąjį sekmadienį po Švenč. Marijos Dangum Ėmimo oktavos (sekmadienis po rugpiūčio 22 d.). Šventojo kultas vis labiau plito Lietuvoje, Lenkijoje ir tolimesniuose užsieniuose.

Kaip ir 1604 metų iškilmių proga Vilniuje, taip ir 1636 metų rugpiūčio 14 dienos šventei atžymėti pasirodė proginių leidinių. Apie tas iškilmes rašė, pav., kun. A. Rosenvaldas.[39] Buvo išspausdinta kalba M. K. Sarbievijaus, kuris vėliau lotyniškais himnais garbino šv. Kazimierą.[40] Kad ir ne lietuvių kalba, bet pirmą kartą pasirodė du lietuviai jėzuitai, kurie yra žinomi bažnytinės lietuviškos literatūros autoriai. 1635 metais Zigmantas Lauksminas išspausdino lotynišką maldą į šv. Kazimierą, o Jaknavičius 1637 metais — liturgines maldas į jį.[41]

1636 metų iškilmės, kaip ir 1604 metų šventė, vėl sujudino visą kraštą Kazimiero kulto reikalu. M. Valančius nurodo autentišką vers-

mių žinią, kad Medininkų antrasis sinodas priēmęs dēmesin popiežiaus leidimą švęsti šv. Kazimiero šventę "ritu duplici" su oktava. Žemaičių sinodas tą popiežiaus leidimą sau įsisąmonino.[42]

Po 1636 metų šventēs Vilniaus Šventojo garbinimas Žemaičių bažnyčiose tuoj populiarējo. Vēl M. Valančius rašo, kaip 1638 metais Kražių bažnyčiai buvo įtaisyti didžiausi Žemaičiuose varpai, kurių vienas turējo užrašą: "Casimire, terris mire, coelis mirabilior" (Kazimierai žemēj nuostabus, Danguj dar nuostabesnis!)[43]. Kazimieras pasidarē centrinis šventasis, kuris ypač Vilniuje labiausiai dēmesį traukē. Prie jo karsto nuo 1612 metų, Vilniaus kapitulos nutarimu, degē amžinoji lemputē[44]. Minēti kapitulos aktai toliau gyvai parodo gausius votus ir dēmesį Šventajam[45].

---

1. **Pastor, L.**: Geschichte d. Paepste, IV, 2. Abt. (1907), 275—285 p.

2. Ten pat, 286 p.

3. **Jocher**: Obraz Literatury, t. III (1842), Wilno 315 p. (Nr. 7572).

4. **Puryckis**, Joseph: Die Glaubenspaltung in Litauen, 1919, 141—157 p.

5. Zywoty Swiętych . . .Wilno 1579. Daug kartų lietuviškai "Visų metų gyvenimai szventųjų (Kasztais ir spaustuvēje Otto v. Mauderodēs, Tilžēje), II dalis. p. 22—24.

6. **Sommervogel**: Bibliotheque de la Compagnie de Jesu, VII, 1230 p. Estreicher: Bibl. Polska, II, 70—

71 p. Plg. **Fijalek, J.**: Cześć św. Kazimierza o. c. p. 149.

7. **Kurczewski, J.**: Kośc. Zamk. o. c. III 63 p. (§319).

8. **Pastor,** Gesch. d. Paepste, XI (1927) 482 psl., pstb. 2. Laiško originalas yra Romoje Doria archyve.

9. **Vat Arch.** Fondo Borghese III 96 A—B, f. 25, 32v.

10. **Fondo Borghese** III 96, A—B, f. 25.

11. **Acta Tomiciana,** V (1855), 187, 190 p.

12. **Pastor, L.**: Gesch. d. Paepste, XI, 481 p.

13. **Pastor, L.**: Gesch. d. Paepste, X, 481—482 p.

14. **Kurczewski, J.**: Kośc. Zam. o. c. III, 87 ps. (§371).

15. **Kurczewski, J.**: Kosc. Zamk. o. c. III, 87 p. (§5,8).

16. **Kurczewski, J.**: Kosc. Zamk. o. c. III, 88 p. (§9).

17. **Fondo Borghese** III 96 A—B, f. 128.

18. Plačiai tą klausimą dokumentuoja J. Lappo: Bandymas pavesti lenkui Vilniaus vyskupo katedrą XVI amž. pabaigoje, Praeitis, I (1930) p. 94—138.

19. **J. Lappo**: Bandymas o. c. 130 p. **M. Balinski**: Dawna Akademija Wilenska, p. 440.

20. Acta Sanctorum, Martii I, p. 347. Annales Ecclesiastici tom. 18, nr. 28. Bielinski: Uniw. Wilenski II p. 620.

21. Procesijas su vėliava ir ją pačią aprašo 1604 m. knygutės, žiūr. M. Balinski: Akad. Wil. 105—109 p., St. Załęski: Jezuicy w Polsce, IV, 1 p. 72—73. 1650 m. Vilniaus kapitula ieško užsimetusios šv. Kazimiero vėliavos: Kurczewski J.: Kośc. Zamk. III 151 p.

22. **Acta Sanctorum,** Martii I, p. 347. Plg. **Decretales** Summorum Ponticum pro Regno Poloniae et. Constit. Synod. Provinc. et. Dioces. II. (1883) p. 28, 35.

23. **Kurczewski J.**: Kośc. Zamk. o. c. III, p. 84 (§17).

24. Kan. **J. Prapuolenis**: Katalikiškoji lietuvių pamokslija, Vadovas, (1909) II, p. 243—344 (pstb. 1) aiškino, jog Kazimieras tik dabar viešai tebuvęs į šventuosius pakeltas, nes Leono X žygis nebuvęs paskelbtas. "Tokio sulaikymo priežastimi galėjo būti ir nuolatinės peštynės Vilniuje, ar gal ir gautosios Ryme žinios bei skundai, kad ačiu lenkų pasielgimui Lietuvos liaudis dar stabmeldystėje pasilikusi." Šitie samprotavimai tačiau negali būti šaltiniais patvirtinti. Kad Komulovičiaus apsilankymas Vilniuje galėjo paskubinti klausimą, yra jau patikimesnis aiškinimas.

25. **Rostowski, St.**: Lituanicarum Societatis Jesu Historiarum libri decem, 1877, p. 206, 224, 313, 406, 436—440.

26. **Knogler, K.**: Theatrum Sancti Casimiri, Vilnae, 1604.

27. **Fondo** Borghese III 90, f. 149 v. **Rostowski**: Lituan. Soc. Jesu Hist. 206, 406 p. St. **Zalęski**: Jezuicy w Polsce, IV, 1 p. 72—73. **Balinski, M.**: Dawna Akad. Wilenska, p. 105—109. Plg. **Estreicherio**: Bibl. Polska. VIII, p. 123, 132, 137, 200 (kitus leidinius). **Kurczewski**: Kosc. Zamk. o. c. III, p. 88—89 p. (§23), 89 p. (40), 90 p. (§43), 90 p. (46).

28. **Zalęski, St.**: Jezuicy w Polsce, IV, 1, p. 73.

29. **Rostowski**: Lit. Soc. Jesu Hist. p. 439—440.

30. **Acta** Sanctorum Martii I, p. 347.

31. Plg. **D. Mettenleiter**: Hymnus S. Casimiri, Regensburg 1856. **Al. Przezdziecki**: Oraison de Saint Casimir a la três Sainte Vierge, Cracovie 1883. (Pagal Vatikano bibliotekos rankraštį). **Chevalier**: Repertorium Hymnologicum, II ("Omni die"); Revue des Questions historiques, 40 (1866) p. 603—613. ("Omni die"). Pasisakydamas už "Omni die", kaip šv. Kazimiero kūrinį, yra rašęs ir **M. Mozūrai-**

tis straips.: "Marijos dainius", ("Ateitis", 1934, Nr. 2, p. 95—100).

32. **Lexikon f. Theol. u. Kirche** (Buchberger), VII, p. 719 ("Omni die").

33. **Vat. Arch. Nunziatura** di Polonia vol. 42a, f. 11.

34. **Nunz. di Polonia** vol. 47, f. 275, 322, 468.

35. **Vat. Arch.** Sec. Brev. 832, f. 496. Šv. Kazimieras, kaip vyriausias Lietuvos globėjas yra švenčiamas dabar "ritu duplici 1. classis". Plg. anais laikais: Acta Sanct. Mart. 1, p. 347.

36. **Kurczewski:** Bisk. Wilenskie, p. 128.

37. Vatikano ir Romos jėzuitų archyvuose yra gausu medžiagos apie šią šv. Kazimiero šventę, atlaidų suteikimą, kūno perkėlimą ir apie kaskart plačiau besiskleidžiantį Šventojo kultą, bet ne apie jo paties gyvenimą.

38. **Nunz. di Pol.** 47, f. 275, 468.

39. **Estreicher:** Bibl. Polska 26 p. 367.

40. **Estreicher:** Bibl. Polska, 27 p. 133.

41 **Estreicher:** Bibliogr. Polska 21 p. 130; 18 p. 370.

42. **Žemaičių** Wyskupystė II p. 221.

43. **Žemaičių** Wyskupystė I p. 157.

44. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III p. 98 (§229), p. 99.

45. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III p. 101 (§323), 107, 107 (§442), 108 (§2); reikšmingi votai: p. 113 (§97), 138 (§129), 140 (231).

ŠV. KAZIMIERO KULTAS LIETUVOJE

VI

GARBINIMAS šv. Kazimiero labiausiai išplito XVII amž., pirmiausia Lietuvoje ir Lenkijoje, o paskui ir kituose kraštuose. To amž. pabaigoje Lietuvos Šventojo kultas jau pasiekė Italiją (Neapolį), Belgiją (Mechelną), Maltos vienuolių ordiną ir Vokietiją. Vokietijoje šv. Kazimieras tebuvo žinomas tose žemėse, kurias valdė Habsburgų dinastija ir į kur buvo nutekėjusios šv. Kazimiero seserys. Tačiau šios žinios apie mūsų Šventojo garbinimą, ypač kituose kraštuose, tebėra dar skurdžios; tas klausimas iš viso nėra tyrinėtas. Daugiau žinių turime tiktai iš savo krašto, o archyvinės medžiagos joms paremti — iš jėzuitų veiklos Lietuvoje.

LIETUVOS VIENUOLIAI SUSIRŪPINA ŠV. KAZIMIERO KULTU

Išlikę Lietuvos jėzuitų metiniai pranešimai (Annuae Litterae), tikriau sakant, jų darbų apyskaitos, duoda gausiai žinių, kaip jie rūpi-

nosi šv. Kazimiero garbinimu. Apie tai galima būtų parašyti atskirą studiją, paremtą Romos jėzuitų centro archyvo prieinamais dokumentais. Iš jų patiriame, kad jėzuitai skyrė labai daug dėmesio Lietuvos Globėjo kultui[1]. Septynioliktojo amžiaus gale jie turėjo Vilniuje judrų savo provincijos centrą (prie šv. Kazimiero bažnyčios), valdė Vilniaus akademiją, savo rankose laikė dvi kunigų seminarijas (Vilniaus vyskupijos ir popiežinę), buvo pristeigę Lietuvos Kunigaikštystės žemėse apie 11 kolegijų. Per tas savo įstaigas, kolegijas, vienuolynų namus ir misijas jėzuitai nešė šv. Kazimiero kultą į jaunimą ir žmones.

Jėzuitų veikla apėmė taip pat gudiškąsias Lietuvos valstybės sritis, kur būta Romos katalikų ir unitų[2]. Švento Kazimiero kultas ir čia paplito. Jis skleidėsi iš Polocko, kur jėzuitai turėjo savo kolegiją. Metinės jų apyskaitos rodo, kad Polocke buvo labai iškilmingai švenčiamos šv. Kazimiero garbei skirtos dienos. Ant Dauguvos kranto, netoli Polocko, kur šv. Kazimieras buvo pasirodęs ant balto žirgo lietuvių kariuomenei, 1645 metais buvo pastatyta jo vardo bažnytėlė. Po aštuonerių metų caro Aleksiejaus kariuomenė ją sunaikino, o Maskvos archirejus Polocke šv. Kazimierą "ekskomunikavo"[3]. Šventasis buvo laikomas Maskvos priešu jau nuo XVI amžiaus pradžios; lietuviai gi šv. Kazimierą laikė globėju kovotoju prieš Maskvą.

Lietuvos jėzuitų istorikas Rostovskis (Lituanic. Soc. Jesu histor. 1877 p. 224) tarp kitko pasakoja vieną smulkmeną, dar kartą siejančią Kazimiero vardą su kova, vedama su stačiatikiais. Zigmantas Vaza 1611 metais po ilgai trukusios apsiausties (karaliaus kariuomenė prie mūrų išstovėjo dvejus metus!) pagaliau paėmė tvirtovę Smolenską, kurio Lietuva per šimtą metų (nuo 1514 m.) nebuvo išsižadėjusi. Iš vienos stačiatikių cerkvės kaip karo grobis buvo išimtas didžiulis skambus varpas. Jis buvo atiduotas baigiamai statyti Vilniuje Šv. Kazimiero jėzuitų bažnyčiai.

Žmonių dažni pasakojimai apie stebuklingus Šv. Kazimiero pasirodymus kovojant su rusais, šių nusistatymą prieš Vilniaus Šventąjį dar labiau didino. Bet toji rusų neapykanta šv. Kazimierui Lietuvoje jo garbę dar labiau kėlė. Jėzuitams tai buvo gera atrama spiriantis stačiatikių įtakai gudiškose žemėse.

Mažiau turime žinių apie kitų vienuolių ryšį su šv. Kazimieru. Neištirtas tebėra domininkonų ir karmelitų vaidmuo; pranciškonų ordino archyvai Romoje yra Napoleono laikais sudeginti. Lietuvoje ir Lenkijoje palikusių tuo tarpu negalima pasiekti. Iš bendros Lietuvos pranciškonų istorijos žinoma, kad jie taip pat šv. Kazimiero kultą uoliai platino[4]. Vienas faktas juos riša su šv. Kazimiero garbinimu Livonijoje, kuri tada priklausė jungtinei Lietuvos

ir Lenkijos valstybei. Rygos jėzuitų apyskaitoje (1610) randame užrašyta, kad vienam bernardinui - pranciškonui besišaukiant šv. Kazimiero pagalbos stebuklingai ir greita pagijusi ranka[5].

Dabar vienintelė visam pasaulyje išlikusi Lietuvos pranciškonų provincija, esanti Jungtinėse Amerikos Valstybėse, turi šv. Kazimiero vardą jau iš senesnių laikų. Seniau Lietuvos pranciškonai turėjo savo vienuolynus Vilniuje, Naugarduke, Minske, Kretingoje, Tytuvėnuose, Trakuose, Telšiuose ir kitur. Nėra abejonės, kad tose vietose pranciškonai yra skleidę šv. Kazimiero kultą.

Tai patvirtina faktas, kad XVII-XVIII amžiuje Lietuvos pranciškonai yra išspausdinę leidinių šv. Kazimiero garbei. Jų yra išlikę keletas. 1668 metais, pasibaigus visom karo nelaimėm, Vilniuje susirinkę Maž. Lenkijos provincijos bernardinai, rugpiūčio 10 d. atliko iškilmingą procesiją į katedrą Šventojo relikvijoms pagarbinti, ir čia pranciškonas J. Jaskrovičius pasakė pamokslą, kuris buvo vėliau išspausdintas (Estreicher: Bibliogr. Polska 18, 507 p.).

1716 metais pranciškonas K. Damirskis parašė šv. Kazimiero garbei himnus (Estreicher: Bibl. P. 15 p. 29). Pranciškonai skleidė Kazimiero kultą ir svetur. Pav., žinomas Mažosios Lenkijos pranciškonas - bernardinas

Pranciškus Borzykowskis (Polski Slownik Biograficzny 2 p. 368) 1692 m. suorganizavo garsioje Romos pranciškonų bažnyčioje prie Kapitolijaus (Ara Coeli) iškilmingas šv. Kazimiero pamaldas. Ta proga jis išdēstē Šventojo gyvenimą (Estreicher: Bibl. P. 13 p. 286). Tai yra, be kitko, iki šiol man žinomas vienintēlis faktas iš XVII amž. apie šv. Kazimiero minējimą bei kultą Romoje.

Vienuolių augustijonų veiklą plečiant, šv. Kazimiero kultą paliūdija Hilarijono knygutēs, apie kurias dar bus toliau kalba. Iš dominikonų pastangų žinome, kad Bonifacas Trybovičius 1698 metais išvertē apie jį poezijos (Estreicher: Bibl. P. 31 p. 340).

Šv. Kazimiero kultą skleidē ir vienuoliai bazilijonai - unitai. Pav., 1689 m. bazilijonas J. K. Boreiša išspausdino apie šv. Kazimierą Lietuvos Brastoje savo pamokslą (Estreicher: Bibl. P. 13 p. 273). Po šimto metų (1795) Vilniaus bazilijonai išleido A. Tomaševskio pamokslą (Estreicher: B. P. 31 p. 209).

Kadangi Kazimiero garbei pasakytų pamokslų ar organizuotų iškilmių spaudiniai buvo labai atsitiktinis dalykas (pagaliau jie visi ir nēra žinomi!), galima daryti išvadą, kad jų buvo daugiau ir kad XVII-XVIII amžiaus Lietuvos ir Lenkijos vienuoliai yra stipriai skleidę žmonēse jo garbinimą.

Jėzuitų metinėse apyskaitose dažnai randame paminėtus stebuklingus atsitikimus, kai kas susilaukdavęs malonės besimelsdamas į šv. Kazimierą. Nuo XVII amžiaus pradžios įvairių šv. Kazimiero stebuklų nurodoma vis daugiau. Pirmieji iš jų minimi įvairiuose šaltiniuose dar XVI amžiaus pradžioje. Visus to meto stebuklus, pradedant šv. Kazimiero pasirodymu lietuvių kariuomenei, yra aprašęs kun. Grigalius Sviencickis. Jis savo knygutėje "Šv. Kazimiero stebuklai" (Miracula S. Casimiri) nurodo aštuonis atvejus, kai ligoniai, šaukęsi šv. Kazimiero, buvo stebuklingai pagydyti. Paskui aprašo dar tryliką kitų atvejų[6], bet tų stebuklų autentiškumas jau niekada nebuvo tiriamas. Vis dėlto tai rodo buvus žmonėse tvirtą tikėjimą šv. Kazimiero pagalba nelaimėse ir rūpesčiuose.

Dvi nelaimės, it kokios Dievo rykštės, anuo metu dažnai plakė Vilniaus miestą: epidemijos ir gaisrai. Epidemijų galima buvo priskaityti visą eilę, didesnių ir mažesnių, ypač XVI-XVIII amžiuje.[7]. Vilnius, kaip ir kiti anų laikų miestai su siauromis gatvelėmis ir tankiai sustatytais namais, neturėjo dar geros sanitarinės priežiūros. Ligoms plėstis buvo lengva, o jos kartais įsisiūbuodavo į marus. Jų metu, kaip rodo šaltiniai, buvo šaukiamasi šv. Kazimiero ir tikima jo parama.

Antra nelaimė buvo gaisrai. Jie taip pat dažnai lankė Lietuvos sostinę. Kartą šiurpus gaisras kilo 1610 metų liepos pirmąją. Gaisro liepsnos, sunaikinusios daug namų, nulaižė septynias bažnyčias, tarp jų ir Vilniaus katedrą. Iš jos "teliko plikos sienos"; "altoriai ir vargonai, labai daug kainavę, virto pelenais".[8] Tokiais žodžiais buvo aptartas liūdnas katedros vaizdas Eustachijui Valavičiui, kuris kandidatavo į Vilniaus vyskupus (1616). Tačiau Goštautų - Katkevičių koplyčia, kurioje buvo laikinai priglaustos šv. Kazimiero relikvijos, ugnies nebuvo paliesta[9]. Relikvijos pasiliko sveikos sidabriniame karste, į kurį buvo sudėtos ir užantspauduotos dar 1604 m. Miesto gyventojai laikė tai akivaizdžiu ženklu, kad jie dar labiau turi šauktis Šventojo pagalbos.

Tačiau dažniausiai minimas ir geriausiai žinomas šv. Kazimiero stebuklas prie Dauguvos. Jį dvejais atvejais sumini B. Wapowskis savo kronikoje; aprašo ir kiti šaltiniai[10]. Iš jų sužnome, kad 1518 metais prie Dauguvos buvo susitelkusi didelė Maskvos kariuomenė, kuri grasė Polocko miestui. Ginti miesto su pilimi atskubėjo negausūs lietuvių būriai. Jie turėjo stoti į kovą, kaip ir brevioriuje sakoma, "prieš labai galingą priešą". Kad galėtų apgultą pilį išlaisvinti, lietuviam reikėjo persikelti per patvinusią Dauguvos upę. Karalius Zigmantas Senasis pažadėjęs, kad jis dar uoliau rūpinsis savo brolio kanonizacija, jei tasai suteiksiąs pa-

galbą. Tada ant balto žirgo ir su baltu apsiaustu pasirodęs jaunikaitis[11]. Jis padrąsinęs lietuvius kovoti ir pirmas įjojęs į upę. Tuo būdu lietuviai Polocką apgynė nuo priešų. Šiam įvykiui paskui buvo skiriama daug reikšmės ir apie jį dažnai užsimenama. Tuojau po anos pergalės Zigmantas Senasis rašė savo žmonai, kad nemaža priešo kariuomenė buvo išžudyta arba priversta bėgti, "mūsų (karo) veiksmus dieviškajai malonei parėmus".[12]

Kai vysk. Zacharijaus Ferreri vadovaujama komisija po dviejų metų (1520) ėmė tirti šios pergalės aplinkybes, ji pripažino šv. Kazimiero nepaprastą apsireiškimą autentišką[13]. O tada dar galėjo liudyti patys to karo žygio vadai ir kariai, kurie gerai prisiminė visas smulkmenas. Paskui St. Zalęskis, išsamiai tyrinėjęs stebuklą prie Dauguvos, priėjo išvadą, kad žinomi faktai jį patvirtina. Istorija įnešа tiktai pataisą, kad prie Polocko dviejų tūkstančių lietuvių kariuomenei vadovavo Goštautas ir Boratinskis; karaliaus Zigmanto Senojo ten nebuvo[14]. Su tuo karu jis siejamas kaip viso krašto valdovas. Yra juk žinoma, kad anais laikais valdovui priskirdavo ir tai, ko jis asmeniškai nėra daręs.

Kritiškas kun. J. Fijalekas yra davęs įdomų pavyzdį, kaip Polocko 1518 metų laimėjimo ir stebuklo istorija vėliau yra įgavusi legendarinių priedų. Retai pasitaiko, kad iš šaltinių, kurių vienas po kito seka, būtų galima nuo-

sekliai stebėti visą pirminio fakto istoriją, kurią žmonių tikėjimas aplipina vėliau legendomis (Aten. Wil. II p. 153). Ir čia Kazimierui, kaip ir su cerkvėm, vėlesnių šaltinių buvo priskirta tokia rolė, kurios nežino pačios pirmosios versmės (153). Karštas žmonių tikėjimas vis labiau siejo Kazimiero kultą su antiprovoslaviniu ir antimaskoliniu nusistatymu.

Kritiškas hagiografas bei Bažnyčios istorikas, sekdamas bolandistų vartojimų metodą, turėtų ištirti abu pirmuosius šaltinius (Ferrerio, Sviencickio) ir jų aprašomus šv. Kazimiero stebuklus. Negalėdamas čia nei trupučio leistis į jų analizę, norėčiau tik pastebėti, kad 1519 metais minimas dar antras šv. Kazimiero pasirodymas prie Polocko, turi būti priskiriamas 1518 metams, o ne naujam stebuklui.

Visai jau naujo pobūdžio yra dar vienas liudijimas apie šv. Kazimiero trigubą pasirodymą, kai Lietuvon brovėsi Šeremetjevo vadovaujama Maskvos kariuomenė (1654)[15]. Atlikęs priesaiką, tai liudijo bajoras Povilas Vadeiša Vilniaus vysk. Jurgiui Tiškevičiui. Tačiau jo liudijimo tikrumas toliau nebuvo tyrinėjamas.

KARSTAS SAUGOMAS NUO PRIEŠŲ

Šv. Kazimieras žmonių pasakojimuose buvo dažnai jungiamas su lietuvių tautos kova už savo kraštą, ypač Maskvos grėsmei nuolat

vis didėjant, Šventojo pagalbos buvo prašoma maldomis ir giesmėmis. Jau anksčiau minėtoje "Giesmėje čiesų praėjusių Lietuvoje" pirmieji jos posmai, ir šiandien labai aktualūs buvo kreipiami į Švenč. Mariją, prašant jos pagalbos, o toliau šauktasi į šv. Kazimierą, nes "Dievas padeda didele meile savo, duodamas patrono pagalbą gatavą".[16] Toji giesmė buvo per kartų kartas vis dar giedama, nors XVII amžiaus žiauri maskvėnų okupacija ir buvo laikinai praėjusi.

Dėl karo su Maskva — jis užtruko iki 1667 metų—šv. Kazimiero relikvijas reikėjo budriai saugoti ir slėpti, kad maskoliai jų neišniekintų. Carui Aleksiejui užimant Vilnių (1655), relikvijos buvo išgabentos į Rožantus ir ten paslėptos. Tiktai po aštuonerių metų (1663) per vysk. Jono Bialozoro ingresą jos buvo grąžintos į Vilnių[17]. Tačiau grąžintos per anksti, nes rusams vėl artėjant kapituloje iš naujo susirūpinta jų apsauga. Vienam kapitulos nariui Slupskiui (jis buvo kapitulos custos) išmokėta 200 auksinų ir pavesta pavojui esant pasirūpinti Šventojo relikvijomis. "Jeigu tų pinigų neužtektų, leidžiama jam užstatyti sidabrinius daiktus"[18]. Ar to reikėjo, nežinia; bet Šventojo relikvijos vėl buvo slepiamos, nes kapitula (1669 gegužės 10) dėkojo Lietuvos valstybės referendoriui ir raštininkui Kiprui Povilui Bžostauskui už šv. Kazimiero karsto saugojimą ir jo grąžinimą į Vilniaus katedrą[19].

Tuo tarpu, po karo nelaimių ir nežmoniško rusų siautėjimo, šv. Kazimiero koplyčia buvo atnaujinta[20]. Atsinaujino, deja, ir baimė dėl naujo pavojaus šv. Kazimiero karstui. Politinė padėtis vėl buvo netikra. Vilniaus vyskupui sufraganui Slupskiui (jis buvo jau pasiekęs to bažnytinio poaukščio) kapitula 1672 metų rudenį vėl pavėdė pasirūpinti šv. Kazimiero karstu ir kitomis katedros brangenybėmis[21]. Tačiau iki Šiaurės karo pradžios šv. Kazimiero karstas iš Vilniaus nebuvo pajudintas. Tiktai švedams sugarmėjus į Lietuvą (1703), jis buvo iš Vilniaus išvežtas, bet greitai ir vėl grąžintas. Tada buvo paskirta komisija patikrinti, ar relikvijų dėžės (cistae) antspaudai yra išlikę sveiki[22].

DALINAMOS RELIKVIJOS

Saugojant ir slapstant šv. Kazimiero karstą, jis buvo tuo pačiu metu gana dažnai tikrinamas ir atidarinėjamas relikvijoms išimti ir dalyti. Jos buvo pradėtos dalyti, atidarius karstą dar pirmąjį kartą (1604). Tada didelę relikvijų dalį gavo šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje, o nemaža jų atsarga, dokumentuota, palikta kitom bažnyčiom. Bolandistai rašo[23], kad labai dosniai šv. Kazimiero relikvijas yra dalinęs Vilniaus vysk. Jurgis Tiškevičius (1649-1655).

Nuo XVII amžiaus antros pusės šv. Kazimiero relikvijos buvo pradėta labiau branginti ir taupiau prašytojam skirstyti. 1664 ir 1667 metais karstas buvo atidarytas[24], bet relikvijos, berods, neliestos ir nedalytos. Taip pat jų negavo Lietuvos-Lenkijos valdovas Mykolas Kaributas Visniaveckis, kovojęs su turkais ir prašęs (1672 gegužės 11) jam prisiųsti šv. Kazimierio relikvijų[25]. Karaliaus prašymas nebuvo patenkintas, nes tuo metu nebuvo Vilniuje vyskupo, o be jo neleidžiama buvo karsto atidarinėti. Karstas vėl atidarytas tiktai po penkerių metų (1677)[26]. Tada patenkintas prašymas naujo karaliaus Jono Sobieskio, Mykolo Kaributo įpėdinio, kuris dar prieš metus (1676 gegužės 30) rašė Vilniaus kapitulai, prašydamas duoti Šventojo relikvijų jam ir Toskanos (Florencijos) didžiajam kunigaikščiui[27]. Po šešiasdešimts metų relikvijų prašė ir jas gavo karaliaus Augusto III žmona[28]. Tam reikalui šv. Kazimiero karstas vėl buvo atidarytas (1736) ir paskui jau visą šimtą metų neliestas.

Daugiau negu pusantro šimto metų buvo praėję, kai šv. Kazimiero koplyčia nebuvo pagrindinai atnaujinta. Paskutinį kartą ji buvo taisyta Šiaurės karo metu (1703)[29]. Naujai atremontuota tik XVIII amžiaus pabaigoje. Ta proga (1878 vasario 1) buvo atidarytas ir patikrintas Šventojo karstas, dalyvaujant atitinkamam skaičiui bažnytinių liudininkų. Iš rastų karste protokolų galima buvo nustatyti, kada

anksčiau Šventojo karstas buvo atidarinėjamas. Šį kartą taip pat buvo įdėtas "lotyniškas raštas ir karstas užrakintas dviem raktais".[30]

Paskutinį kartą šv. Kazimiero karstas, rodos, buvo atidarytas, kai Lenkijos-Vatikano konkordatas Vilniaus diecezija padarė arkivyskupija (1925)[31]. Pernai (1953) šv. Kazimiero karstas iš Vilniaus katedros perkeltas į šv. Petro ir Povilo bažnyčią Antakalnyje. Vadinasi, Vilniaus katedra yra bolševikų užimta. Tačiau visų aplinkybių gerai nežinome, taip pat ir to, kodėl Šventojo karstui priglausti neparinkta jo vardo bažnyčia Vilniuje. Greičiausiai šv. Kazimiero relikvijos buvo iškeltos labiau už miesto, kadangi katedroje jos buvo gausiai lankomos.

ŠV. KAZIMIERO VARDO BAŽNYČIOS

Šv. Kazimiero kultui sklindant, jo garbei buvo pristatyta daug bažnyčių. Jeigu Lietuvos bažnytinio kalendoriaus (Elenchus) paduodama data (1568) būtų autentiška[32], tai pastatytoji šv. Kazimiero garbei bažnyčia Žemaitkaimyje (į šiaurės rytus nuo Ukmergės) būtų iš viso pirmoji. Bet toji nuolat kartojamoji data nėra tikra. Žemaitkiemio bažnyčia buvo statyta jėzuitų, kurie į Lietuvą atsikėlė tiktai Liublino unijos metais (1569). Žemaitkiemy jie vedė misijas nuo 1583 m. Apie jas ir apskritai apie jėzuitų veiklą toje parapijoje yra likę į-

domūs pranešimai. Iš jų sužinome, kad jēzuitai dar prieš 1583 metus buvo ten gavęs iš Radvilų žemēs, tačiau šv. Kazimiero bažnyčią Žemaitkiemy pradējo statyti tik tada, kai Vilniaus kolegijos rektorium buvo ispanas Garsias Aliabanus (1587-1593). Taigi Žemaitkiemio bažnyčia pradēta statyti tiktai XVI amžiaus pabaigoje arba net XVII amžiaus pradžioje[33], kaip ir šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje.

Be šių dviejų šv. Kazimiero bažnyčių Lietuvos žemēse (1920 metų sienų) randame dar vienuolika[34]. Tiek jų rodo Lietuvos bažnytinēs provincijos (1940) ir Vilniaus arkivyskupijos (1939) bažnytiniai kalendoriai. Jie yra paskutiniai, išleisti prieš bolševikų okupaciją. Nēra galima šiuo tarpu nustatyti, kiek tikros tų šv. Kazimiero bažnyčių statymo datos, nurodytos minētuose kalendoriuose. Pati ankstyviausioji data minima Žemaitkiemio bažnyčios (1568), kuri iš tikrųjų statyta žymiai vēliau, o paskutinē — šv. Kazimiero bažnyčios Aleksote Kaune (1921)[35]. Taip pat nemaža šv. Kazimiero bažnyčių buvo pastatyta Lenkijoje[36], pradedant pačia pirmąja Varšuvoje. Joms buvo nemažai pasiųsta Šventojo relikvijų dar XVII amžiaus pradžioje.

LIETUVOS MIESTŲ ŽENKLUOSE

Šv. Kazimiero populiarumą Lietuvoje parodo ir tas faktas, akd keli didžiosios Lietuvos

kunigaikštystės miestai savo herbais buvo pasirinkę Lietuvos karalaitį. Tai buvo du Žemaičių miestukai, būtent, Kretinga ir Kvėdarna ir du miesteliai ant Nemuno — Nemunaitis ir Darsūniškis.

Šv. Kazimiero herbai Lietuvos miestams buvo duoti 1791 m., kai karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis atnaujino miestų privilegijas, ar iš viso naujai suteikė miestams teises. Tik viename Darsūniškio herbe Kazimieras stovi jam įprastoje pozoje, t. y. išskėstomis rankomis, dešinėje laikydamas leliją, o kairėje kryžių. Kitų trijų miestų (Kretingos, Kvėdarnos, Nemunaičio) ženkluose jo rankos yra suglaustos, sudėtos ant krūtinės, bet kiekviename herbe vis truputį kitaip. Be to, Nemunaičio herbe kryžius dešinėje, kai kitų dviejų miestų ženkluose yra priešingai. Iš visų herbų labiausiai išsiskiria Kvėdarnos ženklas.

Be abejo, tie miestų ženklai buvo spalvoti. Paprastai purpurinis apsiaustas su šermunėliais, aukso spalvos kryžium ir auksine karūna, o paties herbo dugnas dangiškai melsvos spalvos. (Gumowski, M.: Herby miast litewskish, Aten. Wilenskie X, 1935 p. 259-269).

ŠV. KAZIMIERO PAVEIKSLAI

Tiek bažnyčiom, tiek apskritai šv. Kazimiero kultui reikėjo ir jo paveikslų. Buvo taip pat daromi raižiniai, graviūros, statomi pamink-

lai, o liaudies rankos drožinējo šv. Kazimiero statulēlēs. Visa tai ištirti ir papasakoti būtų atskiros meno studijos uždavinys. Žymus lenkų istorikas Fr. Papée tēra plačiau tyrinējęs tiktai šv. Kazimiero paveikslų autentiškumą, ir jų kilmę[37].

Remdamasis istorine žinia, kad šv. Kazimiero tēvai norējo savo sūnų vesdinti ir apie tai galvojo jau 1481 metais[38], Fr. Papée daro išvadą, jog tuo metu turējo būti padarytas pirmas šv. Kazimiero paveikslas. Kaip šiandien yra keičiamasi fotografijomis, taip anais laikais, ypač vedybas mezgant, buvo daromi kunigaikščių bei karalių portretai ir siunčiami susipažinti tam, kam tai rūpējo. Kitas, žinoma, klausimas, kiek tokie portretai teisingai atvaizduodavo nupieštą asmenį. Sakoma, kad Elzbieta Habsburgaitē, šv. Kazimiero motina, jo tēvui pasirodžiusi tokia negraži, kai atvyko į sutuoktuves, kad karalius Kazimieras norējęs pasiųsti ją atgal. Tik tuo metu Krokuvoje labai įtakingas Jonas Kapistranietis, pripažintas šventuoju 1690 m., karalių prikalbējo nuotaką priimti. Ir ta "negražioji Elzbieta" užaugino jam vienuoliką vaikų, iš kurių vienas buvo šventasis. Jo laikais Krokuvoje iš tikrųjų buvo daromi paveikslai ir siuntinējami vedybiniams reikalams. Tam tikslui, pavyzdžiui, buvo nutapytas šv. Kazimiero sesers Elzbietos portretas, kai ji teturējo 14 metų[39].

Jeigu šv. Kazimiero portretas 1481 metais ir buvęs nupieštas, tai vėliau yra dingęs. Iš šv. Kazimiero dienų autentiško jo paveikslo neturime. Pats seniausias ligi šiol žinomas Šventojo atvaizdas yra raižinys, puošiąs Ferreri knygelės titulinį lapą (žr. iliustraciją). Tame paveiksle yra simbolikos: viename jo šone ant nelygaus dirvono, o antrame ant uolos sprogsta jauni medeliai. Jie vaizduoja ne ką kitą, o Lietuvą, šv. Kazimiero tėvynę, kurioje dar taip neseniai sudygo Evangelijos sėkla.

Vos tik išleidus Ferreri knygelę, Vilniuje pasirodė (1536) kitas šv. Kazimiero portretas. Galimas daiktas, jis buvo pieštas iš nežinomo mums 1481 metų originalo. Po šešių dešimtų metų (1594) tas paveikslas buvo atnaujintas. Tai yra anas išgarsėjęs "trirankis šventasis" — su viena kairiąja ir dviem dešiniosiom (žiūr. paveiks.). Dar XVIII amžiaus viduryje buvo pasakojama, kad menininkas, piešęs tą paveikslą, Šventojo dešiniąją su lelija per toli atmetęs ir paskui norėjęs pataisyti. Jis nupiešęs antrą dešiniąją, arčiau krūtinės, bet pirmojii pro dažus vis pasirodydavus[40]. Jos nebuvę galima užtepti, ir ji taip likusi. Paveikslas su trim rankom buvo apklotas sidabru ir nešiojamas Vilniaus iškilmių metu. Jį nešę ir 1636 metų procesijoje, kai šv. Kazimiero kūnas buvo perkeltas į naujai jam pastatytą koplyčią.

Po tų iškilmių kitais metais (1637) atsirado Galicijoje, Krosne, naujas paveikslas, vaizduo-

jąs Šventąjį nebe su lelija, o su palme dešinėje rankoje. Dar vėliau pradėjo įsivyrauti, Fr. Papėes žodžiais tariant[41], "jėzuitinio tipo" šv. Kazimiero paveikslai: dešinėje jis laiko kryžių, o kairėje — leliją. Prie tokių paveikslų Fr. Papėe nori priskirti ir žinomąjį Carlo Dolci kūrinį (žiūr. iliustr.), nors jame aiškiai vazduojamas Švenč. Marijos riteris ir dainius: rankoje pamėgtąją Marijos giesmę "Omni die".

Švento Kazimiero paveiksluose atsispindėdavo ano laiko dvasia ir papročiai (rodomas įvilktas į bajorišką kontušą) ir meno pakraipos (barokinis puošnumas)[42]. Be to, nuo portretinių paveikslų buvo pereinama prie atskirų, įsivaizduojamų šv. Kazimiero gyvenimo epizodų, sujungtų su kuria nors jo dorybe: viename buvo vaizduojamas jo asketinis gyvenimas (plakimasis rykštėmis), kitame — skaistybė (stumia nuo savęs atvestą pas jį moterį), trečiame —maldingumas (susnūdęs prie bažnyčios durų) ir k. Šiais paveikslais parodomas, knygelėse aprašomas ir žodžiu nupasakojamas Šventojo gyvenimas žmonėms darė gilų ir patrauklų įspūdį. Šv. Kazimieras pasidarė labai populiarus lietuvių tautoje. Daug tokių paveikslų ir vario raižinių buvo XVII-XVIII leidiniuose apie šv. Kazimierą.

Ir lietuvių liaudies mene šv. Kazimieras plačiai praplito. Jo statulėlės vis dažniau pasitaikydavo Lietuvoje įvairios rūšies koplytėlėse. Liaudies statulėlėse Šventasis vaizduojamas

taip pat su karališka šermunėlio mantija, su vainiku ant galvos, dešinėj su kryžiumi, o kairėje su žydinčia lelija. Medinėse liaudies statulėlėse Kazimiero rankos yra labiau suglaustos (priešingai sidabrinei jo statulai Vilniaus katedros šv. Kazimiero koplyčioje), nuleistos žemiau, t. y. daug naturaliau.

KAZIMIERO ŠVENTĖS LIETUVOJE

Kai iš sakyklų žmonės girdėdavo pasakojant apie kitus šventuosius, jie negalėjo gerai įsivaizduoti jų gyventos aplinkos. Gi ta žemė, kurioje šv. Kazimieras augo ir šventas tapo, buvo sava; savi buvo ir žmonės, tarp kurių jis gyveno. Miręs jis toliau gyveno jų širdyse, įėjęs į jas savo dangiškąja šviesa ir stebuklais. Dėl to šv. Kazimiero šventė, kovo ketvirtoji, pamažu pasidarė Lietuvoje viena iš pačių populiariausių.

Dar Vilniaus vysk. Jurgis Tiškevičius 1649 metais yra išsirūpinęs, kad kovo ketvirtoji būtų leista Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės žemėse atšvęsti su visa oktava[43]. Vėliau jis dar gavo popiežiaus Inocento X brėvę (1652 rugsėjo 28), kuri leido švęsti šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo šventę Lietuvoje ir Lenkijoje[44]. Popiežius paskyrė tai šventei pirmąjį sekmadienį po Švenč. Marijos Dangun Ėmimo šven-

tēs (sekmadienis po rugpiūčio 22). Abi tos šventēs, ypač kovo ketvirtoji, sutraukdavo į Vilnių minias maldininkų, lankiusių šv. Kazimiero karstą. Vilniaus katedroje lalēdavo žmonių per pamaldas, o po jų — išsiliedavo į katedros aikštę ir miestą. Čia reikia dar paminēti, kad Didžiojo Šiaurēs karo metu (1712) Lietuvos ir Lenkijos kariuomenēs specialiai šaukēsi šv. Kazimiero globos. Tai rodo specialus leidinys (Estreicher: Bibl. Polska 22 p. 182). Iškilmēs, ceremoningos šventēs, vaidinimai vis labiau dažnējo (žiūr. Estreicher: Bibl. Polska 19 p. 209).

O nuo XVIII amžiaus su šventojo Kazimiero diena Vilniuje pradējo suaugti prekymetis. Jis pamažu išsirutuliojo į garsiąją "Kaziuko mugę", kuri sudarē pastovią Vilniaus miesto tradiciją ir įgijo savotišką charakterį, nes joje susiliedavo miestas ir kaimas. Iš pradžių tos "Kaziuko mugēs" buvo pačioje Vilniaus katedros aikštēje; kai rusai čia pastatē Katrynos II paminklą, lyg kokį simbolį priešais jų nemēgiamo šv. Kazimiero koplyčią, mugē buvo nukelta į Lukiškių aikštę. Čia, tiesą sakant, buvo ir daugiau erdvēs, nes žmonių susirinkdavo iki 10,000, kaip buvo 1940 metais per paskutinę tokią margaspalvę ir laisvą "Kaziuko mugę". Užējus karui ir bolševikam okupavus Lietuvą, jiems nepatiko tas "retas ir nuostabiai dailus amžių tradicijos kūrinys",[45] susijęs su šv. Kazimiero diena.

Tą dieną panašios mugės buvo ir kitose Lietuvos vietose. Tarp jų pirmavo Kamajai— kunigo Antano Strazdo, liaudies poeto, parapija Aukštaičiuose. Šv. Kazimiero dieną čia susitvenkdavo žmonės iš keturių aplinkinių apskričių — Rokiškio, Zarasų, Utenos ir Biržų. Žmonių vežimai būdavo nukrauti visų tuo, ką ūkininkas namie galėjo pagaminti ir ką jis turėjo namams pirkti. Ir vis dėlto pačiame centre buvo atlaidai — iškilmingos pamaldos šv. Kazimiero bažnyčioje. Kamajuose ji buvo statyta medinė 1635 metais, mūrinė — 1905. Šv. Kazimieras buvo laikomas Kamajų dangiškuoju Globėju.

"Kaziuko mugės" sijosi taip pat su artėjančiu pavasariu: vienur kitur iš po sniego jau kyščiojo juosvos dirvos, laukais tekėjo vandens upokšniai, pakrūmėse žiedus skleidė pirmosios kvapios žibutės... "Kaziuko mugė" buvo tartum pirmoji pavasario šventė.

Ar šv. Kazimieras nebuvo irgi kvapioji dangaus žibutė, išaugusi Lietuvoje pačiam jos krikščionybės pavasaryje? Toliau į rytus Katalikų Bažnyčia tada nesiekė. Ji ėjo iki čia iš vakarų, o į vakarus grįžo pirmojo lietuvių Šventojo garbė. Vakaruose ji siekė toli — iki Lamanšo ir Viduržemio jūros krantų.

---

1. **Jėz. Arch.: Lithuania vol. 38—53. Plg. St. Zalęski: Jezuicy w Polsce, IV, 1, 2, 3 dalys. Šv. Kazimiero kultas derinosi ir su Jėzuitų misijų uždavi-**

niais karališkam dvare (missio aulica). Šventasis buvo pačios karališkos giminės.

2. **Rostowski, St.** Lituanicorum S. J. Hist. o. c. p. 174. Vėliau buvo pradėta stiprinti akcija suvienyti Vakarų ir Rytų Bažnyčiom. Reikėjo tik rasti stačiatikių vyskupų pritarimą, paliekant Rytų apeigų ritą. Tos pastangos užsibaigė 1596 m. bažnytine unija. Tai buvo pasekmė misijų kitatikių tarpe.

3. **Jėz. Archiv.** Lithuania 40, f. 65.

4. **Kantak Kamil:** Bernardyni Polscy, II, (1933).

5. **Kleijtnjenss, J.:** Fontes Historiae Latviae Sociatatis Jesu, II (1944) 135 p.

6. **Acta Sanctorum.** Martii, I, 352.

7. **Žiūr. Balinski:** Historya miasta Wilna, t. II.

8. **Vat. Arch.** Miscellanea, Arm I, vol. 35, f. 47, 57 62 v.

9. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. II, p. 102—103.

10. **Scriptores** rerum Polon. II p. 2, 156.

11. "... Lithuanis exiguo numero ad potentissimi hostis insperatam irruptionem trepidantibus in aere apparens...."

12. **Acta Tomiciana,** t. IV (1855) p. 370 (nr. 382).

13. **Plg. St. Zalęski:** Jezuicy w Polsce, IV, 1, p. 202—203.

14. **Zalęski:** Jez. w Polsce o. c. p. 202.

15. **Acta Sanct.** o. c. p. 346.

16. Lietuvių Poezijos Antologija, p. 1951, 117.

17. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III p. 174 (§334—335).

18. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. p. 178 (§32).

19. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III, p. 194.

20. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III p. 188 (§20).

21. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III p. 202 (§183).

22. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III, p. 277 (§85).

23. **Acta Sanctorum,** o. c. 345 p.

24. **J. Kurczewski:** Košc. Zamk. III, 521 p. (§19).

25. **J. Kurczewski:** Kosc. Zamk. III, 201 p. (§165).

26. **J. Kurczewski:** Kosc. Zamk. III, 521 p. (§19).
27. **J. Kurczewski:** Košc. Zamk. III, 221 p. (§249).
28. **J. Kurczewski:** Košc. Zamk. III, 311 p. (§245);
29. **Kurczewski, J.:** Kosc. Zamk. III, 278 p. (§91—93).
30. **Kurczewski, J.:** Košc. Zamk. III, 521 p. (§19).
31. Vilniaus vyskupija tapo arkivyskupija 1925. X. 28. Net nespējus iš Amerikos sugrižti ir arkivyskupijos užimti J. Cieplakui, nuo 1926 metų arkivyskupiją valdē arkiv. Romualdas Jalbrzykowskis.
32. **Elenchus** omnium ecclesiarum et universi cleri Provinciae Ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1940, 71 p. (paskutinis Lietuvos Elenchus!)
33. **Rostowski:** Lith. Soc. Hist. 1877, 280, 416.
34. Trylika bažnyčių, pastatytų Lietuvos plote (1920 metų sienose) buvo:

1. Aleksotas (1921).
2. Baltriškē (prie Dusētų, 1920)
3. Igliauka (1781).
4. Kamajai (1635).
5. Kučiūnai (prie Leipalingio dek., 1907)
6. Lekēčiai (1843).
7. Lipniškiai (1890).
8. Medininkai (1910).
9. Molodečna (1738).
10. Nauja Vilnia (Vileika, 1911).
11. Vēžaičiai (1784).
12. Vilnius 1604.
13. Žemaitkiemis (17-jo amž. pr.).
14. Kaunas (koplyčia "Saulēs" rūmuose).

35. **Elenchus** o. c. (1940).
36. **Acta Sanctorum** o. c. 345 p.
37. O najstarszych wizerunkach šw. Kazimierza, Kwartalnik Historyczny, 19 (1905) p. 428—438.
38. Publicationen aus d. preuss. Staatsarchiv, t. 71, ,p. 117.

39. **Scriptores** rerum Silesiacarum, t. XIV, nr. 434. Plg. Papee: O najstar. wizerunkach o. c. 429.

40. **Papee** o. c. 432 p. mini šitą pasakojimą iš Tiškevičiaus: Krolewska droga do nieba, Warszawa, 1752.

41. O najstarsz. wizerunkach o. c. 437 p.

42. O najstarsz. wizerunk. o. c. 437 p.

43. **Acta Sanctorum** o. c. 345, 346 p.

44. **Kurczewski, J.**: Košc. Zamk. III, 159 p. (§88).

45. **Žiūr. J. Cicēnas**: Liaudies gamybos šventē (Šv. Kazimiero mugēs paraštēje). Naujoji Romuva (1940), kovo mēn. 10 d. (Nr. 10—478), 201—202 p.

ŠV. KAZIMIERO KULTAS SVETUR

VII

KIEKVIENAS šventasis, kokios tautos jis bebūtų, išeina už jos ribų. Jis tampa plačiai žinomas savo altoriaus garbe. Žmonės renkasi vieną ar kitą šventąjį dangiškuoju Globėju ir į jį meldžiasi. Vieni tuo būdu labiau išpopuliarėja, kiti mažiau, bet nerasime nė vieno Katalikų Bažnyčios šventojo, kuris tebūtų garbinamas savo gimtoje šalyje. Ir šventas Kazimieras, nors mažiau už kitus didžius šventuosius žinomas, taip pat garbinamas ne vien Lietuvoje ir Lenkijoje, kur jis gyveno ir mirė, bet ir tolimesniuose kraštuose.

Apie šv. Kazimiero kultą svetur duoda mums medžiagos įvairūs proginiai leidiniai, pamokslų knygutės, spausdinti švenčių aprašymai, himnai, pagaliau paties šventojo biografijos. Tokie leidiniai (jų K. Estreicherio bibliografijoje kruopščiai sužymėta 98) buvo dažnai randami žymiosiose Lenkijos bibliotekose. Romoje teteko jų tik mažą dalį matyti. Tačiau tokių sunkiai pasiekiamų leidinių smulkiai at-

pasakotos antraštės leidžia daryti kai kurių išvadų apie Šv. Kazimiero kulto plėtimąsi.

ITALŲ LEIDINIAI APIE ŠVENTĄJĮ

Vienas iš tokių kraštų, ir pačių pirmųjų, kur šv. Kazimiero kultas gana greitai prasiskleidė, buvo Italija. Pamename, kad pats pirmasis asmuo, oficialus ir popiežiaus įsakytas ištirti šv. Kazimiero gyvenimą bei jo stebuklus, buvo italas vysk. Zacharijas Ferreri. Jo išleista lotyniškai knygutė "Vita beati Casimisi" (1521) galėjo būti plačiai paskaitoma ir už Lietuvos sienų. Ji vėliau buvo dar kelis kartus atspausta ir panaudota visai eilei šv. Kazimiero gyvenimo aprašymų, spausdintų Italijoje.

Susižavėjęs šv. Kazimiero gyvenimu ir grįžęs į Romą, vysk. Zacharijas Ferreri, be to, paruošė Šventajam skirtas breviorIaus ir mišiolo maldas; jas aprobavo popiežius Klemensas VII. Ferreri taip pat parašė šv. Kazimiero garbei himnus[1]. Pirmąjį kartą jie buvo atspausdinti Italijos bažnytinių knygų prieduose, o paskui išleisti ir atskiru leidiniu (1549)[2]. Tai buvo dar gana ankstus laikas, dar tada, kai ir pačioje Lietuvoje šv. Kazimiero kultas nebuvo kiek plačiau išsiskleidęs. Būtų labai įdomu ilgiau pastudijuoti XVI amžiaus spausdintas Romoje religines bei liturgines knygas ir pa-

ieškoti jose dar daugiau bibliografinės medžiagos, susijusios su šv. Kazimiero kultu.

Įdomu taip pat pastebėti, kad dar prieš atvykstant vysk. Zacharijui Ferreri į Vilnių, Lietuvos sostinėn buvo užklydęs lenkų humanistas Kricijus (1514), kuris parašė ilgą poemą apie šv. Kazimiero karsto aplankymą[3]. Tai yra iš viso pirmas toks kūrinys, garbinąs šv. Kazimierą, ir parašytas nebe lietuvių, kurie savo šventąjį Karalaitį geriau pažino. Šventojo garbė jau traukė kitų dėmesį.

Italijoje dar labiau mūsų Šventuoju susidomėta XVII amžiaus pradžioje, kai popiežius Klemensas VIII savo breve patvirtino šv. Kazimiero kultą. Iš to laiko yra visi italų bei lotynų kalbomis rašyti šv. Kazimiero "Gyvenimai" (Vitae), kokie ligi šiol mums yra žinomi. Antai, jau 1620 metais M. Cervini išleido Sienos mieste itališkąjį "Vita di S. Casimiro".[4] Tai pati seniausia iki šiol žinoma italų kalba knygutė apie Lietuvos Šventąjį. Po poros metų Parmoje pasirodė naujas veikalėlis Ranunzzio Pico[5], kuris keturiais atskirais leidiniais aprašė ir kitų šventųjų gyvenimą.

ŠV. KAZIMIERO GARBINIMAS PALERME IR NEAPOLYJE

Neapolyje 1629 metais išleista Hilarijono knyga "Compendio della vita S. Casimiro", įdomiai iliustruota ir apie poros šimtų pusla-

pių. Ir šioje knygoje, kaip ir kitų autorių, rašoma apie šv. Kazimierą sekant Ferreri. Tačiau apie pačią Lietuvą, italams nepažįstamą kraštą, duodama geografinių ir istorinių žinių, imtų iš lenkiškai rašytos Motiejaus Stryjkovskio kronikos.

Neapolis buvo Italijoje svarbus Kazimiero kulto centras. H. Orsini išspausdino ten 1653 m. itališkai ir lotyniškai Šventojo gyvenimą: "Compendium vitae S. Casimiri" (Estreicher: Bibl. Polska, 23 p. 441). Paskutinė mums žinoma Neapolyje ir apskritai Italijoje spausdinta knygutė apie šv. Kazimierą yra Hektoro Calcolonos veikalėlis, kuris yra 152 puslapių[8]. Visos šios knygelės, rašytos lotyniškai arba itališkai, nieko naujo iš šv. Kazimiero gyvenimo neduoda, kas nebūtų buvę žinoma. Papildymų tenka ieškoti bolandistų "Acta Sanctorum" ir Vilniaus kapitulos archyvuose. Tačiau tos knygelės rodo kitą dalyką: šv. Kazimierą garbinamą Italijoje jau XVII amžiuje[9]. Ligi to amžiaus vidurio (1668) bolandistai duoda žinių, kaip šv. Kazimieras buvo garbinamas Neapolyje. Jie tiktai nepakankamai liečia klausimą, kokiu keliu šv. Kazimiero garbė pasiekė tą tolimą Apeninų pusiasalio miestą. Priežasčių tam reikia ieškoti ano meto Europos monarchinėje santvarkoje.

Istorija mums pasakoja, kad nuo imperatoriaus Karoliaus V laikų (1516) ligi XVIII amžiaus pradžios Neapolio valstybės karaliais

yra buvę Habsburgų dinastijos žmonės. O dinastiniai ryšiai bei giminiavimasis vienų valdovų su kitais turėjo reikšmės ne vien politikai, bet ir kultūriniam bei religiniam gyvenimui. Su "kraičio skryniomis" arba dovanomis giminėm iš vieno krašto į kitą kilnojosi brangūs kilimai, gobelenai, meno paveikslai ir... šventųjų relikvijos, ypač jei šventasis buvo tos pačios dinastijos. Habsburgams buvo kuo pasididžiuoti, kad Elzbietos Habsburgaitės sūnus pasiekė altoriaus garbės. Reikia manyti, kad su ta dinastija Neapolį pasiekė ir šv. Kazimiero kultas. Pasirausus giliau to miesto archyvuose, rasi, galima būtų visai tikrai nustatyti, kaip Vilniaus Šventasis buvo susijęs su tuo gražiuoju Italijos miestu, apie kurį sakoma: "pažiūrėk, ir gali mirti" ("Vedi Napoli, o poi mori").

Hilarijonas buvo augustinijonas. Jis rūpinosi šv. Kazimiero kultą per savo konfratus nunešti dar toliau į pietus, būtent Sicilijon. 1636 metais Palerme 56 puslapių itališka Hilarijono knygutė, dedikuota karaliui Vladislovui IV (Estreicher: Bibliogr. Polska 18 p. 191). Leidinio tituliniame lape yra pažymėta, kad Palerme šv. Mikalojaus iš Tolentino (S. Nicola da Tolentino) bažnyčioje 1636, arba tais pačiais metais, kai Vilniuje iškilmingai buvo perkelta Kazimiero karstas naujon koplyčion, ištisas aštuonias dienas buvo minima Vilniaus Šventojo, Palermo Globėjo, šventė. Po 20 metų

(1656) B. Colle išspausdino vēl Palerme knygutę "Compendio della vita di S. Casimiro" (Finkel, nr. 6793). Daugiau apie Siciliją nebežinome. O šv. Kazimiero kultas Neapolyje yra paliūdytas kitais faktais.

Praslinkus apie šimtui ir septyniom dešimtim metų po šv. Kazimiero mirties, Neapolyje įsikūrē kilmingųjų sodalicija, kuri savo dangiškuoju Globēju pasirinko šventą Kazimierą. Ji norējo gauti ir jo relikvijų. Nežinome, kokiu būdu ji kreipēsi į Vilniaus vysk. Jurgį Tiškevičių, bet tasai, kaip bolandistai rašo, tuo metu šv. Kazimiero relikvijų pas save nebeturējo. Norēdamas patenkinti Neapolio riterių sodalių prašymą, bet ir nenorēdamas ar negalēdamas tam reikalui Šventojo karsto atidaryti[10], vyskupas gavęs šv. Kazimiero piršto narelį iš Vilniaus jēzuitų ir su pergamentiniu liudijimu nusiuntęs į Neapolį[11].

Relikvija buvo įdēta į šv. Kazimiero medinę statulēlę, kuri buvo laikoma Neapolio sodalių koplyčioje, skirtoje šv. Kazimiero garbei. Koplyčia buvo San Giorgio Maggiore bažnyčioje, statytoje dar V amžiuje. Šventas Kazimieras, matyti, Neapolio kilmingiesiem buvo patrauklus tuom, kad dar jauname amžiuje pasižymējo riterišku taurumu ir skaistumu, pats būdamas kilmingasis — karališkos kilmēs. Neapolio karalystēje šv. Kazimieras buvo dar 200 metų uoliai garbinamas, bet smulkiau tai reikētų dar patyrinēti.

KULTAS FLORENCIJOJE

Žymiai tikslesniųjų žinių turime apie šv. Kazimiero garbinimą Florencijoje, Toskanijos (Etrurijos) sostinėje. Ten, šv. Lauryno bazilikos koridoriaus sienoje, tarp senosios ir naujosios zakristijos, stiklinėje įduboje (nišoje), tarp kitų relikvijų, yra ir šv. Kazimiero puošnus relikviorius su didele relikvija — šlaunies kaulu (lot. femur). Dar ir dabar kasmet tas stambus relikviorius keturių vyrų šv. Kazimiero dieną nešamas iškilmingoje procesijoje.— Kaip ta didelė relikvija pasiekė Florencijos miestą?

Nevieno buvo manoma, kad ji pasiekė Florenciją dar XVI amžiuje, kai florentietis popiežius Leonas X pradėjo šv. Kazimiero kanonizaciją. Bet iš tikrųjų buvo kitaip, nors iš Florencijos kilę popiežiai ir turėjo artimą ryšį su šv. Kazimiero kultu: be Leono X, florentietis popiežius buvo dar Klemensas VII, aprobavęs Ferreri parašytas šv. Kazimiero garbei maldas bei himnus, ir Klemensas VIII, patvirtinęs šv. Kazimiero kultą. Toje popiežių eilėje tik vienerius metus (1522 VIII 31 — 1523 IX 23) Apaštalų Sostą užėmęs Adrijonas VI, Leono X įpėdinis, buvo ne florentietis, būtent olandas. Taip pat ne florentietis, kilęs iš Romos, buvo popiežius Inocentas X, leidęs švęsti šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo šventę[12]. Didžioji Vilniaus Šventojo relikvija į Florenciją pateko

tik XVII amžiaus pabaigoje, kai Toskanos kunigaikštystę, tada dar vadinamą Etruriją, valdė kunigaikštis Kosmas III, gyvenęs 1639-1723 metais.

Tasai Kosmas III, valdęs savo kunigaikštystę jau renesansinės garbės šešėlyje, nesijautė šeimoje laimingas: jo žmona, paimta iš kilmingos genties, mėgo sukiotis Versalio rūmuose ir koketuoti. Kunigaikštis apsiraminimo ieškojo geruose darbuose — jis uoliai rėmė bažnyčias, gausiai šelpė misijas, aprūpindavo konvertitus ir dosnus buvo vargšams[13]. Mėgo jis taip pat rinkti relikvijas šventųjų, ypač tų, kuriuos į altorių buvo pakėlę Medičių giminės popiežiai. Prie tokių šventųjų priskirtas ir šv. Kazimieras, kurio relikvijos taip pat buvo gautos šv. Lauryno bazilikos rinkiniui (Lipsanotheca).

Rasi, pamename, kaip Lietuvos ir Lenkijos karalius Jonas Sobieskis, pasižymėjęs kovose su turkais, prašė Vilniaus kapitulos (1676 gegužės 30) duoti šv. Kazimiero relikvijų jam pačiam ir Etrurijos (Toskano) kunigaikščiui. Karaliaus prašymą kapitula tuojau svarstė savo posėdyje (1676 liepos 24), bet praėjo pusantrų metų, kol šv. Kazimiero karstas buvo atidarytas ir karaliaus prašymas patenkintas. Tada šv. Kazimiero didžiąją relikviją taip pat gavo Florencijos miestas. Vilniaus vysk. Mikalojus Steponas Pacas, siųsdamas ją Kosmui III,

iš savo pusės prašė Vilniun atsiųsti relikvijų šv. Marijos Magdalenos de Pazzis[14], vienuolės florentietės, mirusios 1607 m.[15]. Mat ano meto galingieji Lietuvos didikai Pacai, pastatydinę prie Kauno vienuolynui gražiąją Pažaislio bažnyčią, savo giminę siejo su italų didikais Pazzi — romėnų palikuoniais; mat, sena teorija ir visą lietuvių tautą kildino iš senųjų romėnų.

Vilniaus vyskupo Paco prašymą Toskanos Kosmas išpildė. Jis ne tik nusiuntė Vilniun šv. Marijos Magdalenos de Pazzis relikviją, bet ją įdėjo į atitinkamą brangų relikviorių. 1684 metais gegužės mėn. 15, tuoj po vysk. Paco mirties, apie tai kapitulos aktuose buvo įrašyta įdomi žinia. Kapitulos kustošui ir jo padėjėjui buvusi perduota saugoti Etrūrijos kunigaikščio dovana mirusiam vyskupui: šv. Marijos Magdalenos de Pazzis kristalan įkrustuotas dantis. Relikviorius buvęs apsagstytas brangiais akmenimis, iš visų pusių papuoštas auksu (Kurczewski: Košc. Zamk. III p. 251, §99).

Greičiausiai tik tokią brangią dovaną — prašomą relikviją — gavęs, Vilniaus vysk. Pacas išsiuntė Florencijon didelę šv. Kazimiero relikviją. Ją gavus Florencijos mieste buvo padarytas jai gražus barokinis relikviorius. Mintis, kad jis galėjęs būti gamintas Vilniuje ir išsiųstas kartu su relikvija, neatrodo tikra, nors auksakalystės menas tada Vilniuje klestėjo[16]. Tai galėtų geriau išaiškinti auksakalystės me-

no žinovai. Už Florenciją kalba keli argumentai: relikviorius turėjo būti gana brangus dovanoti, nes visas sidabrinis ir didelis (apie 60 cm aukščio); Vilniaus kapitula savo protokole tikriausiai būtų įrašiusi, kad relikvija pasiųsta drauge su relikviorium; pagaliau, ant vieno kaspino yra klaidingas įrašas, kurio Vilniuje būtų išvengta.

Šventas Kazimieras, kaip žinome, niekada nėra buvęs didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu; jis buvo tik didžiojo Lietuvos kunigaikščio sūnus. Tuo tarpu pirmajame kaspine po valdovišku vainiku skaitome: S. CASIMIRVS MAGNUS DVX LITHVANIAE. Antrame, žemutiniame kaspine, išreikštas šv. Kazimiero griežtas nusistatymas laikytis skaistybės: MALO MORI QVAM FOEDARI (Geriau mirti negu susitepti). Relikvioriaus atramoje (bazėje) yra trys angeliukai, kurie laiko, vienas galvute, pintinės formos stiklinę dėžutę su relikvija; ji skersai vos telpa į indą. Be to, atramoje pavaizduotas baltas šermunėlis — karališkos kilmės ženklas, nes iš mažiuko gyvulėlio kailių buvo daromi karališki apsiaustai. Visas relikviorius yra apsuptas baltų sidabrinių lelijų — nekaltybės simbolių. Paties relikvioriaus sidabras vienur kitur yra paauksuotas. Visame darbe vyrauja barokas, gal būt, atitikęs ne vien laiko dvasią, bet ir kunigaikščio Kosmo III skonį ir nurodymus Florencijos auksakaliams, kokio relikvioriaus jis nori.

Iš Kosmo III laikų Florencijos Pitti galerijoje dar tebekabo šv. Kazimiero paveikslas, tapytas florentiečio dailininko Carlo Dolci (1618-1686). Paveiksle dailininkas vaizduoja švelnų, skaistų ir šventą jaunikaitį riterį, kuris Dievo Motinai himnus kuria. Gal būt, šv. Kazimieras panašiai buvo vazduojama XVII amžiaus pabaigoje ir kitų dailininkų, nes ir šv. Kazimiero gyvenimo aprašymai pabrėžia didelę jo meilę Marijai, o jį patį rodo buvus gležnaus kūno, bet kartu ir riteriškai tvirto nusistatymo. Gi anuo metu viduramžių riterių laikai dar nebuvo visai užmiršti, ypač kunigaikščių rezidencijose, kaip Florencijoje ir Neapolyje, kur šv. Kazimieras buvo garbinamas.

Romoje neteko aptikti jokių pėdsakų, kad šv. Kazimiero kultas būtų čia kada prasiskleidęs. Buvo, tiesa, pasakojama, kad S. Maria in Trastevere bažnyčioje, jos portike, esąs šv. Kazimiero paveikslas, bet pasirodė, ten vaizduojamas Čekijos šv. Vaclovas. Romos vikariate yra tik šventųjų relikvijų rinkinys (Lipsanotheca), kur galima gauti ir šv. Kazimiero relikvijų[17]. Kadangi šventųjų relikvijos Romon siunčiamos jau iš senų laikų ir su dokumentais, — kiekviena relikvija, kur ji bepatektų, turi būti dokumento patvirtinta, — tai galima būtų ieškoti raštiškų įrodymų, kada į Romą buvo pasiųstos šv. Kazimiero relikvijos. Deja, laikas man nebeleido gilintis į šį klausimą ir žiūrinėti kitus archyvus.

Italijoje ir šiandien dar dažnai sutinkamas vardas Casimiro, duodamas vaikams per krikštą, bet kasdieninėje kalboje trumpinamas į Miro. Iš jo skambesio sunku susivokti, kad "Miro" pridengia šv. Kazimiero vardą, nuaidėjusį nuo Nemuno krantų iki Viduržemio jūros pakrančių.

MALTOS RITERIŲ GLOBĖJAS

Toje jūroje yra nedidelė Maltos sala, į pietus nuo Sicilijos, naujaisiais amžiais (nuo 1814 metų) išgarsėjusi kaip Britų imperijos tvirtovė. Seniau tos salos vardą plačiai išnešiojo garsusis joanitų ordinas, vadinamieji Maltos riteriai. Jų uždavinys buvo kovoti su krikščionybės priešais — turkais. Tie muzulmonai buvo vakarų Europai pavojingi jau nuo kryžiaus karų. Ilgainiui tas pavojus blėso, o kartu su juo silpo ir Maltos riteriai. Su jais atsitiko beveik tas pats, kas ir su Vokiečių ordinu Prūsijos žemėje: abu tie ordinai nuvyto. Skirtumas buvo tik tas, kad paskutinis Vokiečių ordino magistras Albrechtas, šv. Kazimiero giminaitis (sesers sūnus), nusigaubė riterišką vienuolio habitą, vedė žmoną ir priėmė protestantizmą. Tuo tarpu Maltos ordino didysis magistras Grigalius Carafa (1680-1690), vienas iš paskutiniųjų ordino gaivintojų[18], stengėsi dar įkvėpti vienuoliam riteriam gyvos dvasios ir

naujos energijos. Savo magistro palaikomi, Maltos riteriai tada pasirinko Globėju šv. Kazimierą.

Lietuvos Šventasis kovojantiem vienuoliam patrauklus buvo ne vien savo stebuklu prie Dauguvos, kur jis pasirodė kovojančiu riteriu ant balto žirgo, bet ir savo ištverme gyvenimo pagundose bei griežtu nusistatymu: "geriau mirti negu susitepti" — išsižadėti skaistybės. Be to, šv. Kazimiero pagalbos jau buvo šauktasi kovojant su tais pačiais turkais pietryčių Europoje, kai Mykolas Kaributas Visneveckis ir Jonas Sobieskis prašė Šventojo relikvijų. Jų paprašė ir Maltos riteriai.

Iš Vilniaus kapitulos protokolo (1690 spalių 11) sužinome, kad pakartotinai šv. Kazimiero relikvijų parašė kardinolas Orsini ir Maltos ordino riteriai. Pastarieji argumentavo tuo, kad jie šv. Kazimierą išsirinkę savo ordino dangiškuoju Globėju. Vilniaus vyskupas riterių prašymą palaikė, bet kapitula spyrėsi ir nenoromis pasiuntė mažą dalelę relikvijų kardinolui ir Maltos ordinui, įspėdama "laikyti tai paslaptyje, kad ir kiti nereikalautų".[19] Buvo praėję tik trylika metų, kai šv. Kazimiero karstas buvo atidarytas (1677), bet relikvijos, matyti, greitai išskirstytos ir jų nedaug buvo likę, kad nenoromis siųsta Maltos riteriams. Kaip jie šv. Kazimiero relikvijas sutiko ir gerbė, galėtų plačiau nušviesti tik jų ordino archyvai. Romos archyve nėra pėdsakų.

Be abejo, reikia sieti su Maltos riteriuose pakilusiu susidomėjimu šv. Kazimieru tai, kad Maltos ordino kunigas Paulius Ciati Lukoje (Lucca, į šiaurę nuo Toskanos) išleido XVII amž. (16...?) knygutę apie stebuklais gausų šv. Kazimiero gyvenimą: "La vita prodigiosa di S. Casimiro, Re di Polonia" (Estreicher: Bibl. Polska 14 p. 247).

ŠV. KAZIMIERO KULTAS BELGIJOJE

Maždaug tuo pačiu laiku, kaip ir Maltos ordino riterius, šv. Kazimiero relikvijos pasiekė Belgiją, Mecheln miestą, kur buvo jėzuitų kolegija. Čia, kaip ir Neapolyje, dar XVII amžiaus viduryje buvo susikūrusi šv. Kazimiero sodalicija; ją sudarė jėzuitų auklėtiniai pasirinkę šv. Kazimierą savo Globėju. Susirinkimų kambaryje tie jaunuoliai turėjo didelį Lietuvos Šventojo paveikslą ir kasdien prie jo telkdavosi susikaupti ir pasimelsti[20]. Turėjo taip pat nusiliedinę šv. Kazimiero medalikėlius ir nusikaldinę medalionus.

Kai 1692 metais Mechelno miestą pasiekė šv. Kazimiero relikvijos, jos buvo į bažnyčią įneštos, atvaizdavus Šventojo karališkąją kilmę ir giminę. Vienas mokinys vaizdavo Šventojo senelį Jogailą, kitas buvo apsirengęs tėvu Kazimieru, dar kiti rodėsi šv. Kazimiero

broliais. Anuo metu jēzuitams buvo įprasta betkuriom iškilmēm suteikti pavaizduojamąjį teatralinį charakterį, patelkus savo kolegijų auklētinius. Tas pats buvo daroma ir Lietuvoje — Vilniuje, Kaune, Kražiuose ir kt.

Vilniaus miesto Šventasis, garbinamas jēzuitų kolegijos auklētinių Mechelne, darēsi labiau žinomas ir kitam jaunimui bei visuomenei. Bolandistai, labai gerai pažinę savojo krašto kultūrinį bei religinį gyvenimą, pastebi, kad įvairių Belgijos miestų bažnyčiose buvo užtinkamas "meniškai pieštas Šventojo paveikslas".[21] Jeigu bažnyčias žmonēs puošē šv. Kazimiero paveikslais, tai tą mūsų Šventąjį ir garbino greta kitų šventųjų. Tiktai Belgijoje, priešingai negu Lietuvoje, šv. Kazimiero pagalbos nereikējo šauktis atspirčiai prieš "Romos kryžiaus priešus", tariant bolandistų žodžiais, būtent, prieš stačiatikius ir turkus. Tačiau kitais dviem atvejais, kuriuos taip pat bolandistai sumini (1668), šv. Kazimieras galējo būti prašomas padēti ir Belgijos gyventojams: stiprinti juos pagundose prieš skaistybę ir ginti nuo maro[22]. Mirtį sējanti ta epidemija anuo metu retindavo žmones visoje Europoje.

*

Kitose Europos šalyse šv. Kazimiero kultas buvo mažiau žinomas. Šventojo paveikslas Vokietijoje kabējo vienoje kitoje pilyje arba

buvo nupieštas sienoje, kaip Hohenschwangau pilyje, Bavarijoje, kur buvo nutekėjusi šv. Kazimiero sesuo Jadvyga. Taip pat pasakojama, kad Eichstaetto seminarijos bažnyčioje vienas šventojo jaunikaičio paveikslas vaizduojąs šv. Kazimierą. Anglijoje, Manchesteryje, šv. Kazimiero bažnyčia, lietuvių statyta, dabar yra kitataučių rankose. Yra dar šv. Kazimiero bažnyčia Londone, Kanadoje, Portneufe mieste, šv. Kazimiero bažnyčią turi prancūzai.

Prancūziškai ir vokiškai yra rašyta apie šv. Kazimiero karste rastąjį himną Marijai 'Omni die", nagrinėjant klausimą, kas galėjęs būti to himno autorius[23]. Galimas daiktas, svetimomis kalbomis literatūros apie šv. Kazimierą yra ir daugiau, ypač iš senesniųjų laikų, nes vysk. Zacharijaus Ferreri knygelė, lotyniškai rašyta ir kelis kartus išleista net Italijoje, turėjo patraukti dėmesį autorių, rašiusių šventųjų gyvenimus. Bolandistų "Acta Sanctorum" taip pat buvo lengva užtikti didesniame vienuolyne. Iš naujųjų laikų vokiečių autorių apie šv. Kazimierą gražiai atsiliepia Hans Huemmeler. Jis šv. Kazimierą, tą "įsikūnijusį tylųjį pamaldumą", laiko "tartum iš legendos išdrožta statula, bet istoriškai visiškai tikra".[24]

Iš tikrųjų šv. Kazimieras su Lietuvos istorija ir visa lietuvių tauta yra glaudžiai sutapęs, it kokia legenda, bet tikra ir nežemės šviesa spindinti.

1. **Acta Sanctorum**, Mart. I, 338 p.

2. Op. cit. 339 p.

3. **Acta Tomiciana**, II (1853), 200—203 p.

4. **Cervino**, Marcello: Vita di S. Casimiro polacco. Sieno 1620.

5. **Pico**, Ranunzzio: Vita di S. Casimiro eletto re di Ungheria, figlio di Casimiro III, Re di Polonia. Parma 1622.

6. Žiūr. šaltinių sąrašą ir K. Estreicherio: Bibl. Polska tom. 14 p. 191.

7. Būtų atskira tema surankioti visą tą bibliografiją ir išaiškinti jos kilmę bei ryšius su Lietuva ir Lenkija. K. Estreicher: Bibl. Polska 22 p. 402 įtraukė, pav., Venecijoje 1620 m. išėjusią T. Mini knygutę apie šv. Romualdą ir jo mokinį Lenkijos karalių Kazimierą, kur yra šv. Kazimiero paveikslas.

8. **Calcolona**, Ettore: Chi trionfa morendo, orero S. Casimiro del Signor K... In Napoli (per Gio Francesco Paci) 1676.

9. Eilę senų bibliografinių pozicijų lotynų, lenkų ir italų kalbomis patiekia (1521—1752 m. laikotarpiui) **Estreicher**; Bibl. Polska, t. XIX (1903) 209—212 p. Plg. ten pat VIII, 123, 131, 132, 137, 138, 159, 200 p. **L. Finkel**: Bibliogr. hist. Polskiej, Nr. Nr. 6792—95, 2558—59. Papilrymus žiūr. ten pat rodyklėje "Osoby": Kazimierz.

10. Tuo metu buvo prasidėjusi didesnė rusų invazija į Lietuvą ir šv. Kazimiero karstas buvo slapstomas.

11. Acta Sanctorum, o. c. 345 p.

12. 1) Florentietis Jonas iš Mediči = Leonas X (1513. III. 19—1521. 1.).

2) Florentietis Julijus iš Mediči = Klemensas VII (1523. XI. 26—1534. IX. 25).

3) Florentietis Ipolitas Aldobrandini = Klemensas VIII (1592. II. 9—1605. II. 3).

4) Romēnas G. B. Pamphilj = Inocentas X (1644. X. 4—1655. I 7).

13. Enciclopedia Italiana (Treccani), XI (1931), p. 574.

14. **Kurczewski, J.**: Kosc. Zamk. III, 229 p. (§449).

15. **Matulaitis, K.**: Šventųjų gyvenimai, 1949, p. 280.

16. **Ateneum** Wilenskie, I (1923).

17. Visus tris klausimus (S. Maria in Trastevere, Šv. Kazimiero relikvijų kilmē Romos vikarijate ir toliau Šv. Kazimieras—Maltos riterių Globējas) aiškino kun. Dr. J. Vaišnora, kuriam čia reiškiu padēką.

18. Enciclopedia Italiana (Treccani), XI p. 574 (ten nurodyta atitinkama bibliografija).

19. **J. Kurczewski**: Kosc. Zamk. III, 261 p. (§237). Plg. Encicl. Ital. XXII, p. 48.

20. **Acta** Sanctorum, o. c. 346 p.

21. Op. cit. 345—346 p. (§3).

22. Ibd. 346 p.

23. **Przezdziecki**, Aleks: Oraison de Saint Casimir á la trés Sainte Vierge retrouvee dans un manuscript de la Bibliotheque du Vatican. Cracovie 1866. **Chevalier**: Repertorium hymnologicum, II (1897) nr. 14070; V (1921) nr. 294. Revue d. Questions historiques, 40 (1886) p. 603—613. **Mettenleiter, D.**: Hymnus S. Casimiri, Regensburg 1856. Katholik 1887, II p. 318—325. **Baeumker**: Das deutsche Kirchenlied, II (1883) p. 93. **Manser, A.**: Omni die dic Mariae, Lexikon fuer Theologie und Kirche, VII (1935) p. 719. Žiūr. kitą bibliografiją: **Estreicher**: Bibl. Polska 19 p. 209—210.

24. **Huemmeler,** Hans: Helden u. Heilige, p. 114.

ŠVENTASIS DABARTYJE

VIII

LIETUVIŲ tautoj Kazimiero spindėjimas, įžiebtas skaistaus jo gyvenimo ir altoriaus garbės, tebešvyti per visus amžius iki mūsų dienų. Reformacijos pradžioje, tiesa, Šventasis buvo kiek pamirštas, bet netrukus jo kultas atsigavo ir žmonių širdyse dar vaiskiau sušvito. Negalėjo šv. Kazimiero garbės užstelbti nė pirmoji rusų okupacija, trūkusi visą 120 metų (1795-1915). Nors rusai visaip trukdė šv. Kazimierą garbinti, draudė ir šventę švęsti, bet žmonės nepaisė — rinkosi į didžiuosius šv. Kazimiero atlaidus, statydino jo garbei bažnyčias, kūrė jo vardo draugijas.

Kai Lietuva tapo nepriklausoma, niekas jau nebevaržė šv. Kazimiero garbinti. Bet pirmaisiais nepriklausomo gyvenimo metais nebuvo išeita iš nusistojusių formų, ieškant šv. Kazimiero kultui ko nors naujo liturgiškai ar meniškai ir jį gyvinant tautoje. Priežastis, rasi, buvo ta, kad Šventojo karstas liko už Nepriklausomos Lietuvos sienų — lenkų pajungta-

me savo valstybei Vilniuje, senoje Lietuvos sostinėje. Ten buvo įsikūrusi šv. Kazimiero Draugija kultūriniam lietuvių darbui skatinti ir jaunimui šviesti[1]. Lenkų okupacijos metu ji skyrė daug savo triūso ir sudėjo nemaža aukų, kovodama su lenkų priespauda ir stengdamosi Vilniaus krašto jaunimą išlaikyti religingą, dorą ir tautiškai susipratusį. Suvažiavimų metu lietuvių jaunimo būriai lankydavo šv. Kazimiero karstą ir Aušros Vartus, o atskirose vietose ir pačiame Vilniuje šv. Kazimiero dieną būdavo ruošiami iškilmingi Šventajam minėjimai, gaivinant senas jėzuitų tradicijas. Nepriklausomoje Lietuvoje panašius minėjimus ruošė kaimo ir miesto katalikiškasis jaunimas, ateitininkai, mokyklos ir skautai, kurie šv. Kazimierą yra pasirinkę savo Globėju. Tuo būdu šv. Kazimiero garbinimas Nepriklausomoje Lietuvoje kaskart gyvėjo. Šv. Kazimiero diena, kovo ketvirtoji, buvo oficiali bažnytinė ir valstybinė šventė.

Kai Lietuvoje buvo įsteigta nepriklausoma bažnytinė provincija (1926) ir įsikūrė Panevėžio vyskupija, tai pirmasis jos vyskupas Kazimieras Paltarokas, rinkęs medžiagą studijai apie šv. Kazimierą, tą Lietuvos Šventąjį pasirinko naujos vyskupijos Globėju (Patronus Praecipuus Dioecesis - Sanctus Casimirus, Rex et Confessor)[2]. Panevėžyje naujai pastatytoje Kristaus Karaliaus katedroje (1929), jos didžiojo altoriaus viršuje, buvo nupieštas

stebuklingas šv. Kazimiero pasirodymas prie Dauguvos. Tai buvo simbolиška ir pranašiška. Jei senais laikais lietuvių tautai reikėjo šv. Kazimiero paspirties apsiginti nuo besiveržiančio priešo, tai dar labiau jos prireikė, užėjus naujam Didžiajam karui ir naujom rusų bei vokiečių okupacijom (1940).

Paskutiniais Nepriklausomos Lietuvos metais Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas J. Skvireckas stengėsi į šv. Kazimierą labiau palenkti lietuvių mintis ir širdis. Jis išleido keletą ganytojiškų laiškų Lietuvoje ir paskui Austrijoje, kur jį nubloškė karo audra. Vokiečių okupacijos metu, 1943 m. kovo 4 d., arkivyskupas paskelbė ganytojišką laišką, skatindamas šv. Kazimierą labiau pažinti ir juo sekti. Tada, artėjant Šventojo mirties 460 metų jubiliejui (1944), susidarė gyvas sąjūdis šv. Kazimierui plačiai paminėti ir jį labiau savo tautoje iškelti. To sąjūdžio judriu įkvėpėju buvo kun. St. Yla.

KAZIMIERINIS SĄJŪDIS ANTROJO DIDŽIOJO KARO METU

Kauno Valstybiniame Teatre buvo numatytas suruošti įspūdingas šv. Kazimiero minėjimas, kuris savo apimtimi — poezijos, muzikos ir meno programa — būtų toli pralenkęs didžiuosius XVII amžiaus jėzuitų minėjimus (1604, 1636). Tam reikalui kun. St. Yla buvo

patelkęs žymiuosius lietuvių rašytojus, poetus, muzikus, dailininkus ir kitus menininkus. Minėjimo programa buvo smulkiai aptarta jau 1943 metų pradžioje, bet jos įvykdyti nebuvo galima. Netrukus vokiečiai uždarė abu Lietuvos universitetus: Kauno ir Vilniaus suvaržė kitų aukšt. mokyklų darbą, suėmė nemaža lietuvių veikėjų, ypač inteligentų, ir išvežė juos į Vokietijos koncentracijos stovyklas: į vieną iš jų, Stutthofą prie Dancigo, buvo uždarytas pats kazimierinio sąjūdžio organizatorius kun. St. Yla[3]. Be to, Lietuvos okupantai neleido daryti jokio minėjimo nei Valstybiniame Teatre nei Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejuje[4]. Švento Kazimiero minėjimas (1944) tebuvo suruoštas Kauno Metropolijos Kunigų Seminarijoje, kai kuriose kitose mokyklose ir provincijoje. Pačią šv. Kazimiero dieną bažnyčiose buvo iškilmingos pamaldos ir sausakimšai žmonių.

Vis dėlto anos pastangos plačiau paminėti šv. Kazimiero mirties (460 metų) ir jo karsto perkėlimo į altorių (340 metų) sukaktis nenuėjo visai veltui. Įsiūbuotas sąjūdis paliko savo žymių, nes "tokio užsidegimo, ypač iš mūsų menininkų pusės, — kaip vėliau pastebėjo kun. St. Yla, — mūsų kultūros istorijoje, tur būt, niekad nėra buvę, ypač tokia visuotina forma".[5] Mat, "tų sukakčių proga... jaunųjų dailininkų... sukurta vienuolika naujų ir originalių darbų." Tie "darbai buvo nelauktas įvy-

kis religiniėje mūsų dailės istorijoje. Šventojo Kazimiero vaizdavimas buvo išvestas iš senų, statiškų ir pasikartojančių formų. Dailininkai, pasiėmę tuos darbus, sąmoningai ieškojo naujų priėjimų, gilinosi į Šventojo gyvenimo istoriją, stengėsi teisingiau išreikšti jo charakterį. Ir jų darbų linijose, spalvose ir kompozicijose nauju didingumu iškilo Šventojo pavidalas, asmenybė ir ryšys su Lietuva..." Tas "naujas posūkis buvo tuo reikšmingas, kad nuo to laiko Šventuoju dar labiau imta domėtis mūsų mene ir ieškoti vis naujų išraiškos formų."

Po šių įžanginių žodžių kun. St. Yla savo straipsnyje "Šventasis Kazimieras naujoje lietuvių dailėje"[6] aptaria devyniolikos lietuvių dailininkų kazimierinius kūrinius: V. Stančikaitės - Abraitienės, Petrauskaitės-Tulienės, J. Zikaro, Vl. Dilkos, J. Firinausko, V. K. Jonyno, Vl. Vijeikio, M. Labucko, V. Kasiulio, K. Šimonies, Palaimos, A. Marčiulionio, V. Rato, P. Kalpoko, Ig. Šlapelio, J. Mackevičiaus, K. Varnelio, F. Ušinskaitės ir V. Petravičiaus. Straipsnio autorius šių dailininkų kūrinius sudėsto į kelias grupes, iškeldamas jų pagrindinę vaizduojamąją mintį: jaunas Kazimieras, dar vaikas, karališkuose dvaro soduose; Marijos garbintojas, it pražydusi dangaus lelija; Lietuvos ir lietuvių tautos gynėjas, riteris ant skrajaus žirgo; Lietuvos kunigaikštis, laikąs rankoje įstatymų knygas ir rodąs į Lietuvos žemėlapį, tartum sakytų: "Štai mano žemė."

Iš tų dailės kūrinių, kiap kun. St. Yla pastebi, "susidarytų graži spalvinga ir vaizdinga Šventojo biografija. Deja, daugelio šių paveikslų nebegalima šiandien surinkti ir išleisti. Daugelis jų liko pavergtoje tėvynėje ir vargiai bent vienas išliks priešo rankos neliestas. Net fotografinių nutraukų neturime, ypač tų vienuolikos darbų, kurie buvo specialiai ruošt",[7] kai Kaune buvo ruošiamasi didingam šv. Kazimiero jubiliejiniam minėjimui. Likusi yra tik dailininkės V. Stančikaitės kūrinio nuotrauka.

Savo daliosios kūrybos posmus šv. Kazimiero garbei yra skyrę taip pat mūsų rašytojai ir poetai. Jie, sakytumei, gaivino anas senas tradicijas, kurias pirmas pradėjo humanistas Kricijus savo poema (1514), tęsė Ferreri savo himnais, o kūrė Sarbievius, Bojeris, Damirskis ir kiti Vilniaus akademijos auklėtiniai savo epigramomis ir odėmis. Mūsų dailiojo žodžio kūrėjai, pasiremdami istorijos faktais ir legendomis (pav., apie Kazimiero kariuomenę Kauno požemiuose), arba aplankę Šv. Kazimiero karstą Vilniuje, eilėraščių yra davę: B. Brazdžionis, K. Bradūnas, K. Grigaitytė, K. Inčiūra, P. Jurkus, J. Augustaitytė-Vaičiūnienė. Beletristikoje šv. Kazimierą yra pavaizdavę J. Jankus, St. Būdavas, N. Mazalaitė. Kai kurie iš tų dailiųjų kūrinių buvo parašyti jau tremtyje, karo audrai išbloškus iš gimtųjų na-

mų, kai šv. Kazimiero karstą paliko su visa kenčiančia tauta.

ŠV. KAZIMIERO KULTAS TREMTYJE

Bolševikų okupacijos metu šv. Kazimiero garbinimas Lietuvoje vėl varžomas, ir labiau negu caro laikais. Šventojo karstas, kaip jau buvo minėta, 1953 metų gegužės mėn. turėjo būti iš Vilniaus katedros perkeltas į šv. Petro ir Povilo bažnyčią. Šventojo žemiškieji palaikai vėl neturi ramybės.

Neramu buvo ir širdyse tų, kurie atsidūrė toli už savo tėvynės ir čia atsinešė šv. Kazimiero kultą. Dar būdami Vokietijoje, DP stovyklose, lietuviai savo skurdžiose koplyčiose, įrengtose tarp barakų ar sugriautų kareivinių, altoriuose statė šv. Kazimiero paveikslus. Pav., Hanau stovyklos koplyčioje Ig. Šlapelio pieštas paveikslas vaizdavo šv. Kazimeirą debesyse, o apačioje, Vilniaus katedros aikštėje, minią, kuri tiesia į jį rankas.

Kad maldos į šv. Kazimierą būtų pagausintos, prašant Lietuvai laisvės, daug rūpinosi kan. F. Kapočius, Apaštališkojo Sosto delegatas lietuviam Vokietijoje ir Austrijoje. Šv. Sosto Delegatūros lėšomis buvo išleista S. Sužiedėlio knygelė apie šv. Kazimierą (1947), lygiai po 20 metų, kai Kaune buvo išspausdintas A. Aleknos parašytas pirma lietuvių kalba veikalėlis "Šventasis Kazimieras" (1927).

Tremtyje šv. Kazimiero garbinimu ypač yra susirūpinęs Kauno arkivyskupas metropolitas J. Skvireckas. Jis nepaliauja kreipęs lietuvių tautos dėmesio į tą jos vienintėlį Šventąjį. 1948 metų liepos 25 dieną Austrijoje drauge su kitais Lietuvos vyskupais tremtyje išleido ganytojišką laišką, skirtą lietuvių katalikų jaunimui[8]. Laiške nurodoma, kad dar prieš dvejus metus (1946) popiežius Pijus XII buvo prašytas paskirti šv. Kazimierą ypatinguoju Lietuvos katalikiško jaunimo Globėju. Prašymą patenkinus, Lietuvos vyskupai kreipėsi į jaunimą pabrėždami: "iš šv. Kazimiero jūs turėsite daug ko mokytis ir išmokę taikinti savo gyvenime. Tai bus jums lyg kokia mokykla, esanti šalia kitų. O mokykla lankoma ir naudojama ne tik švęsti iškilmėms, kurių ne taip dažnai pasitaiko, bet ypač ji yra nuolatinio savęs lavinimo priemonė. Mes tačiau manome, kad ta organizacija nebus visai nauja, atskira, bet išsiteks tuose pačiuose senųjų organizacijų rėmuose." Prisimindami Neapolio kilmingųjų sodaliciją, Lietuvos vyskupai ragino sudaryti šv. Kazimiero garbintojų būrelius, pradedant pačiais mažiausiais vaikais (angelaičiais). Vyresniojo amžiaus jaunimas (iki 18 metų) pereitų į antrąjį Šventojo garbintojų laipsnį. Tretįjį laipsnį pasiekusieji galėtų jau "dalyvauti Katalikiškoje Akcijoje ir uoliai bendradarbiauti hierarkiniame apaštalavime."

Šis ganytojiškas Lietuvos vyskupų tremtyje laiškas, raginęs ir išsiskirsčius po kitus kraštus burtis į šv. Kazimiero sodalicijas, kuopas ir kuopeles, spaudoje nebuvo paskelbtas. Tiktai išleistoje "Novenoje į šv. Kazimierą" (1949)[9] buvo ta mintis pakartota: išvažiuojantieji iš Europos tremtiniai buvo raginami "burtis į kuopas bei kuopeles, sekti šv. Kazimiero pavyzdžiu ir savo pamaldumu ne tik prilygti seniesiems, bet ir juos perviršyti." Tačiau nei naujos organizacijos nei šv. Kazimiero kuopelių senose jaunimo organizacijose nebuvo sukurta; ateitininkai ir skautai pasilaikė senas savo organizacines formas. Tų dviejų organizacijų šv. Kazimieras prisimenamas ir garbinamas dar Lietuvoje įprastu būdu: susirinkimuose bei sueigose užsimenamas jo gyvenimas ir dorybės, o šv. Kazimiero dieną daromi bendri arba atskiri minėjimai ir pamaldos. Steigti atskiras šv. Kazimiero sodalių kuopeles toliau neberagino nė pats arkivyskupas J. Skvireckas. Tačiau jis uoliai tebeskatina nepamiršti šv. Kazimiero skaistaus pavyzdžio ir juo sekti.

LIETUVOS JAUNIMO GLOBĖJAS

Velykų pirmąją dieną, 1950 metais, iš Zamso Austrijoje buvo paskelbtas visam lietuvių jaunimui naujas ganytojiškas laiškas

Kauno arkivyskupo metropolito J. Skvirecko ir kitų dviejų Lietuvos vyskupų tremtyje — Kauno arkivyskupo augziliaro V. Brizgio ir Vilkaviškio vyskupo koadjutoriaus V. Padolskio[10]. Laiške duotas vertimas popiežiaus Pijaus XII brevės (1948 birželio 11), kuria Apaštalų Sostas paskyrė šv. Kazimierą lietuvių jaunimo Globėju. Ta brevė skelbia: "Šventąjį Kazimierą Išpažinėją patvirtiname, paskiriame ir paskelbiame visos lietuvių jaunuomenės ypatinguoju danguje Globėju pas Dievą, pridėdami visas ir kiekvieną atskirai pagarbas ir liturgines privilegijas". Be to, Apeigų (Ritų) Šventoji Kongregacija atskirais raštais nustatė Lietuvai rugpiūčio 27 dieną šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo "duplex 2 classis" šventę[11]. Ragindamas šią šventę padaryti "viso bet kur esančio lietuvių tautos jaunimo švente", arkivyskupas J. Skvireckas su kitais dviem vyskupais tremtyje pabrėžė: "nuo dabar lietuvių jaunimo tarpe visuose pasaulio kraštuose turi prasidėti ypatingesnis Šventojo Globėjo garbinimas, atsimenant jį kasdieninėje maldoje, įvedant jo garbei atskiras valandas ir dienas." Taigi, kituose kraštuose išsiblaškusiems lietuviams šv. Kazimiero šventė turi virsti tokia pat tautine, juos apjungiančia Lietuvos Globėjo švente, kokia yra, pavydziui, airiam šv. Patriko diena.

ŠV. KAZIMIERAS IR AMERIKOS LIETUVIAI

Kad ligi šiol šv. Kazimiero diena užsienio lietuviam nebuvo tokia jungiamoji ir demonstracinė, kaip airiam šv. Patriko, priklausė nuo dviejų priežasčių: mažesnio lietuvių skaičiaus kituose kraštuose ir santūresnio lietuvių charakterio. Tačiau svetur emigruojantieji lietuviai, ypač į Jungtines Amerikos Valstybes, iš tikrųjų keliavo su lietuvių tautos meile šv. Kazimierui. Tai rodo Amerikos lietuvių katalikų kultūrinis ir religinis gyvenimas. Suskaitę lietuvių katalikų pastatytąsias Amerikoje bažnyčias šv. Kazimiero garbei, rasime jų net dvigubai daugiau negu pačioje Lietuvoje[12].

Labai įdomu pastebėti, kad pati pirmoji Jungtinėse Amerikos Valstybėse lietuvių aukomis statyta bažnyčia buvo šv. Kazimiero (Shenandoah, Pa)[13]. Bažnyčią statyti ir parapiją organizuoti ėmėsi mišri lietuvių-lenkų šv. Kazimiero Draugija (1862). Kilę iš to paties krašto, tik skirtingų Lietuvos vietų, žmonės nelabai dar tada paisė, kas save vadino lenku, o kas lietuviu. Apskritai pirmaisiais lietuvių emigracijos metais Amerikoje vietos įstaigose lietuviai dažnai buvo palaikomi lenkais arba rusais. Dėl to vyskupijos kanceliarijoje ir valdžios įstaigose ta pirmoji šv. Kazimiero lietuvių parapija ir bažnyčia buvo įrašyta lenkų vardu[14]. Kilus paskui ginčui, kuris priminė lie-

tuvių ir lenkų grumtynes Lietuvos bažnyčiose, ypač Vilniaus krašte, kur lietuviai buvo lenkų taip pat nuskriaudžiami, iš tos šv. Kazimiero bažnyčios Shenandoah, Pennsylvania, lietuviai buvo išstumti. Jie tada pasistatydino naują— šv. Jurgio bažyčią. Tasai šventasis, kovotojas su slibinu, lietuviam taip pat buvo labai artimas , tartum koks simbolis jų kovos su rusų priespauda ir lietuvių tautos lenkinimu. Lenkai savo ruožtu Amerikoje turi pasistatydinę apie 34 šv. Kazimiero bažnyčias[15].

Po pirmosios šv. Kazimiero bažnyčios Shenandoah, Pa., vėliau pastatyta dar apie 20 Šventojo Vardo bažnyčių bei koplyčių. Paskutinė iškilo Brocktone, Massachusetts, net pačiais naujausiai laikais (1953), arba tikriau sakant, prie italų kilmės šv. Roko, kuris ir Lietuvoje buvo garbinamas, 1953 metais prijungtas dar šv. Kazimiero vardas; Brocktono lietuvių parapija yra viena iš senesniųjų (1898). Tačiau ir čia, kaip kitose lietuvių parapijose, jau pat pradžioje buvo įsteigta šv. Kazimiero Draugija. Šv. Kazimiero vardo draugijų Amerikos lietuvių parapijose galima būtų priskaityti kelis kartus daugiau negu bažnyčių. Taigi ir visuomeniniam bei kultūriniam darbui telkdamies arba rūpindamiesi savo socialine apsauga (pašalpinės draugijos), Amerikos lietuviai jungėsi po šv. Kazimiero vardu. Šv. Kazimierą savo Globėju turi sena katalikiškojo lietuvių jaunimo organizacija Ameri-

koje, — Lietuvos Vyčiai, kurie šv. Kazimiero šventėje renkasi bendrai į pamaldas ir minėjimus[16].

Steigiantis Amerikoje lietuviškiem vienuolynam, pati pirmoji lietuvaičių seserų kongregacija buvo įkurta šv. Kazimiero vardo (1907)[18]. Tais pačiais metais kongregacijos seserys pradėjo jaunuomenės švietimo darbą pirmoje Amerikos lietuvių parapinėje mokykloje (Mt. Carmel, Pa.). Šiuo metu jos vadovauja kelioms dešimtims tokių mokyklų ir šv. Kazimiero akademijai Chicagoje (nuo 1911 metų); akademija dabar veikia naujuose Marijos (kongregacijos steigėjos) vardo rūmuose greta didžiulės šv. Kryžiaus ligoninės, kuriai irgi vadovauja seserys kazimierietės. Chicagoje, Illinois valstybėje, savo centrą turi lietuvių marijonų šv. Kazimiero provincija Amerikoje. Lietuvos pranciškonų šv. Kazimiero provincijos centras yra Kennebunk Port, Maine, o atskiri vienuolyno namai — Brooklyne (su šv. Kazimiero koplyčia nuo 1951 metų); Greene, Maine (pats pirmasis provincijos centras Amerikoje nuo 1946 m.), Bridgeville, Pennsylvania; St. Catherins, Ontario, Kanada; Toronto, Ontario, Kanada. Romoje yra šv. Kazimiero lietuvių kolegija su to mūsų Šventojo koplyčia.

Tuo būdu šv. Kazimiero vardas, krikštijant ištartas Krokuvoje (1458), o išgarsėjęs stebuklais Vilniuje po savo mirties (1484), per

470 metų nuaidėjo per visą pasaulį, kur tiktai likimas nunešė lietuvį ar kur jo šventas gyvenimas pasidarė žinomas iš raštų ir pasakojimų.

---

1. Žiūr. **Jeronimas Cicėnas: Vilnius tarp audrų.** Chicago, 1953, 319—323 p.

2. **Elenchus** omnium ecclesiarum et universi cleri Provinciae ecclesiasticae Lituanae 1940.

3. Žiūr. **Stasys Yla: Žmonės ir žvėrys dievų miške.** Kaceto pergyvenimai. Putnam, Conn. (Immaculata), 1951 (558 p.).

4. **Yla, St.:** Šv. Kazimieras, "Amerika", 1947. IV. 25. Šitas straipsnis ėjo per kelis "Amerik." num. S. Yla dar rašė apie Šv. Kazimierą "Lux Christi", 1951 m. Nr. 2, p. 12 ir 1953 m. Nr. 1 (8), p. 44.

5. **Yla, St.:** Šv. Kazimieras, "Amerika", 1947. IV. 25. 164) Lux Christi, Nr. 2 (1951), p. 13—14.

6. **Yla, St.:** Šventasis Kazimieras naujoje lietuvių dailėje. "Draugas" (1951 m. kovo 3 d.), 6 p.

7. Ibd. 6 p.

8. Šitas laiškas, kaip iš arkv. J. Skvirecko kanceliarijos egzemplioriо, kuriuo teko naudotis, matyti, nebuvo spaudoje paskleistas.

9. Novena į šventąjį Kazimierą, Stuttgart 1949, 16 p. (Išleido "Lux" leidykla).

10. Naudotasi archiv. J. Skvirecko kanceliarijos autentišku egzemplioriumi.

11. Lux Christi, Nr. 2 (1951), p. 13—14 p.

12. Dvigubai daugiau Šv. Kazimiero vardo lietuvių bažnyčių yra JAV. Vien Pensilvanijoje jų yra septynios.

1. Philadelphia, Pa.
2. St. Clair, Pa.
3. Pittsburg, Pa.

4. Vandergrift, Pa.
5. Freeland, Pa.
6. Pittston, Pa.
7. Plymouth, Pa.
8. Brockton, Mass.
9. Westfield, Mass.
10. Racine, Wis.
11. Chicago Heights, Ill.
12. Los Angeles, Calif.
13. Amsterdam, N. Y.
14. Gary, Ind.
15. New Haven, Conn.
16. Kansas City, Misouri.
17. Nashua, N. H.
18. Paterson, N. J.
19. Providence, N. J.
20. Sioux City, Iova.

Šitas sąrašas yra paimtas iš tokios pat rūšies šaltinių JAV. Iš jo matyti, kaip lietuviškos religinės tradicijos buvo ir yra palaikomos Amerikoje.

13. Žiūr. **Shenandoah, Pa.** (Amerikos Lietuvių Katalikų Darbai, Kunigų Vienybės leidinys, 1943), 62 p.

14. Ibd. 62 p.

15. Baltimore, Md. 2. Maynard, Mass. 3. Chicago, Ill. 4. Milwaukee, Wis. 5. Kenosha, Wis. 6. Yonkers, N. Y. 7. Mahanoy City, Pa. 8. Shenandoah, Pa. iš lietuvių atimta. 9. St. Louis, Misouri. 10. St. Paul, Minn. 11. Albany, N. Y. 12. Johnstown, Pa. 13. Brooklyn, N. Y. 14. Buffalo, N. Y. 15. Cleveland, Ohio. 17. Adena, Ohio. 18. Detroit, Mich. 19 Lansing, Mich. 20. Cloquet, Minn. 21. Erie, Pa. 22. New Bedford, Mass. 23. South Bend, Ind. 24. Posen, Mich. 25. Saginaw, Mich. 26. Krakow, Mich. 27. Terryville, Conn. 28. Leavenworth, Kansas. 29. Newark, N. J. 30. Streator, Ill. 31. Elmira, N. Y. 32. Dunmore, Pa.

33. Riverside, N. J. 34. Winona, Minn. Šitą sąrašą malonėjo rūpestingai išrankioti kun. Dr. J. Vaišnora.

Yra JAV ir viena lenkų vietovė vardu Casimir, Wisc.

16. 1952 m. per kun. V. Endriūną turėjau žinias, kad kun. **J. Jutkevičius**, Lietuvos Vyčių dvasios vadas Worcester, Mass., ruošia Šv. Kazimiero gyvenimą anglų kalba amerikiečiams. Kitados Vilniaus Akademijoje buvo rašomos apie jį mokslinės tezės. Lietuviai turėtų tą tradiciją ir toliau palaikyti.

17. Žiūr. **Dr. J. B. Končius**: Švento Kazimiero Seserų Kongregacija (1907—1937). Mount Carmel, Pa. 1932.

ŠVENTAS Kazimieras, giliai įaugęs į lietuvių tautą ir susijęs su jos istorija, negali būti vertinamas tuo pačiu mastu, kaip kiti tautai nusipelnę asmenys, jos didvyriai. Šventumas taip pat tik didvyriškomis pastangomis pasiekiamas, bet jo įvertinimas išsprūsta iš istoriko pirštų, nes jie neužgriebia tos dvasios gilumos, kuri susilyti su kitu pasauliu. Šventieji ten nueina, kaip ir kiekvienas žmogus, tačiau nepradingsta be žinios žemėje palikusiems: jie grįžta su šventumo aureole ir nežemiška galia. Kas jai būna pavesta tautoje atlikti, nevisada suvokiame, bet gerai žinome, kad šventųjų asmenų reikšmė tautai yra didelė. Tos didelės reikšmės lietuvių tautai turi ir šv. Kazimieras,, kurio gyvenimas ir garbinimas buvo čia trumpai nupasakotas.

Iš jo matėme, kad mūsų Šventasis, kilęs iš garsios lietuvių kunigaikščių giminės, nors ir augęs bei auklėtas svetur, savo kelią į šventumą užbaigė Lietuvoje. Joje rado ir savo laiki-

nojo poilsio vietą — Vilniuje, didžiųjų Lietuvos kunigaikščių sostinėje. Lietuva pati pirmoji ir daugiausia rūpinosi Kazimiero kanonizacija, jo kulto sutvarkymu ir išplėtimu. Šių pastangų šv. Kazimiero garbei iškelti, kaip matėme, netrūko iki pat paskutiniųjų laikų. Lietuvių tauta labiausiai šv. Kazimierą ir pamilo, nes iš jos buvo kilęs, su ja miręs suaugo ir jai sunkiomis dienomis padėjo. Grubi istorija gali to nepripažinti, bet Lietuvos liaudis savo tikėjimu tai jautė ir tebejaučia.

Šv. Kazimieras paprastiem liaudies žmonėm, kurių Lietuvoje visada buvo daugiausia, buvo artimesnis ir suprantamesnis už kitus šventuosius, kurie savo gyvenimą praleido užsidarę vienuolyno celėje, išėję į dykumas, pasižymėję kilniais darbais misijose, pradėję kurį žymesnį religinį atgimimą, kūrę vienuolynus... Paprastam žmogui visai tai rodėsi nepasiekiama. Bet jam buvo gerai suprantamas savo krašto karalaitis, kuris prabangoje laikėsi neturto ir karališkojo dvaro pagundose išliko skaistus. Dėl to ir gražioje liturginėje maldoje yra kreipiamasi į Dievą, kuris Šv. Kazimierą sustiprino ištvermės dorybe tarp karališkųjų linksmybių ir pasaulio vilionių, kad Šventajam užtariant, padėtų savo ištikimiesiem neprisirišti prie žemiškųjų dalykų ir nuolat siekti dangiškųjų. Šv. Kazimieras yra jų siekęs savo asmeniškomis pastangomis, nestiprinamas nei vienuolyno nei išsiskyrimo iš žmonių. Gal būt,

tik paskutiniais savo gyvenimo metais jis labiau atitolo nuo viešumos, nes juk Dievas jį šaukė....

Šv. Kazimieras buvo pašauktas iš Gedimi-naičių giminės, kuri dar neseniai meldėsi savo dievams šventose giraitėse. Vienoje iš jų, kai šventieji medžiai buvo iškirsti, buvo pastatyta Vilniaus katedra, priglaudusi mūsų Šventojo žemiškuosius palaikus. Vilniuje buvo antru kartu pradėtas ir Lietuvos krikštas (1387), kai šv. Kazimiero senelis Jogaila tapo kaimyninės valstybės karalium.

Krikštas Lietuvai buvo didelė politinė ir kultūrinė vertybė: jis padėjo apsiginti nuo kryžiuočių ir atsispirti rusiškajai pravoslavijai. Dar šv. Kazimiero senelis Jogaila buvo reikalavęs (1387 vasario 22), kad katalikai nesituoktų su stačiatikiais. Pats šv. Kazimieras uoliai rūpinosi, kad stačiatikių įtaka nenusmelktų katalikybės gudiškose srityse. Tai buvo ne vien religinis, bet ir tautinis reikalas. Vėlesnė Lietuvos istorija akivaizdžiai įrodė: juo atsparesni lietuviai buvo rusų stačiatikių įtakai, juo labiau garantuota buvo jų tautinė egzistencija. Lotyniškas krikštas buvo pagrindinis pylimas prieš Lietuvos rusinimą. Tai labai gerai žinome iš vysk. M. Valančiaus laikų, rusams užvaldžius Lietuvą ir draudus šv. Kazimierą garbinti.

Ir dabar, rusams vėl Lietuvą spaudžiant, šv. Kazimiero karstas neturi ramybės Gedimi-

no mieste, kuriam jis suteikė naujos šviesos, blizgesio ir garbės. Nuo šv. Kazimiero laikų Vilnius vis labiau darėsi religinis Lietuvos centras, ne vien politinis ar kultūrinis. Netrukus čia iškilo Aušros Vartai su Dievo Motinos kultu.

Šv. Kazimieras buvo didelis Marijos garbintojas, sakytumei, atitikęs dar Vytauto Didžiojo paliktas tradicijas. Anas mūsų didysis kunigaikštis, sukūręs milžinišką Lietuvos valstybę, yra taip pat pristatydinęs bažnyčių Švenč. Marijos garbei. Dėl to kai kas gretina Vytautą Didįjį ir šv. Kazimierą: tuos du mūsų tautos didvyrius — politiką ir šventąjį. Juos jungia Dievo Motinos kultas, ir jų žemiškus palaikus dangsto tas pats Vilniaus katedros kupolas. Vilniuje, o ne kur kitur, šv. Kazimieras įkopė į savo pamaldaus gyvenimo viršūnę, įgyvendinęs gražiausias krikščioniškąsias dorybes. Per Vilnių šv. Kazimieras įaugo į lietuvių tautą, jau iškilęs į altorių ir tapęs jos dangiškuoju Globėju.

Vilniaus katedroje, praslinkus 345 metams po šv. Kazimiero mirties, jo šventieji palaikai susilaukė ingreso kito kilnaus lietuvio —vysk. Jurgio Matulaičio. Tai buvo paskutinis ganytojas Vilniaus vyskupijos, įkurtos dar 1387 metais, šv. Kazimiero senelio Jogailos laikais. Lenkijai pasirašius su Vatikanu konkordatą (1925), Vilniaus diecezija tapo arkivyskupija.

Vilniaus vysk. Jurg. Matulaitis turējo pasitraukti, bet ne dēl tos naujos bažnytinēs tvarkos Vilniaus krašte, o dēl daromų jam kliūčių apaštalauti ir dēl visos eilēs kitų sunkumų, kuriuos jis herojiškai pakēlē. Dabar Jurgis Matulaitis yra jau Dievo Tarnas, nes pradēta jo kanonizacijos byla (1953). Lietuvių tauta ir Vilnius laukia naujo šventojo.

Kiek šventieji savo pavyzdžiu patraukia kitus ir padeda taip pat visų pirma ieškoti dangaus karalystēs, nevisada mes galime suvokti. Nēra įmanoma nustatyti ir šv. Kazimiero tauraus pavyzdžio įtakos atskiriem žmonēm. Gal būt, su šv. Kazimiero garbinimu siejasi garsiosios Barboros Žagarietēs gyvenimas. Šitoji gražuolē, skaistybēs kankinē, XVII amžiuje žmonių buvo laikoma šventa. Gyveno gi kaip tik tuo metu, kai popiežius Klemensas VIII naujai patvirtino šv. Kazimiero kultą ir jis dar plačiau išsiskleidē. Žemaičių vysk. Antanas Tiškevičius viename pranešime Romai (1755) aprašē septynius naujausius stebuklus prie Barboros kapo ir pastebējo, kad daug reikētų rašyti, norint išvardinti visus pagijimus žmonių, kurie šaukēsi jos užtarimo.

Galimas daiktas, kad lietuvių tauta tiktai dēl savo kuklumo ir santūrumo teturi ligi šiol vienintēlį Šventąjį. Bet dēl to šv. Kazimieras mums ypač brangus ir garbintinas. Sunkiais laikais lietuviai nekartą šaukēsi jo paspirties

ir paguodos, ir buvo išgirsti. Tikėkime, kad ir dabarties sunkiose valandose lietuvių tauta bus išgirsta ir išvaduota iš vergijos, kad su didelėmis iškilmėmis galėtų šv. Kazimiero kūną grąžinti į Vilniaus katedrą, jo vardo koplyčią, kur jis buvo garbinamas jau per kelis amžius.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

I. Archyvinė medžiaga

A. Vatikano Archyvas

Archivum Arcis (AA) I—XVIII Nr. 4322—4324; AA I—XVIII Nr. 3011.

Acta Miscellanea, vol. 6, f. 184 v—185; vol. 7, f. 121v.

Acta Vicecancellarii, vol. 2, f. 53; vol. 3, f. 134 v.

Armadio XXXII, vol. 21, f. 65.

Fondo Borghese, serie I, vol. 182 (Blasius de Cesena); vol. 567 (Paris de Grassis); serie III, vol. 90, f. 149; ser. III 96 A—B, f. 32.

Garampi: Indice 190 (Polonia I) f. 169 v.

Miscellanea, Armad. II, vol. 35, f. 47, 57, 62.

Nunziatura di Polonia, vol. 42a, f. 11; vol. 47, f. 275, 322, 468; vol. 62, f. 346.

Principi (Lettere di Principi) vol. 2, f. 39.

Processus Consistorialis, vol. 37, f. 546 v.

Registra Lateranensia: Leono X-jo laikais Vilnius figuruoja vol. 1276, 1301, 1354, 1399; žiūr. Indici: 350—354.

Segretaria dei Brevi: vol. 832, f. 496.

D. Jēzuitų Archyvas

Lithuania, vol. 38, f. 26, 67; vol. 40, f. 65.

Dažnai įvairiose jēzuitų kolegijose būdavo ruošiamos Kazimiero šventēs ir su jo garbinimu surištos iškilmēs. Metiniuose pranešimuose (Annuae litterae), kuriuos atskiros kolegijos siųsdavo ir savo centrui, tokios šventēs yra paminimos (Lithuania: vol. 38—53).

II. Spausdintieji šaltiniai ir seniausioji literatūra apie Šv. Kazimierą (iki 17-jo amž. galo).

Acta Sanctorum, Martii I, Antverpenas 1663 p. 337—357 (paruošē Papenbroch, S. J.).

Acta Tomiciana, IV, V (1855).

Acta Aleksandra, išl. Fr. Papee, Krokuva (Mokslo Akademija) 1927.

Analecta Romana, išl. J. Korzeniowski, Scriptores rerum Polonicarum, II (1894).

Apparitiones S. Casimiri, factae anno 1654, auctoritate Ep. Vilnensis excusae, Acta Sanct. Martii I p. 346.

Baronus, Martinus, Polonus: Icones ac miracula sanctorum Poloniae... Coloniae 1605 (tarp kitų yra šv. Kazimiero pav.). Estr. 12 p. 377.

Bialowicz, Walenty, S. J.: Lilium D. Casimiri Regni Poloniae ac M. D. Lituaniae Patroni, Natali Carmine Celebratum: atque Illustrissimo ac Reverendissimo DD. Casimiro Pac, Episcopo Samogitiae Vilnensique praeposito etc. Vilnae 1669. Estr. 13 p. 9.

Bojer, Laurentius: Pompa Casimiriana, id est Celebritas, qua Imago sancti Casimiri ex Urbe Vilnae illata est, heroico poemate descripta. Braunsberg (1604). Estr. 13 p. 237.

Borejsza, Jan Kanty, X., Bazylian Superior w Brzešciu litewsk.: Kazanie w dzien šw. Kazimierza, 1689. Estr. 13 p. 273.

Borzykowski, Franciscus: Hercules catholicus duodecim certaminum Victor, inclytus Princeps Sarmaticus Casimiri Poloniae Regis filius, Christi Confessor eximius D. Casimirus Annua solennitatis suae 4. Martij die S. Stanislai Episcopi Mart. Polon. gentis in ecclesia decorae doctissimorum hospitum coronae a Patre Fratre Francisco Borzykowski, Ord. Minor. Observ. Provinc. Poloniae Minoris Residente S. Theol. Gener. in Conventu Arcacoelitano studente, Publico oratione demonstratus. Romae (apud Mascardum) 1692, p. 20. Estr. 13 p. 286.

Calcolona, Ettore. Chi trionfa morendo, orero S. Casimiro del Signor D... In Napoli (per Gio Francesco Paci) 1676, 152 p. Estr. 14 p. 13.

Cervini, Marcello: Vita di S. Casimiro polacco. Siena 1620. Estr. 14 p. 125.

Ciati, Paulus, can. Pistoien., prior Johannit.: La santita prodigiosa di S. Casimiro Re di Polonia. Lucca 16... Estr. 14 p. 247.

Cieszynski Bartlomej (Czeszynski): Panegiricus seu votiva Tabella Divo Casimiro Principi tutelari Lithuaniae ob beneficium vitae, a proxima contagione, conservatae oblata In qua eius vita, mors, et triumphus eodem metro quo ipse S. S. Virginem olim coluit, a Bartholameo Cieszynski, Cancellario Diocesis Viln.: Parocho Caunen. artium et philosophiae magistro describitur. Vilnae, typ. acad. 1631 28 p. (Šv. Kaz. vario raiž.) Estr. 14 p. 286.

Codex diplomaticus Ecclesiae Vilnensis, išl. J. Fijalek ir Wl. Semkowicz, tom. I, sąs. 1 (1938).

Colle. B. Compendim della vita di S. Casimiro, Palermo 1656. Finkel, Nr. 6793. Danziger Chronik vom Pfaffenkrieg, Script. rer. Pruss. IV p. 687.

Dlugosz, J.: Opera omnia, išl. Przezdziecki, tom. XIV (1878).

Estreicher, K.: Bibliografja Polska, tom. VIII—XXVIII. Tome XIX p. 209—212 yra nurodyta 98 bibliografinės pozicijos, kurios liečia Šv. Kazimierą (iki 18-tojo amž. galo). Dalis tų leidinių čia nurodyta, pažymint **Estr. Finkel, Ludw.**: Bibliografija histor. Polskiej, t. I—III. (I-mo tomo 2-ras leidimas 1937 m.): Nr. Nr. 6793—95, 25558.

Ferrerius, Zach., leg.: Vita b. Casimiri, scripta Vilnae, 1521. Įvairūs leidimai: Estr. 16 p. 198—201.

Giesmė čėsų praėjusių Lietuvoje, Lietuvių poezijos antologija, sudarė J. Aistis ir A. Vaičiulaitis, Chicago 1951 p. 119 (Pr. Šrubauskis).

Hilarione di Sant' Antonio Augustyanin: Il breve compendio della vita, morte e miracoli del santissimo Prencipe Casimiro, figlio del Magno Casimiro Re di Polonia ... In Neapoli per Aegidio Longe, 1629, 217 psl. Kitas leidimas Neapolyje išėjo 1639 m. (324). Estr. 14 p. 191.

Hilarione di Sant' Antonio ... Il trionfo di San Casimiro prencipe di Polonia celebrato per otto giorni nella chiesa di San Nicolo da Tolentino, delli R. R. P. P. Scalci Agostiniani della citta' di Palermo nel nuovo patronaggio. In Palermo (per Antonio Martarello) 1636, 56, du pav. (Dedikuota karaliui Vladislovui). Estr. 18 p. 191.

Hommey, Jakob: Dissertatio de authore hymni: Omni die dic Mariae qui Sancto Casimiro tribuitur... Quem S. Bernardo attribuit. Parisiis 1686. Estr. 18 p. 256.

Jachnowicz, Jan.: Officium de S. Casimiro anno 1637. Lenkiškai ir lotyniškai. Estr. 18 p. 370.

Jaskrowicz, Jacek, Minoryta: Korona męczeska wielkiemu wyznawcy S. Kazimierowi krolestwa Polskiego y W. Xięstwa Lit. patronowi podczas kapituly

w konwencie Wilenskim OO. Bernardynow prowincyi Maleypolskiey zgromadzoney przy processyi solenney 10 dnia Augusta do košciola katedralnego Wilenskiego kazaniem przez X. Jacka Jaskrowicza... 1668 W Krakowie. 19 p.. Estr. 19 p. 507.

Jocher: Obraz Literatury, Wilno t. I—III (1840—42).

Kleijntjenss, J.: Fontes Historiae Latviae Societatis Jesu, t. II (1944).

Klimas, Petras: Ambrosio Contarini, Venecijos ambasadorius Lietuvoje (1474—1477). Praeitis, II (1933) p. 158—182.

Knogler (Cnoglerus) Kwiryn: Theatrum S. Casimiri, Vilnae 1604. Estr. 14 p. 308.

Kojalowicz, Albertus: Historiae Lituanae, pars II 1669, p. 367.

Krajkowski, Joannes: Epos de S. Casimiro Jagelonide ac Lituaniae principe et patrono: Quo tempore Sacrum eius Labarum a Clemen. Oct. Pont. Max. Allatum Vilna triumphali pompa excepit... Vilnae 1604, 6 p. Estr. 20 p. 204.

Kurczewski, Jan: Kosciol Zamkowy czyli Katedra Wilenska, tom. II (1910), III (1916).

(Lapis). D. O. M. Lapis Angularis aedis S. Casimiro Duci Lithuaniae totiusque Sarmatiae Tutelari Divo... Vilnae 1604. 8 lapai. Estr. 21 p. 70.

Lampugnani Jan Baptista: Transito di B. Casimiro... Warszawa 1695, 4 psl. Estr. 21 p. 38.

Lauxmin, Zygmunt: Oratio de S. Casimiro Regni Pol. et M. D. Lit. patrono... Vilnae 1635. Estr. 21 p. 130.

Martyrologium Romanum, anno 1922 a Benedicto Pap. XV approbatum. Vatikano spaustuvė 1930 p. 51.

Mathias de Miechow: Chronica Polonorum, 1521. Script, rerum Polonicarum II (1974) 257—256 p.

Mini, Tomaso: Le vite del beato Bogumilo... e

del pio e devoto Casimiro di tal nome primo re di Polonia, discepolo del padre San Romualdo... Venetia 1620, 16 p. Šv. Kazimiero pav. Estr. 22 p. 402.

Matricularum regni Poloniae Summaria, wyd. Th. Wierzbowski, IV p. 217 (nr. 3816) — Ferreri herbos.

Miracula S. Casimiri auctore Gregorio Sviencicio, Acta Sanctor. Martii I p. 351—356.

Monumenta Poloniae Vaticana, f. VI, ed. Edv. Kuntze, 1938, p. 692.

Monumenta Vaticana Ungariae, vol. VI (1891) 265 p.

Niwicki, Swiętoslaw Zygmunt: In festo Sancti Casimiri. Sermo... 1695. Poznan 1695, 2 p. Estr. 23 p. 163.

Orsini, Hyacint: Compendium vitae S. Casimiri. Neapolis 1653 (tas pats itališkai). Estr. 23 p. 441.

Pico, Ranunzzio: Vita di S. Casimiro eletto Re di Ungheria, figlio di Casimiro III, Re di Polonia. Parma (Viotti) 1622. Estr. 24 p. 243.

Priebatsch: Politische Correspondenz des Kurfuersten Albrecht Achilles, tom. 3 (rink.: Publicationen aus den preuss. Staatsarchiven, tom 71).

Rosenwald, Andrzej, X.: Triumphus quem. S. Casimiro exhibuit Vladislaus IV. Anno 1636, die 14 Augusti. Estr. 26 p. 367.

Rostowski, Stan.: Lituanicarum Societatis Jesu historiarum libri decem, 1877.

Sarbiewski, Kazimierz: Oratio Panegyrica... In solenni corporis D. Casimiri translatione... 1636. 14 Aug. Vilnae 1636. 9 p. (Sarbievius laikė kalbą karaliaus Vladislovo akivaizdoje). Estr. 27 p. 132.

Scriptores rerum Polonicarum, II (1874): p. 156, 286, 290. XV (1894): p. 81, 88.

Scriptores rerum Prussicarum, IV (1874): p. 687, 743.

Skarga, P.: Żywoty Swiętych... Pirmasis leidimas Vilniuje 1579 m. Estr. II p. 70. Sommervogel:

Bibliotheque, VIII p. 1230. Yra daug vėlesnių leidimų, iš kurių buvo išversti garsūs: "Visų metų gyvenimai szventųjų." Ten kovo 4-tą yra šv. Kazimiero gyvenimas. Žiūr. II dalis (Kasztomis ir spaustuvėje Otto v. Mauderodės, Tilžėje) p. 22, 23.

Święcicki, Gregorius: Theatrum S. Casimiri, Vilnae 1604.

Sommervogel: Biblioteque de la Compagnie de Jesu, Tom. I—X (1890—98).

Theiner, August. Vetera Monumentea Poloniae et Lithuanaie, vol. II (1861).

Theatridum Poeticum, St. Rostowski: Lituanic. Histor. 1877, p. 439—440.

Tuykiewicz, Joannes Pawel: Pudor in purpura divinissimus Casimirus Reg. Poloniarum... Calissii 1694, 6 p.

Vita S. Casimiri auctore Zacharia Ferreri, Acta Sanct. Martii I, p. 347—351.

Wapowski, Bernard: Kronika Polska... Scriptores rerum Polon. II (1874) p. 1—257.

Zeissberg: Archiv fuer oesterr. Geschichte, tom. 55 (1877).

II. Literatūra apie Šv. Kazimierą, jo gyventą laikotarpį ir jo garbinimą Lietuvoje ir užsienyje (nuo 18-jo amž.).

Alekna, Antanas: Šv. Kazimieras Karalaitis. Su 4 pav. Šv. Kazimiero Dr-jos leidinys Nr. 432. Kaunas 1927, 32 p.

Ammann, A. M. S. J.: Zur Geschichte der Geltung der Florentiner Konzilentscheidungen in Polen—Litauen,, Orientalia Christiana Periodica, vol. VIII, Nr. 3—4, 1942, Roma 1942, p. 289—316.

Balinski, Mich.: 1) Dawna Akademja Wilenska, 1862. p. 105—109. 2) Starożytna Polska tom. IV p. 125, 174. 3) Historja miasta Wilna, t. II 32 p.

Bartynowski Maryan: Kazimierz Św., Podręczna Encyklopedya Koscielna, t. XXI—XXII (1910) p. 59—60. **Bielinski,** Josef: Uniwersytet Wilenski, I—III, Krakow 1899—1900.

Bičiūnas, Jonas, Rev.: Commemoration de la fete celebree a Wilno en 1604 a l'occasion de la canonization de St. Casimir, Antemurale, I, Institutum Polonicum Romae, 1954 p. 126—131.

Caro, Jacob: Geschichte Polens, Bd. V, 2. Haefte, Gotha 1888.

Charkiewicz, W.: Uroczystošci św. Kazimierza w Wilnie (w r. 1604). Slowo 1933, nr. 62.

Chelstowski, Dionizy X. Paulin: Dwor krolewicza polskiego Kazimierza Swiętego... Krakow 1716. Estr. 14 p. 157.

Cicėnas, J.: Liaudies gamybos šventė (Šv. Kazimiero mugės paraštėje) Naujoji Romuva, 1940, Nr. 10, p. 201—202.

Cicėnas, J.: Vilnius tarp audrų, Chicago 1953.

Čepulevičius, M. kun.: Pamokslas Šventojo Kazimiero šventei. Apie jo gyvenimą. Vadovas, II (1909) 263—268 (vertė kun. J. Laukaitis). Beveik kiekvienais metais toliau "Vadove" ir "Tiesos Kelyje" yra pamokslai Šv. Kazimiero dienai. Jie čia atskirai nesužymėti.

Dąbrowski, Jan, Prof.: Casimiro santo, Enciclop. Italiana (Treccani) IX, 1931, p. 306.

Dambrauskas, Al. Prel.: Šv. Kazimiero Draugija. Jos kūrimasis ir pirmųjų XXV metų veikimas (1906—1931). Šv. Kazimiero Dr-jos jubiliejinis leidinys. Kaunas 1932, 149 p.

Damirski, Kazimierz, Franciszkanin: Lutnia Kosciola Katholickiego zložona z hymnow Urbana VIII... z przydatkiem Hymnu Nayswiętszey Pannie, S. Kazimierzu... prz X. Kazimierza Damirskiego, Minorite, Obserw. Rusk. Prow. 1716, 190 p. Estr. 15 p. 29—30.

David, P.: Saint Casimir, Dictionnaire d'histroire et de Geographie ecclesiastiques, commence sous la direction de card. A. Baudrillart, VI (1949) sk. 1283—1284.

Dyrowski, Piotr.: Kazanie na dzien S. Kazimierza Krolewicza Polskiego... 1792, 42 p-piai. Estr. 15 p. 437.

Enciklopedijos: Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica, compilazione di G. Moroni, X (1841) p. 142—143. 2) Nauvelle biographie generale (Hoffer), IX (1855) p. 11. 3 Encyklopedja Kościelna wydana przez X. Michala Nowodworskiego, X (1877) p. 273—275. 4) Lexikon fuer Theologie und Kirche, hgg. von M. Buchberger: IV (1932) Heiligsprechung, V (1933) Kasimir, VII (1935) Omni die dic Mariae. 5) Enciklopedia Cattolica (Sansoni) III (1949) p. 980.

Elenchus omnium ecclesiarum et universi cleri-Provinciae Ecclesiasticae Lituanae pro anno Domini 1940.

Fijalek, Jan: Opisy Wilna až do polowy wieku XVII-go. II. Przegląd opisow Wilna od r. 1414 až do polowy w. XVII-go. 2. Cześč św. Kazimierza i cerkwie ruskie w Wilnie, Ateneum Wilenskie, II, zesz. 5—6, 1924 p. 131—158.

Galaune, P.: Lietuvių liaudies menas, Kaunas 1930 p. 181—183.

Garbacik, Jozef: Kallimach jako dyplomata i politik. Krakow 1948 (Lenkų mokslo akademijos leidinys).

Garbacik, J.: Elžbieta Rakuska, Polski Slownik biograficzny, VI (1948) p. 250—254.

Glemma, T.: Hl. Kasimir, Lexikon fuer Theologie und Kirche, (Buchberger) V (1933) p. 862.

Golanski, Fl. Nereusz: Kazanie w dzien S. Kazimierza w katedrze Wilenskiej... Wilno 1790, 21 p. Estr. 17 p. 211.

Gumowski, Marjan: Herby miast litewskich, Ateneum Wilenskie, X, 1935, p. 256—269.

Hanski, Franc. B.: Mowa na pochwalę Sw. Kazimierza Krolewicza polskiego... 1785. Estr. 18 p. 39.

Hoesick, F.: Sw. Kazimierza, Kraj 1899, Nr. 45. Finkel Nr. 25558.

Yla, Stasys: 1) Šv. Kazimieras, "Amerika", 1947, bal. ir gegužės mėn. 2 2) Šv. Kazimieras, "Lux Christi" 1951, Nr. 2 p. 12 ir 1953, Nr. 1 (8) p. 44. 3) Šv. Kazimieras naujoje Lietuvių dailėje, "Draugas" 1951 m. kovo 3 d., 4) Kazimieras Lietuvos dailėje, "Židuriai", 1947, N. 9.

Jodzewicz, Aleksander: Miejsce zgonu Sw. Kazimierza, Ateneum Wilenskie, III (1925) p. 95—103.

Jurkus P.: Šv. Kazimieras dailėje, "Ateitis" 1952, Nr. 3, p. 52 (6 istor. paveikslai).

Ivinskis, Z.: 1) Lietuvos Karalaitis Šv. Kazimieras, "Ateitis", t. XIX (1929), Nr. 2—3 p. 93—95. 2) Šv. Kazimieras, "Ateitis", 1953, Nr. 3. 3) Šv. Kazimieras, "Darbininkas", 1953, Nr. 14—16.

Kantak, Kamil Bernardyni Polscy, II, 1933.

Sw. Kazimierz, obronca Korony i Litwy, Przegląd Poznanski, XXVII, Finkel 25558.

Sw. **Kazimierz** i Dlugosz, Klosy, XI. Finkel 25558.

Končius, J. B. Kun. Dr.: Švento Kazimiero Seserų Kongregacija (1907—1932), Mount Carmel, Pa. 1932 (XXII, 329 p.).

Korsak, Jan, S. J.: Trybut prowincy wdzięcznošci Swiętemu Kazimierzowi krolewiczowi polskiemu oyczyzny swoiey Defensorowi doznanemu w rožnych potrzebach Patronowi imieniem wdzięczney za dawnieysze y teražnieysze Dobrodzieystwa Litwy... Nieświež 1751 p. 154.

Kossakowski, Jan Nepomucen, Kazanie o prawdzwey wielkošci i chwale czlowieka, w dzien uroczystosci Kazimierza Šw. Krolewica polskiego w košciele S. Jana Akademii Wilenskiej... 1792. Rinkin. Ka-

zanie o milosci ojczyzny p. 136—194. Estr. 20 p. 135—136.

Kowalski, Jan, S. J. Lilium omni die florens, Divinissimus Casimirus, Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Princeps... Cracoviae 1714, 8 p-piai Estr. 20 p. 177.

Krasauskas, R. Kun.: Šventojo aureolė papuošia Karalaičio galvą, "Europos Lietuvis", 1954, Nr. 9 (kovo 4 d.).

Kraszewski, I.: Wilno, tom. I, II.

Kurczewski, J.: Biskupstwo Wilenskie, 1913.

Lapczynski, Ant. Chryzanty: Snopek lilijowy cnot zaslug y świątobliwości S. Cazimierza krolewicza y patrona korony polskiey y W. X. Lit. wigorem kwitnący nową w nowych godzinkach wonnęcą zapaszysty rytmem polskim wiązany. 1738, 15—p-piai. Estr. 21 p. 68.

Lempicki, St.: Ciolek Erazm, Polski Slownik biograficzny, IV (1938) p. 78—81.

Leszek, Junosza: Zywot św. Kazimierza dla użytku ludu polskiego. Krakow 1868.

Lilia niewinnosci, Kazimierz Swięty krolewicz polski, na publicznym teatrum reprezentowany od mlodzi w kollegium Lwowskim Soc. Jesu 1725. Estr. 21 p. 274.

Lipinski, Augustyn: Kazanie na uroczystošč S. Kazimierza krolewicza polskiego, Patrona korony Polskiej i W. X. Litewskiego... Warszawa 1787, 20 p-pių. Estr. 21 p. 305.

Lipnicki, St.: Życie, cuda i cześč Swiętego Kazimierza, wyd. 2, Wilno 1907 (pirmasis leidimas: 1858).

Marciszowski, Jakob, Michal: Nayiašnieyszy y niezwyciężony prawem natury y laski krolewiec Kazimierz Swięty patron korony polskiey y W. X. Litewskiego z kaznodžieyskiey ambony, w kościele OO Reformatow konwentu poznanskiego... Paznan 1756, 14 p. Estr. 22 p. 143—144.

Matulaitis, Kaz.: Šventųjų gyvenimai, Marijonų vienuolijos leidinys, Chicago 1949, p. 125—128.

Matulaitis, K.: Lietuvos gynėjas Šv. Kazimieras, "Ateitis" 1952 m. Nr. 3, p. 51.

Mattenleiter, D.: Hymnus S. Casimiri, Regensburg 1856.

Mikoszewski, B. Antoni: Oratio de laudibus divi Casimiri... Zytomiriae 1775. Berdiczoviae 1775. 10 p-pių. Estr. 22 p. 383.

Mincevičius, Vincas: La vita e la morte di S. Casimiro, principe patrono della Lituania, "Il Quotidiano", Roma, Nr. 58, 1954, marzo 9.

Mozuraitis, M.: Marijos dainius, "Ateitis" 1934, Nr. 2, p. 95—100.

Narbutt, Th.: Dzieje narodu litewskiego, tom. VII, VIII (1847).

Panella, Antonio: Cosimo III de Medici, Enciclopedia Italiana (Treccani), tom. 11 (1931) p. 574.

Papee, Fr.: Swięty Kazimierz, krolewicz polski. Lwow, 1902.

Papee, Fr. Studya i szkice historyczne, 1907. — Čia perspausdintas strp. apie Šv. Kazimierą (Atenaeum, 1896, I, p. 521—528). Įdomi A. Lewickio recenz.: Kwartalnik historyczny 1897, p. 603—5.

Papee, Fr.: Polska i Litwa na przelomie wiekow srednich, I (1904).

Papee, Fr.: O najstarszych wizerunkach św. Kazimierza, Kwart. histor. 19 (1905) p. 428—438.

Pastor, Ludwig: Geschichte der Paepste, IV, Teil 1 (1906); IV, Teil 2 (1907); X (1926); XI (1927).

Pękalski: Żywoty ss. patronow polskich, Krakow 1862 (8 pav.).

Poplawski, S, kun.: Sw. Kazimierz, Wielka Encyklopedja Ilustrowana, Tom. XXXV, p. 230—231.

Prapuolenis, K.: Katalikiškoji lietuvių pamokslija Vadovas, II (1908) p. 243—244.

Prochaska, Ant.: Krolowiec Kazimierz i Maciej Korwin, Przegląd Powszechny, 1914.

Prochaska, A.: Wyprawa Sw. Kazimierza na Węgry, Ateneum Wilenskie I (1923) p. 10—28, 112—139.

Prochaska, Ant.: Święty Kazimierz w. dziejach, Przegląd Powszechny, 1923.

Przezdziecki, Aleks.: Oraison de Saint Casimir a' la tres Sainte Vierge retrouvee dans un manuscript de la Bibliotheque du Vatican.. Cracovie 1866. 39 p-piai.

Przyalgowski, Win.: Zywoty biskupow wilenskich, I (1860).

Puryckis, J.: Die Glaubenspaltung in Litauen, Freiburg (Sveič.) 1919.

Rossi, Ettore: Ordine di Malta, Enciclopedia Italiana (Treccani) tom. 22 (1934) p. 48 (ten daug bibliografijos).

Stonys, M. kun.: Pamokslas šv. Kazimiero šventei, Tiesos Kelias, 1940 m. Nr. 2 p. 155—159.

Sužiedėlis, Simas.: Šventas Kazimieras 1458—1484. Kirchheim—Teck (Švento Sosto Delegatūros lietuviams Vokietijoje ir Austrijoje leidinys) 1947, 32 p. 2) Šv. Kazimieras mūsų praeities vingiuose. "Žiburiai", 1947, Nr. 9. Šventojo karalaičio pavyzdys. "Laiškai lietuviams", 1954, Nr. 3.

Tomaszewski, Augustyn, Bazyljanin: Kazanie w dzien S. Kazimierza Krolewicza polskiego. Wilno 1795 (w drukarni XX. Bazylianow) 6 p. Estr. 31 p. 209.

Tyszkiewicz, Ant. (Žem. vysk.): Krolewska droga do nieba albo życie Sw. Kazimierza, Warszawa 1752.

Urban, Jan, kun.: Sw. Kazimierz a akcija unijna, Oriens. Dwumiesięcznik, poświęcony sprawom religijnym Wschodu. Wyd. przez Misję Wschodnię OO. Jezuitow w Polsce, Krakow, rok I (1933).

Vaišnora, J.: Šv. Kazimieras Vilniaus teisme, "Lux Christi" 1953, Nr. 4 (11) p. 19.
(Valančius): (Žemaičių) Kantička 1859.
Wolonczewskis, M.: Žemaitjų wiskupiste, I, II (1848).
Wojcicki, K. W.: S. Kazimierz, Enciklopedya Powszechna Orgelbranda, tom. 14 (1863) p. 516—520.
Voldemaras, August.: Nacijonal'naja bor'ba v Velikom Kniažestve Litovskom v XV i XVI vekach. Izvestija otdelenija Russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj Akademji Nauk 1909, tom. XIV, knižka 3 (1910).
Załęski, Stan. S. J.: Jezuicy w Polsce, Tom. IV, częsč 1, Krakow 1905; IV, 2 (1904); IV, 3 (1905).
Zivier, E.: Die zwei letzten Jagiellonen, 1915.
Gyvenimas Šv. Kazimiero Ižpažintojo, Lietuvos globėjo. Vilnius 1906, 16 psl. (Išleido "Vilniaus Žinios").

SUMMARY IN ENGLISH

SAINT CASIMIR, patron of Lithuania, lived at a time when Lithuania in many respects was a land of neophytes. According to available data, when he was born scarcely seventy years had elapsed since the baptizing of Lithuania had taken place in 1387. His grandfather Jogaila, the Duke of Lithuania, had remained a pagan the greater part of his life. It was only in his later years that he was baptized into the Roman Church and ascended the throne as a Polish King.

In his old age Jogaila had two sons, Wladyslaw and Casimir. Their training of childhood was based on Catholic principles. Later (1440—1492) Casimir governed Lithuania and Poland. He was the father of Saint Casimir. The mother was a descendant of the Hapsburg family. She was princess Elizabeth, the daugther of Albrecht II, emperor and king of Germany. King Casimir and Elizabeth had six sons and

six daughters. Saint Casimir, the second oldest son, was born October 3, 1458 in Cracow, Poland.

Hence, because Casimir, the Grand Duke of Lithuania, ruled Poland (1447—1492), it is erroneous to conclude that his son, Saint Casimir, was Polish (Polonus). It is ascertained by historical facts that among the kinsfolk of Saint Casimir not a single one was a direct descendant of Poland, the domain of his father. Saint Casimir belongs to the dynasty of Gediminas, which gave Lithuania her many heroic and noble statesmen. Since the time that Jogaila first ascended the throne of Poland in 1386, the Poles have claimed and renamed Gediminas family as the Jogaila dynasty. During the fifteenth and sixteenth centuries this dynasty brought Poland a high degree of fame and prominence. Thus, it was at this particular era of events that also Saint Casimir's own crown of glory is attributed to the Polish merit despite the fact that he is truly Lithuanian in origin.

In his youth Saint Casimir spent most of his days at Cracow with his father who resided here more regularly than he did in Vilnius, the capital of Lithuania. However, he did learn much about his fatherland, the Lithuanian state and its history from his capable teacher, John Dlugosz, a Polish historian. John Dlugosz

testifies that Saint Casimir was "an excellent youth of rare talents and remarkable knowledge". Another teacher, Callimachus Buonacorsi, a humanist, calls Saint Casimir a "holy youth" (divus adolescens). At the age of thirteen this "holy youth" was offered the trone of Hungary, but inspite of his advisers earnest efforts he was unsuccessful in struggle and failed to be crowned. Nevertheless, determined to have his son succeed him, King Casimir permitted his son to accompany him on his journeys to Poland and Lithuania.

In 1475 Saint Casimir arrived at Vilnius, the capital of Lithuania, for the first time. Four years later (1479) he accompanied his father again on a visit to Lithuania. During this time the enemy was conspiring against King Casimir and his kin. They sought to dethrone him but the conspiracy failed. Saint Casimir returned to Cracow alone, and there administered to the affairs of State for two years. Here he proved himself to be a capable ruler. He was prudent in the handling of state finances and was just to all, but at the same time he was unrelenting to unfaithful statesmen. He improved Poland's diplomatic relations with Rome for political dissensions had caused his father to lose favor with the Pope. While meliorating home conditions he was also aware of the threatening dangers of the war with the Turks who at the time were forcing their way

through Constantinople (since 1453) and heading to Western Europe.

When King Casimir returned to Poland in the spring of 1483, he sent his capable son to Lithuania as his representative. Little is known or recorded of his accomplishments at this time, however it is confirmed that as far as circumstances permitted, he shunned public life and preferred solitude, recollection and prayer. Because of his rigorous fastings and mortifications he fell victim to tuberculosis of the lungs. His days seemed numbered. Finally, while journeying back to his father in Cracow, he died at Gardinas, Lithuania, on March 4, 1484. His body was interred at Vilnius, the city of his forefather Gediminas.

The death of Saint Casimir was a poignant blow to his aged father. Throughout life the king looked forward to the day when his son would ascend the throne. Now he had only his son's remains to bury at the Cathedral of Vilnius. Soon many of the inhabitants of Vilnius began to visit Saint Casimir's tomb and beg his intercession. The veneration did not cease. Finally even miracles were wrought. This caused Pope Alexander VI to issue a Papal Bull on the fifteenth day of May in 1501 announcing the grant of an indulgence to all those who, on specified days would visit the tomb of Saint Casimir. The Papal Bull also confirmed the fact that miracles were performed due to the

intercession of the saint. A copy of this bull is preserved in the Vatican Archives and it is considered as one of the oldest documents available testifying the veneration of Saint Casimir.

Three other lengthy parchment letters are filled in the Vatican Archives. They were written about the year 1516 to the Pope of that time by the brother of Saint Casimir, Sigismund the Elder who ruled Lithuania, by Bishop Albert of Vilnius and his Chapter and by the Franciscan Fathers of Vilnius. The letters contained detailed descriptions of the Saint's virtues and an account of the miracles that were wrought. An earnest petition for his canonization was also included. This plea for Saint Casimir's canonization originated in Vilnius and in the year 1516—1517 action in this regard was already widespread.

On November 4, 1517, Pope Leo X, appointed a legate to begin the process of investigation. Very significantly, this event corresponded with another important historical happening. The nailing of Luther's ninety-five theses on the church doors of Wittenberg took place, the difference of date for the occurence of these two events being but five days. The Religious Revolt that followed found its reverberations even in Lithuania. Thus it is considered to be a blessed coincidence that at the time of the revolt Lithuania sought its own Heavenly

Patron to intercede for them. The time was most opportune for such an ordeal for at any cost the Unity of the Church of Rome was to be preserved.

Once the case of canonization was initiated the Papal legate, Zacharius Ferreri, the Bishop of Garden, was assigned to inquire into the possibility of Casimir becoming a saint inspite of his being "of royal blood and renowned lineage". By the end of the year 1520, Zacharius Ferreri with the assistance of the Bishops of Vilnius, Kijev and Kafa, completed their investigations.

The findings were both astounding and edifying. Some of these facts were compiled in a book entitled "Vita beati Casimiri scripta Vilnae" and was published in 1521. Thus Zacharius Ferreri, Italian by birth, will long be remembered as the first biographer of the Saint of Lithuania. In his writing the Papal legate has recorded that the saint wore a hair shirt, meditated on the Sacred Passion of Christ, slept on hard floors and frequently spent long nights in prayer sometimes before the locked doors of the cathedral. He also related incidents about the virtuous life the saint led, emphasizing his honesty, justice, chastity, wisdom and spiritual courage. This little manual has remained the most reliable source of information concerning the life and miracles of Saint Casimir. In the beginning of the seventeenth century the canon

of Vilnius, Reverend Gregorius Sviecicki published a much lengthier volume about the miracles of Saint Casimir (Miracula S. Casimiri).

To the present day it is believed that soon after the investigations of Zacharius Ferreri were announced, Pope Leo X proclaimed Casimir a Saint. This seems to be a popular misconception since no written proof could be found either in Vilnius or Rome to uphold this contention. On the contrary, documents preserved in the Vatican Archives bore other evidences. It has been stated that Pope Leo X never quite completed the process of canonization of Casimir. Testimony of this was found in the ceremonial magistrate daily annals written by Paris de Grassis and Blasius de Cesena. These diaries gave detailed accounts of numerous canonizations but no mention was made about the canonization of Casimir. Liudvig Pastor, the famous author of the "History of Popes" has also recorded writing many of the details of the ceremonies occuring during canonizations, but no reference to Casimir's canonization can be found. It is believed that the case once started by Leo X was interrupted and later never completed due to the occurence of a panic in Rome (Sacco di Roma) and the disturbance caused by the Reformation. Equally significant is the unfounded assertion that the beatification of Casimir took place during

the Papacy of Leo X (1521) and that Clement VIII (1602) canonized him. These two processes were designated by Pope Urban VIII in 1634.

However, a certain document, exclusive of that about the canonization, must have been written favoring the veneration of Saint Casimir since we read in priests' Breviary that this saint was canonized by Pope Leo X. A similar statement is also found in the Roman Martyrology (Martyrologium Romanum) and in the brief of Pope Clement VIII. Here it is mentioned that in 1602 Saint Casimir's veneration was reestablished and that he was listed among the Saints by Leo X. This brief was prepared by Benedict Vainius, the Bishop of Vilnius and by the Jesuit Father who since the time of their foundation (1569) in Vilnius, fought the Reformation most zealously. The veneration of the saint was encouraged and fostered so that the faith of the people might be stabilized for at that time they were coping with difficult set-backs due to the fallacious teachings of Luther and Calvin. Both denied the cult of the Saints. Thus these difficulties served to revive the devotion of the faithful and in time secured for them a Papal approbation for certain religious practices. Thus, it becomes clearly evident that Pope Clement VIII, relying on the traditional information that Pope Leo X had already proclaimed Ca-

simir a saint, did not initiate the case of canonization again but simply approved the veneration in his brief of November 7, 1602. Thus it was not until twenty years later (1621) the Pontificate of Pope Paul V, that the name of Casimir was finally inscribed in the liturgy of the Roman Church. At a much later data, August 4, 1636, Pope Urban VIII proclaimed him Patron of Lithuania and designated March fourth as his feast. Furthermore, George Tiškevičius, Bishop of Vilnius, obtained the necessary ecclesiastical permission from Pope Innocent X to set a date for the annual commemoration of the event of "The Transferring of the Relics of Saint Casimir". The date set was the first Sunday after the octave of the Assumption.

In Vilnius, the capital of Lithuania, pompous festivities in honor of Saint Casimir were arranged as soon as the Pope's brief was received. The saint's remains were transferred from his tomb and placed in an altar especially dedicated for this purpose. The opening of the tomb for the first time occasioned an unusual experience. In spite of the fact that the deceased had been interred for a hundred and twenty years in a damp tomb, the body of the Saint remained intact. Too, entombed with the body was the saint's favorite hymn to Our Blessed Mother: "Omni die dic Mariae".

To express veneration to the Saint a chapel

was dedicated in honor of the Blessed Virgin Mary. The construction of this chapel, coincidentally, was begun by King Casimir, the father of Saint Casimir and finally completed by the king's brother, Sigismund the Elder. In 1636 a beautiful, new chapel was erected and named in honor of Saint Casimir. It was in this chapel that the relics were encased in a silver coffin and placed above a richly ornamented altar. They remained here until the Russian Invasion of 1655 caused a disturbance and necessitated the removal of the sacred remains into a safer sanctuary outside the city of Vilnius. After the turmoil subsided the relics were restored to the original shrine. In the beginning of the eighteenth century another political disturbance occurred and the relics were again removed. In 1953, when the Bolsheviks took over the Cathedral of Vilnius, Saint Casimir's relics were sheltered in the Church of Saints Peter and Paul in Antakalnis, a suburb of Vilnius.

The Jesuit Fathers contributed much to the popularization and spread of devotion to Saint Casimir in Lithuania. They were the first to erect a beautiful church in his honor. This church was built in 1615. Since then and up to the last World War, twelve other churches were erected on Lithuanian territory, all in honor and praise of Saint Casimir. Twice as many have been built and dedicated in the United

States of America where many Lithuanians have come during the end of the nineteenth century. Besides building churches many convents were also founded and organizations established. Of these, the Saint Casimir Society, founded in 1906, has contributed most to the culture and education of Lithuania. This was made possible through its publication of books. Here in America we have the Congregation of the Sisters of Saint Casimir, founded in 1907 and the Lithuanian Franciscan Fathers, Saint Casimir's Province (Kennebunk Port, Maine). In Rome there is the Saint Casimir's Theological College.

The country folk of Lithuania always favored Saint Casimir. On the occasion of his feast March fourth, throngs of devotees pilgrimaged to his shrine. Since the eighteenth century Saint Casimir's feast has had special significance during the marketing season. An event called "Casimir's Market Time" (Kaziuko mugē) was sponsored annually. In due season this affair became so popular in Vilnius that it was characterized by a steadily growing tradition of its own, namely, a time of mutual exchange of good will and friendliness between the country and city folk. Another similar festivity originated in Kamajai. After World War I, during the time of Lithuanian Independence, devotion to Saint Casimir gained remarkable popularity and began to manifest its influence in the

aesthetic arts and literature. In praise of Saint Casimir many new poems were written, numerous musical scores were composed and masterpieces were painted. Then, through the untiring efforts of Archbishop J. Skvireckas of the Metropolis of Kaunas, a brief was issued by Pope Pius XII in 1948, proclaiming Saint Casimir as "The Special Heavenly Intercessor at the Throne of God, and Patron of all the Lithuanian Youth."

Devotion to Saint Casimir spread rapidly and steadily. Its influence reached out far beyond the confines of Lithuania. It was felt in Poland, Italy, Belgium, Germany and other countries. In Poland, the country where Casimir spent much of his youth, and due to previous close political ties and relationships, Saint Casimir was claimed as a special Patron of their land. In Germany, this saint was well known and loved because of the rule of the Hapsburg dynasty and the fact that his sisters had married and lived there. In Italy too, a widespread devotion was evident, especially in the cities of Palermo, Neaples, Florence and the island of Malta. In Belgium he was venerated in the city of Mecheln.

Of all the foreign countries Italy was one of the first to make public manifestation of its devotion to Saint Casimir. In the sixteenth and seventeenth centuries five biographies of Saint Casimir were published and circulated. The

veneration of the Saint gained favor to such an extent that even to the present day his influence is still felt. Many of the children are baptized by the name of "Miro" which is definitely an abbreviated form of "Casimiro". In Naples in the church of Saint George Major, a beautiful chapel was dedicated to Saint Casimir. Here too, the children of the nobility were organized into a Sodality which had Saint Casimir as its special Patron. They also possessed a relic of Saint Casimir which they obtained from Vilnius. In 1677 the Tuscan Prince, Cosimo III also secured a relic of this saint. He had a portion of the thigh bone (femur) which he kept in an ornate reliquary at the Basilica of Saint Lawrence in Florence. This reliquary was decorated with ribbons bearing the inscription "S. Casimirus Magnus Dux Lituaniae" and the saint's own words: "Malo mori quam foe dari" (It is better to die rather than be stained). The Knights of Malta who fought the Turks chose Saint Casimir as their Patron because he too had encouraged war with them.

The Cult of Saint Casimir was publicized in Belgium in the seventeenth century and especially at the Jesuit College in Mecheln where the Sodality of Saint Casimir had been established and relics of the saint procurred in 1692. Thus it is evident that Saint Casimir had some extraordinary appealing traits of character. His pure life and rigid determination to "rather

die than to commit a sin" is an impelling force urging youth of all times to take him as their model.

Of all the miracles that were wrought through the intercession of Saint Casimir the most widely known is his apparition in 1518. At that time the numerous Russian army was threatening the city of Polock. To defend it a small Lithuanian army, powerless as it was against so potent a foe, set out to oppose the enemy. The only way they were to realize their scheme of defense was to cross the overflowing Dauguva River and save their fort. It was at this critical moment that the miracle took place. Saint Casimir, armored as a knight and seated on a white horse appeared to the Lithuanian army and urged the men to cross the river. Immediately he himself took the lead and the entire army followed without hesitation. The fort was defended and the enemy had to retreat. Later in 1645 on that very spot where the miracle occurred a beautiful church was erected but after eight years the Russian Czar Aleksej ordered his army to demolish it.

Saint Casimir was considered the enemy of Moscow since the beginning of the sixteenth century, but the Lithuanians held him as their greatest protector in their war with the Orthodox Russians. When the Lithuanians were first subjugated by the Russian Czars it was officially forbidden to celebrate the feast of Saint Ca-

simir publicly and the beautiful church that was erected in Vilnius and dedicated to Saint Casimir was converted into a Russian Orthodox church. The present Russian occupation took over the Cathedral of Vilnius wherein the relics of Saint Casimir were enshrined for almost 500 years. They had been removed temporarily to another church in Vilnius. Nevertheless, the Lithuanians await the dawning of the day when they can again enjoy complete freedom and the unhampered right to venerate their Patron publicly. Relying on the Divine Providence of God and the intercession of their Good Saint Casimir they petition this favor unceasingly by their silent prayers and hymns.

Vilniškis trijų rankų šv. Kazimiero paveikslas, pieštas apie 1536 m. pagal dingusį originalą.

St. Casimir — painting in Vilnius, showing the Saint with three hands, painted from the missing original (ca 1536).

Kazimieras Jogailaitis, šv. Kazimiero tėvas, pagal Neuburgo (Vokietijoje) pilies gobeleną.

King Casimir, St. Casimir's father, from a tapestry of Neuburg castle (Germany).

Elzbieta, šv. Kazimiero motina, pagal gobeleną, esantį Muencheno muzėjuje (Vokietijoje).

Queen Elizabeth, St. Casimir's mother, from tapestry in Munich Museum (Germany).

Šv. Kazimiero giminė.
St. Casimir's family.

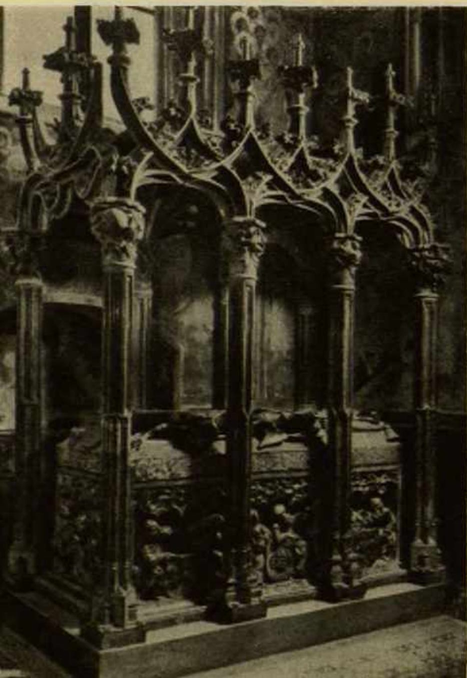

Kazimieras Jogailaitis, pagal seną piešinį iš Čartoriskių rinkinių Paryžiuje.

King Casimir, an old drawing from Czartoryski collection in Paris.

Kazimiero Jogailaičio karstas Vavelio katedroje, Krokuvoje.
King Casimir's tomb in Wawel Cathedral (Cracow).

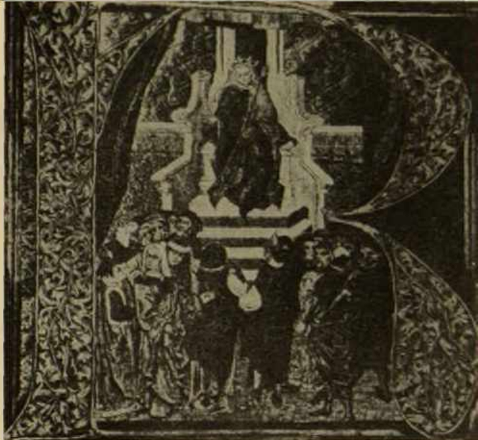

Kazimiero Jogailaičio antkapis Krokuvos katedroje.
King Casimir's tombstone in the Cathedral of Cracow.

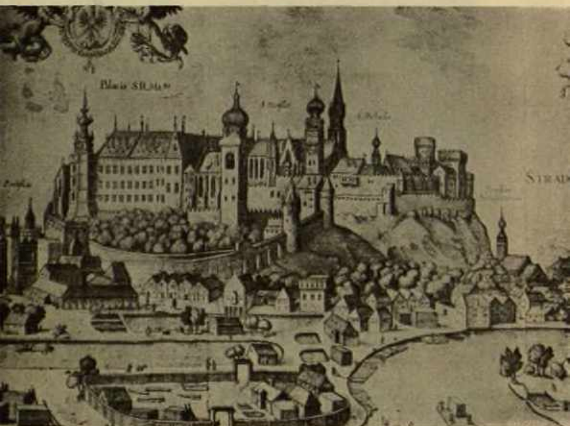

Kazimiero Jogailaičio didysis antspaudas.
King Casimir's great seal.

Kazimieras Jogailaitis. Krokuvos katedros gradualo (1496) miniatūra.

A miniature with King Casimir's picture from a gradual (1496) in the Cathedral of Cracow.

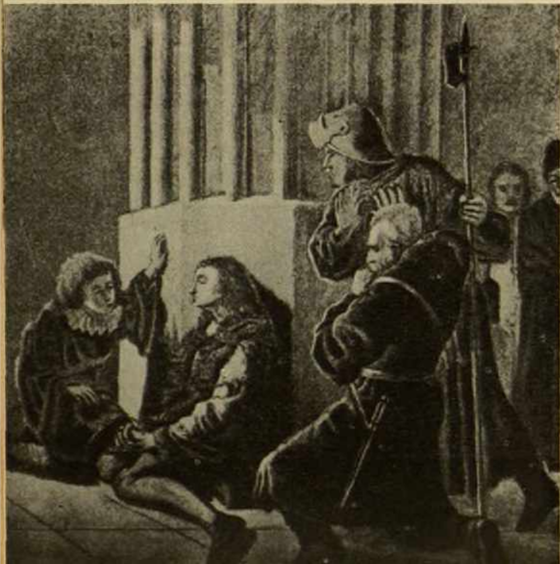
Vavelio pilies vaizdas Krokuvoje 16 amžiuje.
A view of the Wawel castle in Cracow from 16th century.

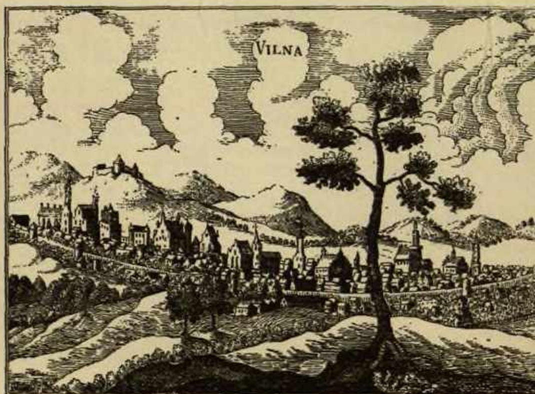
J. Dlugošas moko karalaičius, per jo petį žiūri šv. Kazimieras. F. Cynko paveikslas.

J. Dlugoszas as the king's family teacher with a group of princes; St. Casimir is looking over his shoulder. Painting by F. Cynk.

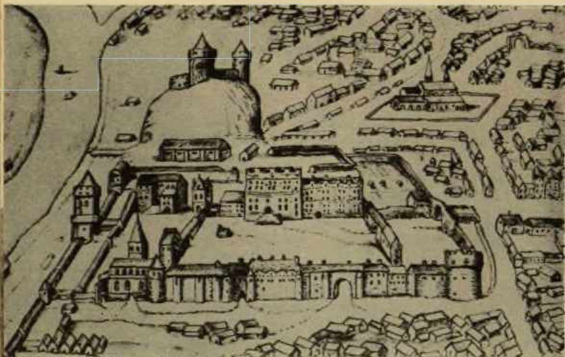

Kazimierą suranda prie bažnyčios durų. Vičulkovskio piešinys.
St. Casimir is found at the door of a church.

Vilnius 16 amžiuje.
Vilnius in the 16th century.

Vilniaus aukštoji ir žemoji pilis pagal Brauno atlasą.
The upper and lower castle of Vilnius, from Braun's atlas.

Vilniaus katedra prieš remontą 18 a., dešinėje matyti šv. Kazimiero koplyčia.

The Cathedral of Vilnius in 18th century, before reconstruction, with St. Casimir's chapel at the right.

Dabartinė Vilniaus katedra 19 a. pradžioje.

The present Cathedral of Vilnius in the beginning of 19th century.

Gardinas 16 amžiuje.
Gardinas in the 16th century.

Gardinas dabar.
Gardinas today.

Vilniaus katedra iš šono. Dešinėje šv. Kazimiero koplyčia. Nuotrauka V. Augustino.

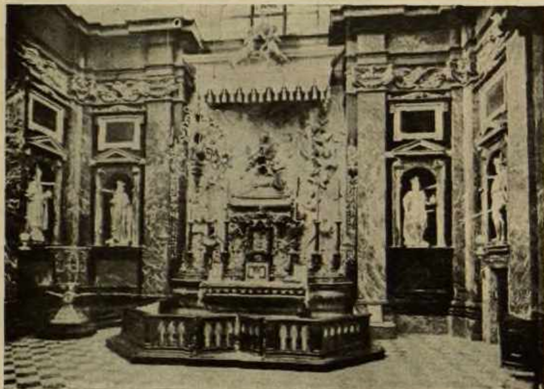
Side view of the Cathedral of Vilnius. At right, St. Casimir's Chapel. Photo by V. Augustinas.

Durys į šv. Kazimiero koplyčią Vilniaus katedroje.

The door leading to St. Casimir's Chapel in the Cathedral of Vilnius.

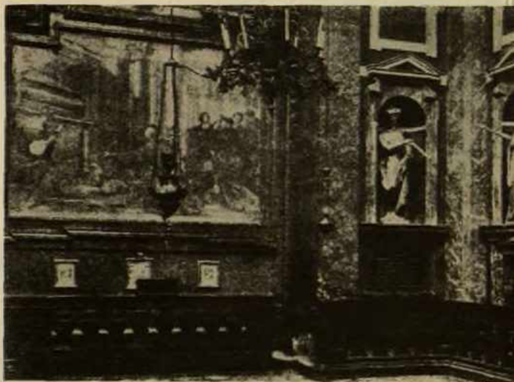

Šv. Kazimiero koplyčia su jo karstu Vilniaus katedroje.
St. Casimir's Chapel with his tomb, in the Cathedral of Vilnius.

Šv. Kazimiero karstas altoriuje.
St. Casimir's tomb in the altar.

Šv. Kazimiero koplyčios dešinysis šonas su Del Bene freska sienoje ir karalių statulomis.

The right wall of St. Casimir's Chapel, with a mural by Del Bene and statues of the kings.

← Sakykla ir karalių statulos šv. Kazimiero koplyčioje

The pulpit and statues of the kings in St. Casimir's Chapel.

šv. Kazimiero koplyčios kupolo detalė.

A detail of the cupola of St. Casimir's Chapel.

Vargonai viršum durų į koplyčią.

The organ above the door leading to the Chapel.

Šv. Kazimiero trijų rankų paveikslas, padengtas sidabru.

Silver covered painting of St. Casimir, showing the Saint with three hands.

šv. Kazimiero karsto atidarymas. Del Bene freska šv. Kazimiero koplyčioje.

The opening of St. Casimir's tomb. A mural by Del Bene in St. Casimir's Chapel.

šv. Kazimiero karstas ir altorius pagal seną litografiją.

St. Casimir's tomb and altar from an old lithograph.

Mergaitė pagyja prie šv. Kazimiero karsto (Del Bene freska šv. Kazimiero koplyčioj).

A girl is cured at St. Casimir's tomb. (A mural by Del Bene in St. Casimir's Chapel.)

Šv. Kazimiero karstas 1953 m. gegužės mėn. perkeltas iš katedros į šv. Petro ir Povilo bažnyčią Antakalnyje.

St. Casimir's coffin being transfered from the Cathedral of Vilnius to St. Peter and Paul's church in Antakalnis in May, 1953.

šv. Petro ir Povilo bažnyčia Antakalnyje. Nuotr. V. Augustino.
The Church of St. Peter and Paul in Antakalnis. Photo by V. Augustinas.

šv. Karių koplyčia šv. Petro ir Povilo bažnyčioje su jojančiu šv. Kazimieru. Sienoje įrašyta: "S. Casimiro apparente in aere quasi duce exercitus M(agnus) D(ucatus) L(ituaniae) vicit Muscos".

Chapel of the Holy Warriors (with St. Casimir riding his horse), within the church of Sts. Peter and Paul. The inscription reads: "S. Casimiro apparente in aere quasi duce exercitus M(agnus) D(ucatus) L(ituaniae) vicit Muscos".

Šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje, pastatyta 1604-1615.
St. Casimir's Church in Vilnius, erected 1604-1615.

Karalius Zigmantas Vaza (1586-1632), kurio laikais šv. Kazimiero kultas buvo atnaujintas.

King Sigismund Vaza (1586-1632) during whose reign the cult of St. Casimir was renewed.

Krosnos šv. Kazimiero paveikslas, pieštas apie 1637.
Painting of St. Casimir in Krosna, drawn c. 1637.

Carlo Dolci (1616-1686) šv. Kazimiero paveikslas, labiausiai visur paplitęs. Originalas Pitti galerijoje Florencijoje.

The best known painting of St. Casimir by Carlo Dolci (1616-1686). *The original is in the Pitti Gallery in Florence.*

Imperatoriaus Maksimilijono I prašymas popiežiui Leonui X šv. Kazimiero kanonizacijos reikalu. Originalas Vatikano archyve.

The petition for St. Casimir's canonization by Emperor Maximillian I, addressed to Pope Leo X. The original is in the Vatican archives.

Kardinolų konsistorijos posėdžio Romoje protokolas, kuriuo duota eiga šv. Kazimiero kanonizacijai. Protokolai Vatikano archyve.

The minutes of the Cardinal consistory which incited St. Casimir's canonization proceedings.

Sigismundus Rex

25

Zigmanto Vazos laiškas kardinolui Aldobrandini. Originalas Vatikano archyve.

King Sigismund Vaza's letter to Cardinal Aldobrandini. Original is in the Vatican archives.

Lietuvos pranciškonų provincija 1729 m. pavadinta šv. Kazimiero vardu. Kairėje šv. Onos bažnyčia, gilumoje — bernardinų-pranciškonų bažnyčia, dešinėje — provincijos centrinis vienuolynas. (Iš senos litografijos).

The Lithuanian province of the Franciscans, named after St. Casimir in 1729. On the left — St. Ann's Church, in the center — the Bernardine-Franciscan Church, on the right — the mother-house of the Franciscan province. (From an old lithograph).

Kretingos pranciškonų vienuolynas, kur 1864 m. perkeltas šv. Kazimiero provincijos centras.

The Franciscan monastery of Kretinga. The motherhouse of Province of St. Casimir, moved here in 1864.

Kennebunkport, Maine, — Lietuvos pranciškonų šv. Kazimiero provincijos centras Amerikoje.

The Province of St. Casimir in Kennebunkport, Maine, — the motherhouse of the Lithuanian Franciscans in the United States.

ŠV. KAZIMIERAS LIETUVOS MIESTŲ ŽENKLUOSE.

KRETINGA

NEMUNAITIS

ST. CASIMIR ON THE COAT OF ARMS OF LITHUANIAN CITIES.

DARSONIŠKIS

KVĖDARNA

Šv. Kazimiero Draugijos namai Kaune.
The House of St. Casimir's Society in Kaunas.

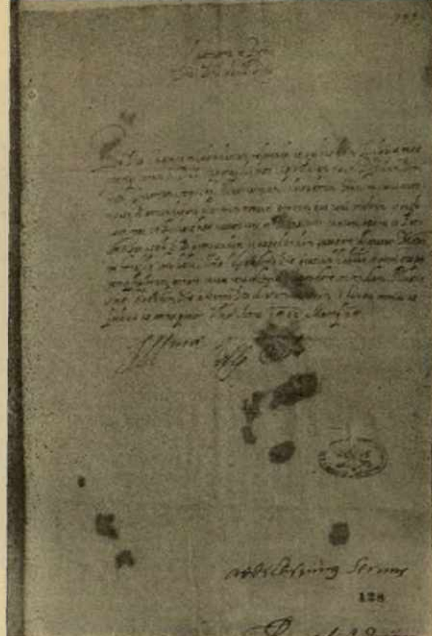

Šv. Kazimiero bažnyčia Suvalkuose.
St. Casimir's Church in Suvalkai.

Šv. Kazimiero bažnyčia Venecueloje San Casimiro mieste. Miestas ir parapija įsteigta 1785.

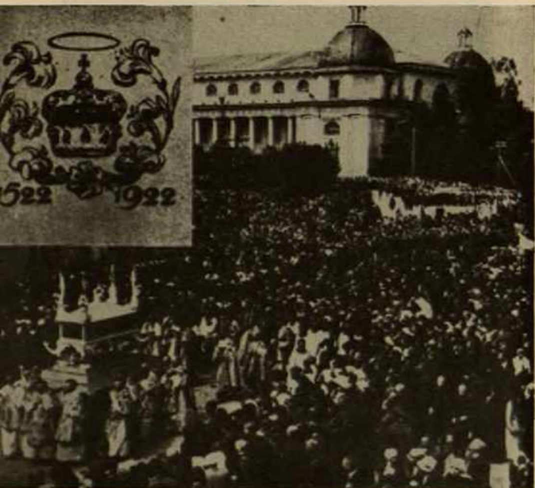
St. Casimir's Church in the city of San Casimiro in Venezuela. Both the city ant the parish were founded in 1785.

128

Vilniaus vysk. Vainiaus laiškas kardinolui Aldobrandini. Originalas Vatikano archyve.

Bishop Vainius' of Vilnius letter to Cardinal Aldobrandini. Original is in the Vatican archives.

Šv. Kazimiero kanonizacijos 400 metų sukakties iškilmės Vilniuje. Nešamos šventojo relikvijos.

A celebration in Vilnius in honor of St. Casimir on his 400 canonization anniversary. The picture shows his relics being borne in ceremony.

VITA BEATI CASIMIRI CONFESSORIS
ex ſereniſſimis Polonię regibus, & magnis Lituanię
ducibus clariſſimi a Reuerendiſſimo patre dño
Zacharia Ferrerio Vicentino pontifice
Gardieñ: in Poloniã & Lituaniã legato
apoſtolico ex fide dignorum teſtium
depoſitionibus ſcripta.

Regni Polonie

Ducatus Lituanie

S. Caſimirus Regis Caſimiri filius quartus: Regum & vnius Cardi
nalis germanus ac Ludouici Hungarie & Boemie Regis patruus.

Seniausios šv. Kazimiero biografijos titulinis lapas. Biografiją parašė *Zacharijas Ferreri.*

The title page from the oldest biography of St. Casimir, written by Zacharias Ferreri.

IL BREVE COMPENDIO
DELLA VITA MORTE E
MIRACOLI DEL SANTISS
PRECIPE CASIMIRO
Figlio del Magno Casimiro Re di
Polonia riferita da Monsignore

Hiliariono išleistos Neapolyje 1629 m. knygelės titulinis lapas.

The title page from a booklet published by Hiliarian in 1629 in Naples.

Šv. Kazimieras pasirodo Lietuvos kariuomenei prie Polocko 1518 m. (Iliustracija iš Hiliariono knygelės.)

St. Casimir appears to the Lithuanian army near Polotsk in 1518. (Illustration from the booklet published by Hiliarian.)

HYMNVS DE BEATA VIRGINE

MIRE DEVOTVS.

QVEM SANCTVS CASIMIRVS PRINCEPS (cuius festum in 4. Martij incidit) filius Regis Poloniæ Casimiri Iagellonij, & Reginæ Elisabethæ Austriacæ, filiæ Alberti Secundi Cæsaris,& composuisse ipse fertur, & quotidiè recitare solitus fuisse, (quod ex ipso eius initio apparet) & deuotione coluit,vt etiam sepeliri secum voluerit: prout anno 1604. quando sancti illius sepulchrum renouatum fuit, capiti ipsius suppositus repertus fuit, ipseq. Sanctus dex[illegible] temporū ei quasi incumbe[illegible]

Mni die dic MARIÆ
Mea laudes anima.
Eius Festa, eius gesta
Cole deuotissima.

I Con-

Himnas Marijai. (Puslapis iš Hiliariono knygelės.)
A hymn to Mary. (A page from Hilarian's booklet.)

Šv. Kazimieras Lietuvos karius perveda per Dauguvą. (Iliustracija iš Hiliariono knygelės.)

St. Casimir leads the Lithuanian soldiers across the river Dauguva. (Illustration from Hilarian's booklet.)

Šv. Kazimiero relikviorius šv. Lauryno katedroje Florencijoje.
Reliquary of St. Casimir in the Cathedral of St. Laurence in Florence.

Šv. Kazimiero relikviorius 1948 m. Kazimiero šventės išvakarėse procesijoje nešamas Florencijos gatvėmis.

St. Casimir's reliquary being borne in a procession down the streets of Florence on the eve of his feast, 1948.

Bavarijos karalių sosto salė Hohenschwangau pilyje. Iš kairės pirmas šv. Kazimieras.

The Hall of the Bavarian kings in Hohenschwangau castle. First from left is St. Casimir.

Hohenschwangau pilis Alpių kalnuose prie Fuesseno, Vokietijoje.

The Castle of Hohenschwangau near Fuessen, Germany, in the Bavarian Alps.

Šv. Kazimieras — lietuvių liaudies skulptūra.
St. Casimir in Lithuanian folk sculpture.

Šv. Kazimieras — lietuvių liaudies skulptūra.
St. Casimir in Lithuanian folk sculpture.

Šv. Kazimieras — lietuvių liaudies medžio raižinys.
St. Casimir in a Lithuanian folk wood-cut.

Dail. Jono Mackevičiaus paveikslas Panevėžio katedroje. Šv. Kazimieras pasirodo Lietuvos kariuomenei ties Polocku.

St. Casimir appears before the Lithuanian army near Polotsk. A painting by Jonas Mackevičius in the Cathedral of Panevėžys.

Šv. Kazimieras lietuvių bažnyčioje Lawrence, Mass. Vitražas.
St. Casimir in the Lithuanian parish church in Lawrence, Mass. Stained glass window.

Dail. A. Valeškos vitražo eskizas šv. Kryžiaus parapijos vienuolyno koplyčiai Chicagoje.

A sketch by A. Valeška for the Holy Cross convent chapel in Chicago.

Dail. Z. Kolbos vitražas pranciškonų vienuolyne Kennebunkport, Maine.

A stained glass window by Z Kolba in the Franciscan monastery at Kennebunkport, Maine.

Šv. Kazimiero lietuvių kolegijos Romoje koplyčia.
The Chapel of St. Casimir's Lithuanian College in Rome.

Šv. Kazimieras, nežinomo *Vilniaus dailininko* vario raižinys iš 19 a. pradžios.

St. Casimir, copper engraving by an unknown artist from the beginning of the 19th century.

Šv. Kazimiero paveikslas, seniausiai vartojamas lietuviškuose šventųjų gyvenimų aprašymuose.

St. Casimir's picture which has been most often used in books on the lives of saints.

Šv. Kazimieras (jėzuitinio tipo).
St. Casimir in Jesuit style.

Dail. J. Mackevičiaus šv. Kazimieras.
St. Casimir by J. Mackevičius.

Dail A. Galdiko šv. Kazimieras.
St. Casimir by A. Galdikas.

Dail. V. Petravičiaus šv. Kazimieras.
St. Casimir by V. Petravičius.

Dail. V. Stančikaitė-Abraitienė — šv. Kazimiero malda prieš pamokas pilies koplyčioje.

St. Casimir in prayer before his lessons in the Castle's chapel — by V. Stančikaitė-*Abraitienė*.

Dail. V. K. Jonyno šv. Kazimieras.
St. Casimir by V. K. Jonynas.

TURINYS

Autoriaus žodis 5

I. Šventasis tarp kontrastų .... 9 — 26
Lietuvis, o vadinamas lenku 13
Nuo politikos atsisakęs, politikai reikšmingas 16
Ramiai pragyvenęs, po mirties be ramybės 18
Garsus, o žinių mažai palikęs 19
Lietuvių tautoje garbinamas, bet likęs pamirštas 21

II. Trumpo gyvenimo kely .... 27 — 52
Dlugošas apie šv. Kazimierą 30
Tėvai, broliai ir seserys 33
Šv. Kazimierui ieškoma žmonos 36
Nenusisekęs karo žygis 38
Kazimieras Vilniuje 40
Karaliaus pareigose Lenkijoje 45
Mirė Gardine, palaidotas Vilniuje 47

VII. Kazimiero kultas svetur .... 139 — 158
Italų leidiniai apie Šventąjį 142
Šv. Kazimiero garbinimas Palerme ir Neapolyje 143
Kultas Florencijoje 147
Maltos riterių Globėjas 152
Šv. Kazimiero kultas Belgijoje 154

VIII. Šventasis dabartyje .... 159 — 176
Kazimierinis sąjūdis antrojo Didžiojo karo metu 163
Šv. Kazimiero kultas tremtyje 167
Lietuvos jaunimo Globėjas 169
Šv. Kazimieras ir Amerikos lietuviai 171

IX. Šventojo reikšmė Lietuvai .... 177 — 184

Šaltiniai ir literatūra 185

Santrauka anglų k. 199

III. Kelias į kanonizaciją .... 53 — 68
Prašom šventuoju skelbti 57
Pradedama kanonizacijos byla 59
Popiežiaus legatas Vilniuje 62

IV. Kanonizacijos bulos mįslė .... 69 — 88
Kanonizacijos bulos nėra 74
Ceremonijų magistras tyli 79
Kas tas bevardis palaimintasis? 82
Kalba Kazimiero stebuklai 84

V. Šventojo Sosto ištarmė .... 89 — 112
Vilnius atgaivina Kazimiero garsą 93
Galutinis Šv. Sosto žodis 99
Didžios iškilmės Vilniuje 101
Atidaromas Šventojo karstas 105

VI. Kazimiero kultas Lietuvoje .... 113 — 138
Lietuvos vienuoliai susirūpina šv. Kazimiero kultu 115
Šv. Kazimiero stebuklai 120
Karstas saugomas nuo priešų 123
Dalinamos relikvijos 125
Šv. Kazimiero vardo bažnyčios 127
Lietuvos miestų ženkluose 128
Šv. Kazimiero paveikslai 129
Kazimiero šventės Lietuvoje 133

CONTENTS

Preface 5

I. A Saint Among Contrasts .... **9 — 25**
1. Being Lithuanian but called Polish
2. Having renounced politics, he is politically important
3. Having lived peacefully, he is without peace after death
4. Having left little information, he is famous
5. Honored by the Lithuanian people, he has remained unexplored.

II. In the Way of a Short Life .... **27 — 52**
1. Dlugosz on Saint Casimir
2. Parents, brothers and sisters
3. A wife is sought for Saint Casimir
4. An unsuccessful military expedition
5. Saint Casimir in Vilnius
6. Royal duties in Poland
7. Death in Gardinas, burial in Vilnius.

III. Road to Canonization .... 53 — 68

1. Petition for his canonization
2. The process of canonization introduced
3. The Papal Legate in Vlnius.

IV. The Riddle of the Papal Bull .... 69 — 88

1. There exists no bull of canonization
2. The master of ceremonies is silent
3. Who is that nameless Beatus?
4. The miracles of Saint Casimir speak.

V. The Pronouncement of the Holy See 89—112

1. Vilnius renews the fame of Saint Casimir
2. The final word of the Holy See
3. The great ceremony at Vilnius
4. The opening of the Saint's coffin.

VI. Saint Casimir's Cult in Lithuania 113—138

1. Religious of Lithuanian concern themselves with the cult of Saint Casimir
2. The miracles of Saint Casimir
3. His coffin is protected against enemies
4. Relics are distributed
5. Churches named after Saint Casimir
6. His images in the cities of Lithuania
7. Pictures of Saint Casimir
8. Feasts of Saint Casimir in Lithuania.

VII. Saint Casimir's Cult Abroad .... **139—153**
1. Italian publications about the Saint
2. Veneration of Saint Casimir in Palermo and Naples
3. His Cult in Florence
4. Patron of the Knights of Malta
5. The Cult of Saint Casimir in Belgium.

VIII. The Saint at Present .... **159—176**
1. The Casimirian movement during World War II
2. The Cult of Saint Casimir among those in exile
3. Patron of Lithuanian youth
4. Saint Casimir and American Lithuanians.

IX. The Meaning of the Saint to Lithuania .... **177 — 187**

BIBLIOGRAPHY 185

SUMMARY IN ENGLISH 199